LUND UNIVERSITY

Små barns digitala vardagsliv

Barndom, föräldraskap och modernt familjeliv

Sandberg, Helena; Sjöberg, Ulrika ; Sundin, Ebba

2024

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

Link to publication

Citation for published version (APA):
Sandberg, H., Sjöberg, U., & Sundin, E. (2024). *Små barns digitala vardagsliv: Barndom, föräldraskap och modernt familjeliv.* Institutionen för kommunikation och medier, Lunds universitet.

Total number of authors:
3

Creative Commons License:
CC BY-NC-ND

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Små barns digitala vardagsliv

Barndom, föräldraskap och modernt familjeliv

HELENA SANDBERG, ULRIKA SJÖBERG & EBBA SUNDIN

Små barns digitala vardagsliv

Hur riktigt små barn, 0–3 år, får sina första kontakter med den digitala världen, utgör fokus i denna rapport. I ett flerårigt projekt har 16 småbarnsfamiljer studerats i syfte att komma riktigt nära hur medier av skilda slag introduceras för barnet, hur de används och hanteras samt hur föräldrar förhåller sig till den digitala medietekniken som del av barnets uppväxt. Projektet, som utförts av ett forskarteam från Lunds universitet, Högskolan i Halmstad och Malmö universitet, är unikt på så sätt att de allra minsta barnen inte tidigare studerats på ett så ingående sätt som i denna studie. Forskarna har använt en mångfald av metoder bestående av videoobservationer i barnens hem, ingående personliga intervjuer med föräldrar samt fältanteckningar.

Det framkommer att det så kallade uppkopplade hemmet är mer regel än undantag. När de minsta barnen kommer till förskolan är de redan vana vid digitala medier. En del tvååringar har t o m en egen mobiltelefon med spelfunktioner. De vet hur de ska trycka på knappar och kan nå upp till ikonen YouTube på stora skärmen i vardagsrummet. De har erfarenhet av att vara på FaceTime för att prata med mormor och morfar, för att ta några exempel på resultat från denna studie. Samtidigt är föräldrarna ofta medvetna om att det kan bli för mycket av det goda och uttrycker också vissa farhågor om att medier kan ta för mycket tid i anspråk, på samma gång som de i grunden är positiva till de digitala mediernas möjligheter och snarare ser som sin uppgift att stötta sitt barn i handhavandet av olika apparater och deras funktioner.

Ämnet för projektet är högaktuellt, då det pågår en debatt i samhället om hur de digitala medierna, särskilt att sitta framför "skärmar", kan tänkas påverka det lilla barnets fysiska och psykiska utveckling. Världshälsoorganisationen (WHO) har varnat för att alltför mycket stillasittande framför skärmar kan ha skadlig inverkan på våra yngsta. Till den diskussionen lämnar föreliggande projekt ett viktigt bidrag.

Ingegerd Rydin
Professor emerita i medie- och kommunikationsvetenskap

Printed by Media-Tryck, Lund 2024 NORDIC SWAN ECOLABEL 3041 0903

LUNDS UNIVERSITET

SWEDEN DIGIKIDS

Samhällsvetenskapliga fakulteten
Institutionen för kommunikation och medier

ISBN 978-91-7267-488-2

SMÅ BARNS DIGITALA VARDAGSLIV

Små barns digitala vardagsliv

Barndom, föräldraskap och modernt familjeliv

Helena Sandberg, Ulrika Sjöberg & Ebba Sundin

LUNDS UNIVERSITET

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Inga Bearbetningar 4.0 Internationell Licens. http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/
Verket är upphovsskyddat enligt en upphovsrättslicens från Creative Commons, som medger ickekommersiell användning och spridning i oförändrat skick så länge källan anges.

Omslagsbild och illustrationer: Ebba Sundin (CC-BY-NC-ND)
Foto: Författarna (CC-BY-NC-ND)

Samhällsvetenskapliga fakulteten
Institutionen för kommunikation och medier

ISBN 978-91-7267-488-2 (print)
ISBN 978-91-7267-489-9 (PDF)

Tryckt i Sverige av Media-Tryck, Lunds universitet, Lund 2024

Media-Tryck är ett svanenmärkt och
ISO 14001:2015-certifierat tryckeri.
Läs mer om vårt miljöarbete på
www.mediatryck.lu.se

MADE IN SWEDEN

FÖRORD

I denna skrift sammanfattas resultat, iakttagelser och slutsatser från det fleråriga projektet Små barns digitala vardagsliv (dnr 2018-01261), som på engelska kommit att gå under benämningen DIGIKIDS Sweden. Skriften vänder sig till en bred publik av pedagoger, beslutsfattare, föräldrar, studenter och forskare intresserade av tidig barndom och föräldraskap med särskilt fokus på yngre barn (0–3 år) och deras användning av digital medieteknologi i det moderna familjelivet.

Vi har varit återhållsamma med begreppsutredningar, inomvetenskapliga diskussioner och referenser för att göra texten tilltalande och tillgänglig för en så bred målgrupp som möjligt. De frågor som behandlas är såväl brännande som brådskande att lyfta fram på grund av de förändringar som vi ser kring små barns digitala vardag. Det är vår förhoppning att rapporten får stor spridning och kommer många till del. Dessutom hoppas vi att den kan utgöra ett viktigt underlag för dem som arbetar med policyfrågor inom området.

Vi vill här också passa på att rikta ett tack till alla dem som på olika sätt möjliggjort, stöttat och uppmuntrat oss i detta arbete, Vetenskapsrådet som finansiellt möjliggjort arbetet, liksom kollegor inom Medie- och kommunikationsvetenskap vid Lunds universitet, Malmö universitet och Högskolan i Halmstad. Kollegorna i det europeiska nätverket DigiLitEy (the Digital literacy and multimodal practices of young children) har varit viktiga inspirationskällor och vårt tidigare samarbete i komparativa studier och publikationer om små barn och digitala medier har banat vägen för detta projekt. Vi vill här särskilt nämna professor Julia Gillen vid Lancaster University, som agerat kritisk vän under projektets tillblivelse och genomförande.

Vi vill också tacka kollegorna Gunilla Jarlbro, professor emerita och docent Carolina Martinez som kritiskt läst, kommenterat och bidragit med kloka synpunkter på vårt manus och skriftens utformning. Särskilt tack till Ingegerd Rydin, professor emerita, som därtill bidragit med baksidestexten.

Ett stort tack går också till alla dem som hjälpt oss i rekryteringen av deltagare, bland annat BVC-sköterskor, förskolepedagoger, bibliotekarier och föräldrar till små barn.

Slutligen riktar vi ett varmt och hjärtligt tack till alla de fantastiska barn vi mött och deras föräldrar som har öppnat sina hem och välkomnat oss. Tack för att ni så generöst och tillitsfullt delat er digitala medievardag med oss.

Lund, den 9 januari, 2024

INNEHÅLL

INLEDNING 9
- Presentation av projektgruppen 10
- Skärmtidsdebatten 11
- Digital barndom och digitalt föräldraskap 12
- Vår syn på barn 15
- Etiska ställningstaganden 16

BESKRIVNING AV PROJEKTET 19
- Rekrytering av deltagare och urval 27

DEN DIGITALA HEMMILJÖN 31
- Skogs-tv och dyra telefonräkningar 33
- Det uppkopplade hemmet 34

SMÅ BARNS MEDIEVARDAG 39
- Domesticeringsteorin och dess processer 40
- En dag i Stellas liv 41
- Tv:ns plats i vardagsrummet 43
- De bärbara skärmarna 46
- De bärbara datorerna 49
- ”Hej Google, spela…” 49
- Barnbokens plats i hemmet 52

DIGITALT MEDIEINNEHÅLL 55
- YouTube 55
- Bolibompa 58
- Babblarna och Disney 59
- Spel 61

Barn som digitalt innehåll 63
Videosamtal 66

DIGITALA FÄRDIGHETER 69
Tekniska färdigheter 72
Förståelse för medierna 73
Viljan att använda medier 73
Förskolans roll 76

FÖRÄLDRARS MEDLINGSSTRATEGIER 79
Restriktiv medling 81
Uppmuntrande och aktiv medling 88
Stöttande 89
Faciliterande 90
Initierande 91
Förlängande 92
Relaterande 94
Oro, skam och önskan om vägledning 95
Den problematiska skärmtiden 98

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER 101
Slutord 107

REFERENSER 109

FÖRFATTARPRESENTATIONER 113

INLEDNING

Digitaliseringen har på en mängd olika sätt förändrat människors vardagsliv. Små barn går inte fria från denna omvandling. Redan i spädbarnsålder introduceras mobiltelefoner, surfplattor och andra skärmmedier, liksom applikationer och onlinespel. Användningen av mobil teknologi antas öka i takt med att den digitala medieteknologin blir mer ”baby- och brukarvänlig”. Likväl utgör de yngsta barnens användning av digital medieteknologi ett tämligen outforskat område jämfört med den omfattande kunskapen vi har om skolbarns (9–17 år) medieanvändning och internetbruk, genom exempelvis de mångåriga internationella projekten EU Kids online och Global Kids online. Redan för tio år sedan uppmärksammades bristen på forskning om yngre barn, under åtta år (Holloway, Green, & Livingstone, 2013). Kunskapen om de allra yngsta medborgarna, barn 0–3 år, är fortfarande begränsad, såväl internationellt (Bar Lev, Elias & Levy, 2018) som nationellt.

Bristen på studier förklaras bland annat av svårigheten i att involvera de yngsta i forskning, att de inte lika enkelt kan svara på intervjufrågor eller fylla i formulär som äldre barn, och att det därför krävs andra typer av kvalitativa utforskande metoder för att närma sig de minsta. De kvalitativa metoderna är mer tidskrävande. De möjliggör inte samma slags (evidensbaserad) kunskap som de kvantitativa studierna med fokus på representativitet och generalisering. Men de kvalitativa studierna ger oss värdefull fördjupad kunskap som kompletterar och med sin detaljrikedom bidrar till att nyansera den samlade kvantitativa bilden av de minsta barnens relation till digital medieteknologi. Dessutom möjliggör kvalitativa studier en närhet till och ger röst åt de deltagande barnen på ett sätt som inte möjliggörs i kvantitativa studier eller i kontrollerade experiment.

Medie- och kommunikationsforskningen om barn för en tynande tillvaro vid svenska lärosäten och en försvinnande liten del av externa forskningsanslag går till medie- och kommunikationsforskares studier om barn och medier. Projektet DIGIKIDS Sweden, som denna rapport handlar om, har finansierats av Vetenskapsrådet, och utgör ett

undantag. I det svenska sammanhanget har aktörer som Statens medieråd, Internetstiftelsen i Sverige och Nordicom blivit de dominerande kunskapsproducenterna. De bidrar stort till det vi vet om barns medieanvändning genom återkommande mätningar och statistiska analyser (se Kapitel 4). Vi vet dock fortfarande lite om hur små barn i Sverige introduceras till och anammar ny medieteknologi i hemmet, och vilken betydelse den har i barns vardag och för modernt familjeliv. Projektet DIGIKIDS har haft som mål att bidra med ny kunskap och minska kunskapsluckan genom att erbjuda unika inblickar i de allra minsta barnens liv och vardag.

De övergripande frågeställningar som väglett projektet är: (1) hur introduceras digital medieteknologi i de yngsta barnens (0–3 år) vardag? (2) hur används teknologin och vilka färdigheter, förmågor och aktörskap uppvisar de små barnen i relation till den digitala teknologin? (3) hur hanterar och förhåller sig föräldrar till barnens användning av digital medieteknologi och hur hänger det ihop med den givna familjesituationen? (4) hur tänker och resonerar föräldrar i relation till barnets användning av digital medieteknologi nu och i framtiden, och hur kan det förstås i relation till befintliga samhälleliga diskurser och debatter?

Under fyra år har vi samlat in data kring de allra yngstas digitala medievardag genom besök hos familjer med barn 0–3 år. Varje familj har besökts vid tre tillfällen och vi har därmed fått en god inblick i den digitala vardagen hos småbarnsfamiljer under en tid som präglats inte bara av snabb utveckling och digitalisering, utan också av en långvarig pandemi. Det fanns perioder då det inte var möjligt att rekrytera eller besöka familjer, men där vi också kunde ta hjälp av digitala tekniker för att mötas. Vi påbörjade datainsamlingen fyra månader före pandemins utbrott, fick pausa nya besök tills hösten 2021 och kunde sedan avsluta datainsamlingen under 2022. Sammanlagt ingår 16 familjer i studien och där vi i de allra flesta fall kunde fullfölja samtliga tre besök. Det material som har samlats in är rikt och varierat och kan belysas ur en mängd olika perspektiv. Inom ramen för denna rapport är det omöjligt att göra materialet rättvisa och vi har begränsat oss till familjeperspektivet. Här redovisas resultatet för de övergripande frågeställningarna med tonvikt på föräldraskap och modernt familjeliv.

Presentation av projektgruppen

I projektgruppen ingår tre forskare från tre olika lärosäten i södra Sverige. Professor Helena Sandberg från Lunds universitet har varit projektledare och genomfört projektet tillsammans med Professor Ulrika Sjöberg, Malmö universitet samt Docent Ebba Sundin, Högskolan i Halmstad. Vi är alla forskare i medie- och kommunikationsvetenskap med lång erfarenhet av att forska om barn och medier.

Vi är också föräldrar till barn i olika åldrar. Det är förvisso inte en nödvändig förutsättning för att forska om barn och medier, men vi tror att det har både berikat forskningen och underlättat möten med barn, föräldrar, förskola och pedagoger, samt barn- och omsorgspersonal under projektets gång. Vi kan inte göra oss fria från våra erfarenheter som föräldrar när vi går in i forskarrollen. Vi menar att sådana erfarenheter kan vara såväl en styrka som en svaghet. I mötet med familjerna har det exempelvis hjälpt oss att ställa frågor och identifiera konfliktytor. Förvisso tillhör vi inte samma generation föräldrar som de vi har mött och delar därmed inte deras erfarenheter av att ha vuxit upp med digital medieteknologi. Detta kan begränsa oss i våra observationer eftersom det kan finnas en risk att vi tar saker för givna men som inte är relevanta för det sammanhang som studeras. Vi har därför varit tydliga med att vi inte är där för att döma eller värdera föräldraskapet utifrån någon given norm om vad som är rätt och fel. Vi är där för att se och lära med utgångspunkt i barnen och föräldrarna vi möter.

Vi sitter inte inne med sanningen med stort S om vad det goda föräldraskapet och den ideala barndomen innebär, något som föräldrar har många frågor om, inte minst i relation till skärmmedier. Vi tror dock att våra erfarenheter som föräldrar har varit viktiga för att lära känna de deltagande barnen, att skapa en trygghet i vårt möte och uppmärksamma deras stundom skiftande behov. Det kan ha handlat om allt från att vilja visa något, leka till att vilja vara för sig själv. Egna erfarenheter har varit viktiga för att öppna upp för samtal med föräldrar och syskon i hushållen, visa förståelse, empati, flexibilitet och en etisk reflexivitet, som är nödvändig för att bygga förtroende och tillit hos familjerna. Sammantaget har det förenklat, avdramatiserat och berikat våra möten.

Projektgruppen har träffats regelbundet under hela projektperioden men eftersom det var långa perioder då vi inte kunde mötas fysiskt fick vi också utnyttja digitala mötesverktyg. Dessutom har vi arbetat tätt i olika konstellationer under hela fältarbetet. Under varje besök hos familjerna har två forskare närvarat, vilket varit en metodologisk och praktisk nödvändighet. Detta innebär att vi gemensamt svarar för all datainsamling, analys och skrivande.

Skärmtidsdebatten

Debatten kring skärmtid har under hela projektets gång varit tydlig i samhället. Den fick fart 2019 när Världshälsoorganisationen (WHO) lanserade nya riktlinjer för att främja barns hälsa. Riktlinjerna fokuserade på att främja fysisk aktivitet och sömn hos barn upp till fem år. Riktlinjerna inkluderade starka rekommendationer att begränsa barns skärmtid. Enligt rekommendationerna ska barn under 2 år inte exponeras för skärmaktiviteter över huvud taget, det vill säga en slags nolltolerans av interaktion med skärmar under barnets första två levnadsår. Från 2 års ålder upp till fem år bör

skärmtiden ej överstiga en timme per dag. WHO:s ledord är ”ju mindre skärmtid desto bättre”. Det samlade bevisläget för rekommendationerna bedöms som svagt. I rapporten skrivs det till och med: ”very low quality evidence” (WHO, 2019:8–11). Rekommendationerna har lett till omfattande diskussioner bland olika experter, läkare, psykologer och pedagoger men även hos de föräldrar vi har mött i projektet. Medieforskarna har så här långt inte hörts. Det finns anledning att kritiskt diskutera dessa rekommendationer även om de har kommit till med de bästa intentioner och av omsorg om barns hälsoutveckling i ett globalt perspektiv.

I Sverige lanserade Barnläkarföreningen sina nya allmänna rekommendationer kring skärmtid i slutet av oktober 2023. Dessa följer WHO:s riktlinjer, men är baserade på flera evidensbaserade studier av de fysiologiska konsekvenserna, exempelvis för mycket stillasittande, av för mycket skärmtid. Barn under 2 år ska inte exponeras för skärmar, men med ett undantag – korta videosamtal med mor- och farföräldrar med en vuxen fysiskt närvarande. Det är oklart vad som avses med för mycket skärmtid och vad ett kort videosamtal innebär. Vi återkommer till både WHO:s riktlinjer och Barnläkarföreningens allmänna rekommendationer sist i rapporten, även om föräldrarna i vårt projekt inte har haft någon möjlighet att ta ställning till de senare.[1]

Digital barndom och digitalt föräldraskap

Tidigare nämnda rekommendationer måste förstås i ett sammanhang där den digitala medieteknologin idag utgör en självklar, naturlig och viktig del i barns uppväxtvillkor och vardag. Det går helt enkelt inte att föreställa sig en värld utan den. Digitalisering och digital medieteknologi handlar om mer än digitala apparater och dess innehåll; det handlar om samhällets ökade beroende av och tillit till komplexa digitala system, plattformar, infrastrukturer, maskininlärning eller AI (artificiell intelligens) och nya sätt att organisera arbetsliv, privatliv, skola och offentliga välfärdstjänster.

Låt oss dock vara tydliga med att vi inte är primärt intresserade av elektroniska hushållsapparater eller digitala infrastrukturer. Med digital medieteknologi avser vi främst digital *medie- och kommunikationsteknologi*, det vill säga mobiltelefoner, och andra skärmteknologier som surfplattor, datorer, internetanknutna tv-skärmar samt wifi-anknutna leksaker och apparater för uppspelning av ljud, Google/nätverkstjänster samt spelkonsoler.

---

[1] Både WHO:s och Barnläkarföreningens riktlinjer och rekommendationer finns på nätet: https://www.who.int/publications/i/item/9789241550536 och https://www.barnlakarforeningen.se/2023/11/01/barnlakarforeningens-allmanna-rekommendationer-om-sma-barn-och-skarmanvandning/

Barns första möte med digital medieteknologi sker ibland redan i förlossningssalen, men huvudsakligen i hemmet genom föräldrar, syskon, övriga familjemedlemmar, vänner och nätverk. De både tillgängliggör den, interagerar med den och samtalar om den i barnets närhet, eller på distans via teknologin i sig. Barnets dagliga aktiviteter blir direkt eller indirekt hopflätade och inbäddade i digital medieteknologi och därmed också påverkade av den.

I medieforskningen talar vi om såväl institutioners som vardagens *medialisering* (Couldry & Hepp, 2016) för att beskriva hur medie- och kommunikationsteknologi på djupet förändrar vårt sätt att vara och göra saker, vårt sätt att se på oss själva och på andra. Det handlar exempelvis om hur vi konsumerar kultur, rörlig bild och ljud via digitala teknologier. Det handlar också om hur vi deltar i grupper och rörelser, hur vi konstruerar vår identitet eller blir föremål för produktion av innehåll och kommer att ingå i någon form av digitalt avtryck. Det kan till exempel vara en video som delas i en privat familjechat eller i sociala medier. Den digitala förändringen av barndom har väckt frågor och oro hos vuxna, som inte längre enkelt kan översätta tidigare erfarenheter kring till exempel tv-tittande på den ”nya” situationen de befinner sig i, vilket i sin tur lett till ett ökat fokus på bland annat ”digitalt föräldraskapande”.

Omvandlingen av föräldraskap (som substantiv) till ett verb – föräldraskapande – är en sen företeelse. Det innebär att föräldraskap handlar om så mycket mer än att uppfostra och vårda ett barn. Föräldra*skapande* är ett dagligt arbete under ständig förhandling, men också ett personligt, kulturellt och till och med ideologiskt (politiskt) projekt (Livingstone & Blum-Ross, 2020:23). Detta ideologiska projekt har uppmärksammats såväl i forskningslitteraturen som i den mer populära litteraturen. Två centrala och aktuella källor på området är antologin *Parenting for a Digital Future: How Hope and Fears about Technology Shape Children's Lives* och *Digital Parenting: The Challenges for Families in the Digital Age*.

Föräldraskapande innebär att föräldern ställs inför ett antal uppgifter och har därmed en moralisk skyldighet att utföra dem väl för att leva upp till samhällets förväntningar på vad som anses vara ett gott föräldraskap. Gemensamma sociala föreställningar om vad det goda föräldraskapet innebär, på engelska kallade *social imaginaries*, är sådana som delas av många och upprätthålls bland annat i den offentliga debatten (Taylor, 2004). Men den digitala utvecklingen har varit både svår att förutsäga och överblicka och därför har det också blivit mer krävande att uppnå förväntningarna på den goda föräldern. Eftersom barnen är vår framtid blir också föräldraskapandet av allmänt intresse. Det är därför inte konstigt att många är snabba på att döma både föräldrars utförande av sina föräldraförpliktelser och barns användning av digital medieteknologi.

Boken *Parenting for a Digital Future* av Sonia Livingstone och Alicia Blum-Ross tar sin utgångspunkt i en omfattande intervjustudie med 73 London-baserade familjer från 2015 och 2016 samt en enkät genomförd 2017 med 2000 föräldrar över hela

Storbritannien, med barn under 18 år. Den rör alltså inte specifikt den åldersgrupp vi intresserar oss för, de yngsta 0–3-åringarna. Inte desto mindre adresserar den barnfamiljers utmaningar och möjligheter i användningen av digital medieteknologi, och väcker frågor av stort värde oavsett barnets ålder. Två centrala observationer från studien är (1) att alla familjer ger uttryck för såväl en kluvenhet som en komplicerad relation till digitala medieteknologier. Författarna finner dock inget stöd för resta farhågor om en isolering (alienation) i dagens familjer där var och en sitter uppkopplad vid sin individuella skärm på bekostnad av gemenskap. Ett annat huvudresultat från studien är (2) att investeringar i digital medieteknologi i utbildningssyfte inte minskar de sociala klyftorna i samhället, och kan till och med i vissa fall vidga dem.

Den antologi som Mascheroni, Ponte och Jorge (2018) har publicerat med titeln *Digital Parenting* belyser utmaningar som föräldrar möter i relation till digital medieteknologi i skilda familjekontexter. Redaktörerna (2018:10) pekar redan i sin introduktion åter på bristen på forskning om de allra yngsta barnen och hur digital medieteknologi introduceras för dem. Boken inkluderar familjer med barn i varierande ålder, från olika samhällsskikt, kulturer samt vitt skilda delar av världen (t.e.x. Chile, Danmark, Israel, Malta, Tjeckien, Österrike). Kunskapsbidrag med bredare perspektiv på små barns digitala vardag i den svenska kontexten saknas i boken.

Med utgångspunkt i begreppet *parental mediation* visar textsamlingen dock på en mängd olika sätt att utöva föräldraskap (föräldraskapande) i relation till digital medieteknologi. Det finns ingen riktig bra svensk översättning till *parental mediation*, men låt oss kalla det för *föräldramedling*. Denna syftar på de specifika praktiker och strategier som föräldrar använder för att hantera, övervaka, kontrollera, och tolka barns medieanvändning i vardagen (Nichols & Selim, 2022; Zaman m.fl., 2016), för att både skydda dem från negativ inverkan och främja deras utveckling och välbefinnande. Föräldramedling i förhållande till små barns användning av medier granskas närmare i denna rapport i Kapitel 7.

En stor del av forskningen har hittills fokuserat på undvikande av negativa effekter och därmed försummat föräldrastrategier för att möjliggöra barns aktörskap och skapa förutsättningar till positiv inverkan och lärande från medier (Scott, 2021). I projektet har vi valt att undersöka båda för att kunna ge en mer balanserad bild av både uppmuntrande och begränsande strategier. Ofta förenklas medlingen till tre huvudsakliga strategier: (1) restriktiv medling, (2) aktiv medling och (3) gemensam användning (*co-view* och *co-use*) (Naab, 2018:94). Dessa strategier utvecklades inom tidig barn- och tv-forskning och kom med tiden att växa till en rik flora av underarter. Deras giltighet för de mobila och personanpassade digitala teknologierna har med tiden ifrågasatts.

Den senare tidens forskning på området har begränsat föräldrars förhållningssätt till digital medieteknologi till att inbegripa i princip två strategier: (1) möjliggörande eller

uppmuntrande medling och (2) restriktiv medling (Livingstone, m.fl., 2017). Den sista går ut på att begränsa barnets kontakt med den digitala medieteknologin i syfte att skydda barnet från faror på nätet och skadligt innehåll, med risken att barnets digitala färdigheter och förståelse begränsas. Den första strategin inkluderar olika sätt att stödja och stärka barnet (på engelska *empower*) i utforskandet av teknologin, genom exempelvis gemensam användning, men också genom användning av barnvänliga funktioner och säkerhetsfilter för kontroll av tillgång och exponering (Masceroni, Ponte & Jorge, 2018:10).

Barns användning av medier är något som oftast förhandlas fram mellan barnet och föräldern. I den dagliga samvaron och genom dialog skapas rutiner, praktiker och överenskommelser för vad för slags innehåll, när och hur länge olika medier används av barnet. När det gäller spädbarn och de allra yngsta barnen är en sådan förhandling inte alltid möjlig. I dessa fall kan kunskapen om föräldrars medling behöva kompletteras med ett nytt begrepp menar Naab (2018:94) och föreslår då termen *media trusteeship*, vilket på svenska närmast kan översättas till medieförvaltarskap. Begreppet beskriver ett övergående tillstånd. Det innebär i princip att så länge barnet inte kan bestämma över sin medieanvändning, har föräldern förtroendet och ansvaret att hantera medierna för dess räkning. Så snart barnet lär sig att kommunicera, reflektera över och bestämma över sin medieanvändning måste föräldern utveckla olika och framför allt samarbetsorienterade former för användningen av digital medieteknologi, något som Naab menar att småbarnsföräldrar många gånger inte har utvecklade tankar kring hur det ska gå till. Forskningen antyder att föräldrar till yngre barn premierar restriktiva förhållningssätt, men att de ofta är inkonsekventa och samtidigt kan använda den digitala teknologin som barnpassning när det tjänar deras syften, eller som ett sätt att belöna eller bestraffa beteenden hos barnet (Mascheroni, Ponte & Jorge, 2018:10).

Vår syn på barn

Projektets utgångspunkt är att barn är individer som måste förstås utifrån deras specifika förutsättningar och det givna sammanhanget i familjen. Genom denna barnsyn tar vi avstånd från den starka polariseringen om barn och barndom som är tydlig i tidigare forskning. Här har barnet betraktats *antingen* som ofullständigt, sårbart och ständigt i riskzonen, *eller* som komplett, kompetent och bemyndigat/berättigat (James, Jenks & Prout, 1999; Buckingham, 2007). Vi ser med nödvändighet barnet som både *och.* Barnet är en dynamisk aktör, ett subjekt, som agerar under förhållanden som inte alltid är självvalda. Handlande är därmed inte alltid lika med handlingskraft eller egenmakt utan sker i ett visst sammanhang (Buckingham, 2008).

Vårt främsta forskningsfokus är barnet. Barnet kan dock inte förstås utanför familjesammanhanget (hemmet), familjemedlemmarnas rutiner och praktiker, samt hushållets materiella och sociala resurser. Detta motiverar projektets huvudsakliga teoretiska perspektiv, domesticeringsteorin, samt dess forskningsdesign ”En dag i livet”, som utgår från barnets hem och familj.

Vidare är det självklart att erkänna barnets rättigheter. Varje barn är unikt och ska mötas med respekt. Barn är individer med egna rättigheter fastslagna sedan 1989 i Förenta nationernas (FN) konvention om barns rättigheter (Barnkonventionen). De har rätt att bli hörda och lyssnade till i alla frågor som rör dem, således också rätt att synas i och delta i forskning om dem. Barn ska få sina rättigheter tillgodosedda oavsett bakgrund, religion, etnicitet, kultur och funktionsvariationer. Deras röster ska inte bara höras. De ska också tillmätas betydelse i relation till ålder och mognad.

Barnkonventionen inkluderar sammanlagt över 50 artiklar. Från och med 2020 stärktes konventionens ställning genom att antas som svensk lag.[2] Ett särskilt tillägg till barnkonventionen gjordes 2021 som understryker att barnets rättigheter gäller även i olika digitala miljöer (United Nations, 2021). Under de så kallade allmänna principerna slås det fast att stater/parter, som har undertecknat konventionen, har en skyldighet att se till så att alla barn har tillgång till digitala miljöer utifrån vad som kan anses meningsfullt för dem, och parter ska motverka digitalt utanförskap samt stödja barns tillgång och användning i skolor, föreningar och i hemmen.

Etiska ställningstaganden

En central ambition i projektet har varit att försöka fånga barnets perspektiv och ge röst åt det lilla barnet, även i de fall där barnet inte har tillgång till ett verbalt språk. I de fallen blir själva interaktionen och den kroppsliga kommunikationen betydelsebärande och central. Det måste också medges att studier av små barns levda vardag är full av komplexitet, osäkerhet och utmaningar. Det kräver känslighet från forskarnas sida, och en hög grad av sinnesnärvaro och lyhörd uppmärksamhet genom hela forskningsprocessen, i relation till barnet, men också i de relationer barnet är en del av (Li, Quiñones, & Ridgway, 2017).

Det är också viktigt att säga att det finns inte enbart ett sätt att studera små barn på. För oss var det emellertid viktigt att komma nära och försöka förstå det lilla barnets digitala vardag och användning av digital medieteknologi genom att observera barnet i sin naturliga miljö.

---

2 Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Den finns på www.riksdagen.se eller på www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen

Att visa barnet respekt och tillmäta betydelse till barnets rösts är en central del, inte bara i ett rättighetsperspektiv utan också i ett forskningsetiskt. Källström och Andersson Bruck (2017) diskuterar etiska överväganden i forskning med och om barn. I grunden handlar etiken inte enbart om regelefterlevnad (formell etik) utan en central del är de val som görs under processens gång (informell etik). Det vill säga etik i praktiken eller de systematiska och ständigt pågående etiska reflektioner som uppstår i mötet med de människor som involveras i forskningen, även långt efter att forskaren lämnat fältet och återvänt till sitt skrivbord. Det innebär inte att regelverk för forskningsetik är oviktigt. Tvärtom, de har en central roll att spela. Men det vore ett misstag att tro att man är färdig med etiken i och med att man som forskare har fått sitt projekt etikprövat.

Etikens främsta uppgift är att skydda individer från att komma till skada. Det kan låta enkelt, men det är långt ifrån en enkel sak. Etiken är nämligen också dynamisk och beroende av situationen. Den kräver stor flexibilitet och anpassningsförmåga i stunden. I forskning med små barn kan förutsättningarna snabbt ändras. Litteraturen om forskningsetik utgår ofta från att det är vuxna individer som ingår i forskningen och att de är förmögna att fatta beslut. När det gäller forskning om barn, som anses mer sårbara, lämnas de ofta okommenterade i metod- och forskningslitteraturen inom Medie- och kommunikationsvetenskap. De frågor som behandlas begränsas många gånger till inhämtande av samtycke.

I studien med och om små barn har vi kontinuerligt fört diskussioner om etiska dilemman som uppstått under hembesöken, i möten med barn som ena sekunden är glada, nyfikna och intresserade och i andra stunden kanske gömmer sig eller drar sig tillbaka. Vi har diskuterat etiska dilemman kring information till barnen inför deltagande i forskningen. Exempelvis har vi funderat mycket kring hur vi gör dem delaktiga och införstådda, och om det är över huvud taget möjligt, liksom inhämtande av samtycke. Det kan ske på många olika sätt. Inför första och andra besöket fick det deltagande barnet ett kort brev med bilder på bland annat oss forskare. Det var ett material som vi hade utvecklat i dialog med en förskolepedagog. Flertalet föräldrar berättade att det hjälpte dem att förbereda barnet på att träffa oss. I projektet prövade vi oss fram och testade inhämtande av muntligt medgivande genom att låta barnet peka på bildmaterial som signalerade glad grön, neutral gul eller röd ledsen figur. Ofta var barnens svar otydliga. Ibland fick vi inget svar. I något fall pekade barnet på röd ledsen figur och skrattade glatt, i ett annat fall pekade barnet på en helt annan bild på det medhavda materialet.

Det vi som forskare fick förlita oss på var inte bara vår magkänsla utan också ett tämligen komplicerat pussel av ledtrådar som signalerade om barnet ville interagera med oss och var öppen för att ha oss där, åtminstone tolerera vår närvaro. Ibland blev det tydligt om ett barn kom nära, sökte kroppskontakt, tog i handen och ville visa något. Kanske hämtade barnet till exempel en leksak, en hårklämma eller annat föremål

som kunde tolkas som en invit till lek eller en inbjudan till interaktion. Inför varje besök omförhandlades barnets medgivande och det sista som gjordes innan barnet och dess familj lämnades var att fråga om vi fick lov att komma tillbaka på ett nytt besök. På så vis blev etiken en levande och ständigt återkommande dimension i forskningen, även om samtyckesblanketterna redan var undertecknade av vårdnadshavarna.

Etiska frågor kring datainsamlingen har varit föremål för omfattande diskussioner, liksom anonymisering, återgivande av samt publicering av data. Vi har föräldrars samtycke att publicera data efter anonymisering, men har generellt valt en restriktiv hållning där vi är återhållsamma med att dela med oss av det rika material som har samlats in. Vi väljer också att på olika sätt redigera bildmaterial för att inte röja deltagarnas identiteter. Att diskutera dessa frågor på djupet kräver en egen rapport och låter sig inte göras här. En del av frågorna behandlas i en vetenskaplig artikel där vi argumenterar för vikten av att bygga in etisk medvetenhet och reflexivitet i forskningens samtliga steg (Sandberg & Gillen, 2021). Artikeln visar också på hur den etiska reflexiviteten kan komma till uttryck i den egna forskningspraktiken samt pekar på tillgängliga resurser, bland annat den internationella kunskapshubben ERIC (*Ethical Research Involving Children).* ERIC är en digital kunskapsportal, som erbjuder omfattande vägledning på området, fallstudier och dessutom en expertblogg.[3]

Det ska också sägas att projektet har genomgått etikprövning (beslut dnr. 2017/430). Vid två tillfällen under projektets gång har Etikprövningsmyndigheten godkänt ändringsansökningar som vi har skickat in på grund av att förutsättningarna för projektet ändrats avseende datahantering och analysverktyg.

3 Kunskapsportalen ERIC finns via följande adress: https://childethics.com/

BESKRIVNING AV PROJEKTET

I detta kapitel presenteras projektets design och genomförande. Projektet vilar på en väl etablerad metod som utvecklats av internationellt verksamma barndomsforskare, som kallas "En dag i livet". Vi resonerar kring de metoder som använts för insamling av data, hur hembesöken har gått till och hur det material som samlats in har bidragit till att lägga ett rikt pussel över små barns digitala vardag. Vi redovisar här hur deltagare till projektet har rekryterats samt vilken påverkan pandemin har haft på datainsamlingen.

I forskningsprojektet DIGIKIDS används en metod som brukar benämnas "*A Day in the Life*", vilket översatt till svenska blir "En dag i livet". Det är en undersökningsdesign som bygger på bland annat fältarbete och observationer i barnets naturliga miljö. Närmare bestämt att forskaren följer barnet under en dag och samlar in data på många olika sätt för att förstå vardagliga situationer och interaktioner. När man studerar små barn är denna design ett utmärkt sätt att få en inblick i vardagen, såväl barnets som familjens, genom att olika metoder för att samla in data används. Undersökningsdesignen anlägger ett etnografiskt perspektiv, vilket inte är detsamma som att fullt ut genomföra en etnografiskt studie.

Bloome & Green (2015:183) menar att etnografi är starkt förknippat med antropologiskt arbete och en fördjupad och längre vistelse i en given kultur eller miljö, medan att anlägga ett etnografiskt perspektiv innebär ett mer fokuserat grepp i både tid och rum som i "En dag i livet". I DIGIKIDS har vi varit måna om att upprätthålla både ett flexibelt och etiskt reflexivt tillvägagångssätt vilket är viktigt om man har ett etnografiskt perspektiv på sin studie.

Undersökningsdesignen "En dag i livet" utvecklades av ett internationellt forskarteam (Gillen m. fl. 2007) som jämförde vardagen för 2 ½ -åriga flickor som bodde i fem

olika länder i fyra olika världsdelar: Italien, Kanada, Peru, Storbritannien och Thailand. Just den här studien hade ett kulturellt perspektiv och byggde på att flickorna filmades under en hel dag. Efteråt klippte forskarna ner filmmaterialet till en kortare version som familjerna fick titta på tillsammans med forskarna och diskutera de olika händelserna på videon. Även detta besök filmades och analyserades i efterhand. Även intervjuer, observationer med fältanteckningar och skisser över familjernas hem ingick i datainsamlingen.

”En dag i livet” har även använts i studier om barns medieanvändning. I ett EU-finansierat forskarnätverk DigiLitEY (*The digital literacy and multimodal practices of young children*) genomfördes bland annat en fallstudie med deltagare från de sex olika länderna Finland, Israel, Portugal, Spanien, Storbritannien och Sverige med syftet att studera ’En dag i det digitala livet bland barn 0 till 3 år’ (Gillen m.fl. 2018; 2019). Vi var alla tre med i detta nätverk och deltog i studien med två svenska fall, Oskar, 2 år och 4 månader och Anna, 2 år och 6 månader (Sandberg, Sjöberg & Sundin, 2019: Sandberg, Sjöberg & Sundin, 2021).

Medverkan i den internationella studien gav oss erfarenheterna för att söka medel för en betydligt större studie i Sverige. I slutet av 2018 kom beskedet att vi hade beviljats medel från Vetenskapsrådet för att under fyra års tid kunna samla in data och öka kunskapen kring små barns digitala vardag. Projektet startade i september 2019.

I stort sett har vi följt den metod som Gillen och hennes kollegor utvecklade i sitt tidiga projekt och som sedan användes av forskarna i det EU-finansierade nätverket. Metoden som innehåller flera olika datainsamlingsmetoder bygger på att varje medverkande familj får tre besök av två forskare som beskrivs närmare nedan.

Första besöket gick ut på att lära känna barnet och familjen. En kortare intervju genomfördes då vanligtvis båda föräldrarna medverkade. Bakgrundsfakta om familjen samlades in. Intervjun spelades in och har sedan transkriberats. Besöket avslutades med en kort provfilmning av barnet som skulle delta i studien. Detta gjorde vi för att säkerställa att barnet inte kände sig obekväm med oss och kameran samt ge barnet en chans att bekanta sig med kameran och stativ inför den mer omfattande inspelningsdagen. Kameran vi använde var en ganska enkel digital systemkamera, Canon EOS 550D, som möjliggjorde både videoinspelning och stillbildsfotografering. Samtliga barn, förutom de allra minsta, uppvisade en genuin nyfikenhet på både kameran och oss (Figur 1). De ville känna och ta på den, men också titta in i den samt spontant agera framför linsen. Samtidigt var kameran förhållandevis diskret och inte så påfallande som en filmkamera.

Figur 1. Max (2 år och 6 månader) undersöker kameran tillsammans med Ebba.

I samband med första besöket fick också föräldrarna ett frågeformulär kring vilka medier som barnet hade tillgång till i hemmet. På så sätt kunde vi skapa oss en bild av hemmens mediemiljö, det vill säga den *medieensemble* som varje unikt hem använde, liksom barnens individuella *mediereportoar*, dvs. de digitala medieteknologier barnen använder i sin vardag. Enligt Hasebrink och Hepp (2018) är det inte nödvändigtvis så

att medierepertoaren överensstämmer med den totala medieensemblen som finns tillgänglig i hushållet.

Vid första besöket fick också föräldrarna ett formulär att fylla i om barnet använde en smartphone eller surflatta och i så fall hur den användes och vad barnet kunde eller inte kunde göra själv. Likaså delades ett formulär ut med frågor om barnet använde någon typ av appar och så fall vilka och om det var på en smartphone eller surfplatta. Syftet med frågeformulären var att få inblick i barnets digitala färdigheter så som föräldrarna upplevde dem, att jämföra med det vi sedan observerade vid våra besök.

Vid det första besöket gjordes även observationer med fältanteckningar. Likaså skissades hemmet med tonvikt på placeringen av olika medier. Vi frågade helt enkelt om familjen kunde visa oss runt i bostaden, vilket ofta föranledde lättsamma samtal och fördjupad inblick i deras liv. Barnet, beroende på dess ålder, var ofta angeläget att få visa oss det egna rummet och saker där; allt från gosedjur, fotografier, till teckningar och handavtryck i gips från förskolan.

I vår strävan efter att etablera en god relation till de deltagande barnen erbjöd vi en Pixi-bok som gåva innan vi gick. Vi hade en tanke om att det skulle kunde fungera som en ”isbrytare” i de fall barnet var avvaktande och blygt, vilket sällan var fallet. Vi blev generellt överraskade över den öppenhet, välvillighet, nyfikenhet och värme som barnen mötte oss med. De fick välja en bok bland ett urval av tre. Denna enkla gåva blev uppskattad och kom också att bli ett värdefullt sätt att återknyta kontakten och initiera kommunikation vid nästa besök. Många gånger kom barnet med boken, hämtade den spontant och ville läsa den tillsammans med oss eller bara visa upp den som ett tecken på att de värdesatte den.

Under andra besöket (inspelningsdagen) placerades kameran vanligtvis på sitt stativ en bit bort från där barnet var och vi lät kameran mest gå. Vi strävade på så vis efter att avdramatisera och normalisera dess närvaro och att dagen skulle bli så ostörd eller ”vanlig” som möjligt.

Figur 2. Ulrika bakom kameran under en av filmdagarna hos en familj.

Målsättningen var att det andra besöket skulle ske inom en kort tid efter det första. I de flesta fall påbörjades besök två tidigt på morgonen och varade till sen eftermiddag/kväll. Besöket ägde rum antingen en vardag eller helgdag beroende på familjernas önskemål. Förutom i vissa situationer, som exempelvis sovstunder, toalettbesök eller om barnet blev ledset, videofilmades barnet och dess aktiviteter oavbrutet under dagen. Den ena forskaren hade fokus på barnet och följde det med videokameran på lämpligt avstånd som Figur 2 visar. Samtidigt observerade den andra forskaren och skrev fältanteckningar.

Vi försökte att vara så diskreta som möjligt och inte interagera med vare sig barnet eller föräldrar för att låta vardagen ha sin gilla gång. Detta är en svår balansgång. Samtidigt som vi inte ville störa den naturliga interaktionen är vi givetvis fullt medvetna om att vår blotta närvaro påverkade i någon mån det som utspelade sig i hemmet. Sannolikt påverkade det de vuxna i hushållet mer än barnet i fokus. Det senare brukade efter en stund av uppspelthet över besöket och visat intresse för oss många gånger avledas av andra rutiner och aktiviteter.

I några fall sökte barnet både verbal och fysisk kontakt och bjöd på så sätt in oss i skeendet. Sådana inviter bemöttes med bekräftelse, respekt och vänlighet från vår sida, utan att för den sakens skull uppmuntra till fortsatt interaktion. Allt annat hade varit oetiskt. I ett fall blev det dock påtagligt att detta var inte alls bekvämt för barnet som från första stund försökte fånga vår uppmärksamhet. Med en ökad interaktion från vår sida blev det mer naturligt för barnet att acceptera vår närvaro under dagen. Pappan noterade snabbt att sonen upplevde det som konstigt att det var personer hemma hos dem som inte pratade. Detta skulle ju annars i vanliga fall aldrig hända.

Att hela tiden tolka och försöka läsa av barnets humör och stämning var en kontinuerlig del av fältarbetet. Det skedde också i dialog med föräldrarna för att försäkra oss om barnets välbefinnande och villighet att delta. En styrka här var det faktum att vi alltid var två forskare på plats. Vi hade möjlighet att turas om att anta olika roller i relation till såväl barn som vuxna i hushållet och pendla mellan närhet och distans i observationerna och i interaktionen. Det kunde till exempel handla om att en av forskarna fick leka med det deltagande barnet som hellre ville visa sina saker än att sitta med hela tiden under intervjun.

Under besök två dokumenterade en av forskarna om barnet använde en smartphone eller surfplatta genom att fylla i ett formulär kring aktiviteter (t.ex. rita/måla) om detta förekom. Därtill dokumenterades vilka typer av appar som användes. Filmdagen innebar naturligt en hel del avbrott, men målet var att filma minst sex timmar. Oftast innebar dagen en längre lunch som fick infalla samtidigt som barnet skulle sova middag. De flesta barn vistades ute under en stund och om det var bland andra personer eller i mer offentliga miljöer, tog vi ett steg tillbaka och höll oss i bakgrunden (Figur 3). Vid några av utomhusperioderna har filmsekvenser ersatts med stillbilder.

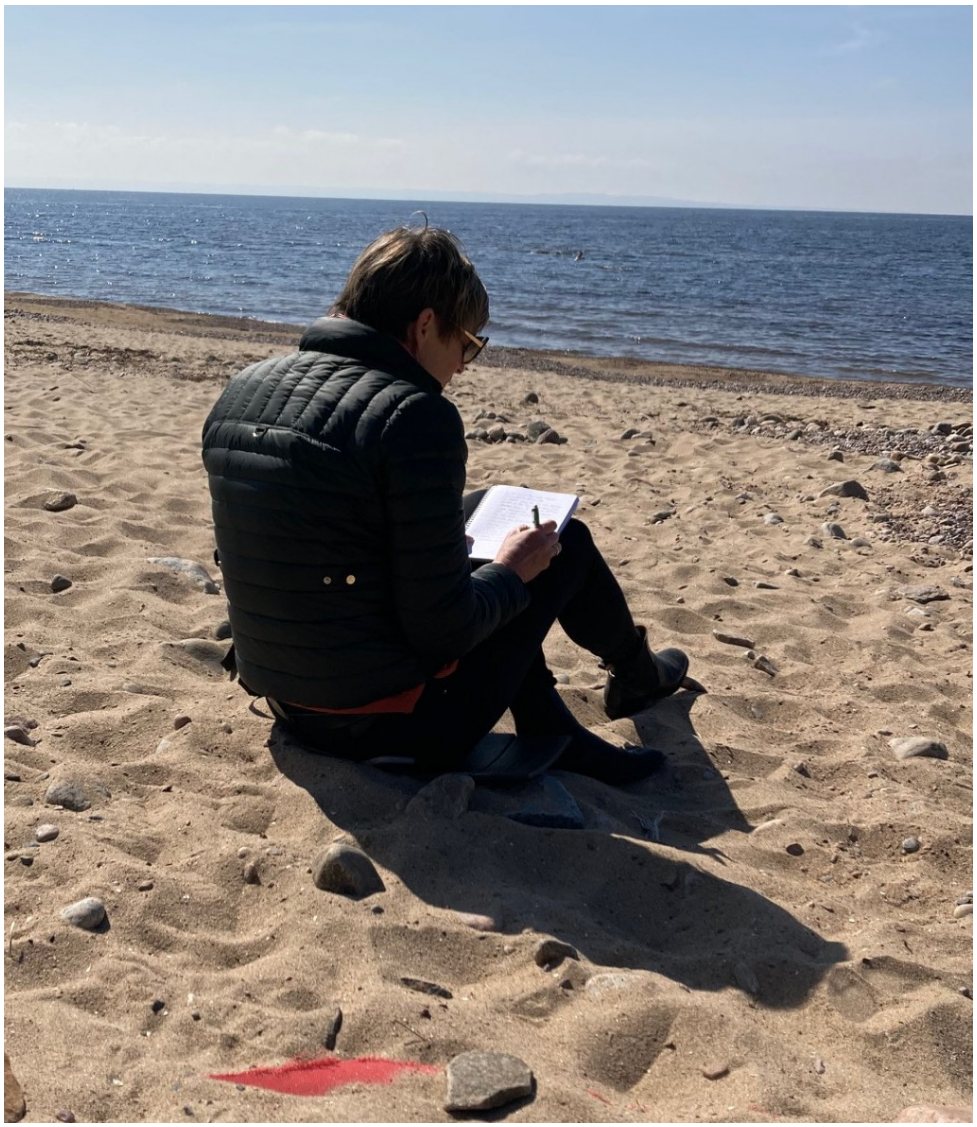

Figur 3. Helena skriver fältanteckningar på stranden i en till synes mediefri omgivning. Några minuter tidigare hade dock grävandet med spade och hink ersatts av ett videosamtal med pappa på jobbet.

Inför det tredje besöket gick vi igenom filmmaterialet och vissa sekvenser valdes ut. Dessa redigerades till en kortare video om ca 20–30 minuter och som lades på ett USB-minne till familjen. Familjerna fick ta del av filmen i förväg så att de kunde tillsammans titta på den och reflektera över de olika sekvenserna. Vi uppmuntrade dem också att

skriva ned sina tankar inför vårt besök, mest som ett stöd för dem själva då detta inte var något som vi samlade in.

Eftersom projektets syfte var att studera den digitala vardagen valdes företrädesvis sekvenser ut där barnen var involverade i medier, vilket på sätt och vis blev missvisande för dagen i sin helhet då den rymde långt mer än medieaktiviteter. Detta var dock något som vi kunde diskutera med familjerna vid det tredje besöket. I den mån det var möjligt deltog ibland även barnen och svarade på våra frågor. Det var inte ovanligt att de, liksom eventuella syskon cirkulerade kring oss där vi satt och samtalade, men samtidigt hade de fokus på andra aktiviteter, vilket ibland också involverade medier.

Förutom frågor och diskussion kring filmsekvenserna innehöll den tredje intervjun en del allmänna frågor till föräldrarna kring deras egen uppväxt med medier, hur de såg på föräldraskapet i förhållande till den digitala utvecklingen, om de brukade prata om dessa frågor med andra föräldrar och vilket behov de hade kring råd och vägledning om exempelvis skärmtid. Intervjun spelades in och har sedan transkriberats. Även vid det tredje besöket gjordes observationer med fältanteckningar.

Insamlandet av data har i stort sett skett på samma grunder, men under projektets gång har vissa tillvägagångssätt utvecklats. Inledningsvis av projektet fyllde vi i formulären om bl.a. medietillgång i stället för att ge tid till föräldrarna vid första besöket. I några fall fick föräldrarna formulären för att fylla i mellan första och andra besöket. I samband med pandemin och bland de familjer som inte kunde fortsätta att delta innebar detta att några formulär saknas. Det gäller även för några familjer som av andra anledningar valt att avbryta sitt deltagande i projektet. I projektets plan låg en ambition att utveckla ”En dag i livet”. Vi insåg tidigt vikten av att kommunicera tydligare med barnen och vi utvecklade därför ett barnanpassat informationsmaterial. Vi skickade inför de olika besöken brev med information adresserat till barnen för att få dem att känna sig inkluderade och för att bekräfta deras rättigheter och aktörskap i forskningen. Tanken var att de (beroende på deras ålder) tillsammans med föräldrarna kunde prata om projektet och därmed känna sig mer förberedda inför besök samt själva ta ställning till om de ville vara med eller inte. Materialet innehöll bland annat foton på oss forskare, foton på kameran och enkla budskap om vad som skulle hända under besöken. Det var inget av barnen som valde bort sitt deltagande, det vill säga vägrade att interagera, eller distanserade sig från oss genom att lämna rummet, gömma sig eller på annat sätt visade sitt ogillande.

Även om man i ett forskningsprojekt strävar efter systematik och jämförbarhet är det, inte minst i forskning som involverar små barn, centralt att kunna anpassa sig efter de behov som finns och uppstår. Det är något vi har fått erfara under våra besök hos dessa 16 barn i olika åldrar mellan sex veckor och drygt tre år. De är förvisso alla i åldersgruppen 0–3 år, men det är långt från en homogen grupp (se Tabell 1). Varje möte har inneburit ett unikt tillfälle för kunskapsinhämtning. Sammantaget har ett rikt

och mångfasetterat material samlats in bestående av intervjuer, videofilmer, observationsscheman, fältanteckning, skisser och frågeformulär.

Efter insamlingsperioden har de transkriberade intervjuerna kodats i det kvalitativa dataanalysprogrammet NVivo (version 1.7.1). Samtliga forskare har arbetat med kodningen av materialet, vilket resulterat i 60 koder av olika slag. Dessa har sedan analyserats och kategoriserats ytterligare. Koder har också samkörts i en funktion som kallas 'Matrix Coding Query'. Genom denna har vi funnit olika teman och mönster. Det här har varit ett värdefullt arbetsredskap för att kunna besvara våra övergripande forskningsfrågor. I redovisningen (och även i transkriberingarna) har alla personuppgifter som kan möjliggöra identifikation tagits bort. Vi har döpt om barn och föräldrar för att garantera anonymitet samt tilldelat eventuella organisationer och platser påhittade namn. I resultatet redovisas citat. Talspråket är ofta ogrammatiskt och kan ibland bli svårt att förstå i skriftlig form. Av denna anledning har en lätt redigering gjorts utan att innebörden har förändrats. Några intervjuer genomfördes på engelska då modersmålet inte var svenska. Citat från dessa intervjuer har översatts till svenska.

Sammanlagt har 16 familjer deltagit i studien och cirka 50 hembesök har gjorts. De första familjerna påbörjade sitt deltagande i december 2019 och projektet avslutade datainsamlingen i augusti 2022. På grund av COVID-19 pandemin kunde inga besök göras mellan mars 2020 och oktober 2021. Hos en del av de familjer som vi hade träffat före pandemin och genomfört både besök ett och två kunde vi inte besöka för uppföljningen och den sista intervjun. Därför ställde vi om så att vi kunde följa upp genom att träffa familjerna digitalt. Vi spelade inte in själva videomötena utan använde en bandspelare vid sidan om. De utmaningar som vi ställdes inför under pandemin diskuteras i en särskild artikel (Sandberg, Sundin & Sjöberg, 2022).

Vi hade även genomfört det första besöket hos familjer och avvaktade möjligheterna för ett andra besök. Eftersom pandemin blev mer långdragen än förväntat har vi några familjer som enbart deltog vid första besöket. Det finns även familjer som av andra skäl valde att inte fortsätta deltagandet i projektet. Det utgick ingen ersättning till familjerna som deltog i projektet. Däremot fick familjer som deltog i samtliga delar av projektet en symbolisk gåva i form av en presentcheck till en livsmedelsbutik, vars värde stod i paritet till hushållets storlek. Presentchecken delades ut efter vårt sista besök.

Rekrytering av deltagare och urval

Projektgruppens tidigare erfarenheter av forskning med barn och familjer var en styrka som vi tog med oss in i projektet. Vi visste bland annat att rekrytering av deltagare är en stor utmaning. Det krävs mod från deltagare att släppa in främmande människor i hemmets trygga vrå och att låta dem filma det som sker i den privata sfären. Det krävs

också en stor grad av tillit att låta främlingar möta och observera ens barn. Att dessutom kräva att få återkomma vid flera tillfällen till familjen förutsätter ett stort mått av engagemang och uthållighet både från deltagarna och från vår sida.

Rekryteringen av familjer har tagit mycket tid, mer tid än förväntat. Det krävdes många möten, åtskilliga besök på öppna förskolor, barnavårdscentraler (BVC), träffar i föräldragrupper och på lekplatser. Initialt var intresset stort, men när föräldrarna insåg vad det innebar att delta var det åtskilliga som avböjde medverkan. Det var väntat eftersom vi vet att småbarnstiden är en krävande tid. Familjer är även under konstant prövning av sjukdomar, vabbande, ständigt nya frågor och osäkerhet i rollen som förälder, den egna karriären, nya ekonomiska förutsättningar, syskonrelationer, med mera. Att i en sådan dynamisk och turbulent fas förbinda sig för deltagande i en studie är att begära en hel del. Det fanns också hos en del av föräldrarna vi mötte en rädsla för att bli bedömd som en dålig förälder, en rädsla för att göra fel. Och utan att försöka övertala dem in i något de inte ville bli en del av var vi tydliga med att vi inte värderade dem. Vi var där för att observera och lära. Således kan man säga att de som slutligen kom att ingå i studien kännetecknas alla av ett genuint engagemang och intresse för frågorna vi ställde.

Pandemin försvårade arbetet med rekryteringen. Vi kunde inte besöka familjer, men inte heller följa upp och besöka förskolor, bibliotek och de arenor som annars hade varit naturliga mötesplatser för småbarnsfamiljer för att berätta om projektet. Före pandemin hade flera initiativ tagits till att sprida information om projektet via förskolor och BVC både genom annonsering och anslag på informationstavlor, utdelande av flyers och personliga besök i olika orter.

Under senhösten 2021 kom arbetet i gång med nya rekryteringskampanjer vilket resulterade i att fler familjer valde att delta. Det ursprungliga målet var att rekrytera 21 familjer där varje forskare agerade kontaktperson och tog huvudansvaret för datainsamlingen hos sju av dessa, vilket skulle ge en jämn fördelning mellan de tre forskarna. Nu blev detta inte möjligt då projektets rekrytering blev stillastående i 1 ½ år, samtidigt som projekttiden löpte på och avslutades i augusti 2023.

Samtidigt är det värt att understryka att utöver de 16 familjer som i slutändan kom att medverka i projektet har vi varit i kontakt med, träffat och pratat med, ätit sopplunchеr, sjungit med, och lekt på lekplatser, fikat och tagit del av lässtunder och kulturupplevelser med barn och därigenom säkert mött det femdubbla antalet målsmän och familjer under rekryteringsinsatserna. Vi har också samtalat med en mängd professioner som möter småbarnsföräldrar inom ramen för sin professionella verksamhet. Det har berikat studien i sin helhet och gett oss en god plattform att stå på när vi summerar intrycken av 0–3-åringars digitala vardag och betydelsen av digital medieteknologi i modernt familjeliv.

Vi har eftersträvat variation bland familjerna för att få en ökad representation, men också för att få ett så rikt och nyanserat material som möjligt. Vi är samtidigt väl medvetna om att urvalet är litet och att det inte går att generalisera och uttala sig om att så här ser den digitala vardagen ut för de allra yngsta i allmänhet. Vi är likväl tillfreds med den variation det slutgiltiga urvalet uppvisar. Bland de deltagande familjerna finns många olikheter, som exempelvis var de bor och hur de bor – i villa eller lägenhet, om båda föräldrarna bor tillsammans eller inte, om det finns olika språk som talas i hemmet, om det finns syskon eller inte, föräldrars åldrar och utbildningsnivåer. Vi har strävat efter att inkludera barn i olika åldrar i åldersspannet 0 till 3 år och en jämn fördelning mellan pojkar och flickor. Gemensamt för alla är dock att de är bosatta i de södra delarna av Sverige. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att etnografiska studier av det här slaget inte lämpar sig om man vill kunna uttala sig generellt. Det påtalades också av Gillen och hennes kollegor (2007) i deras artikel kring metoden när de pekar på att deltagandet innebär ett val och intresse för studien och då är inte representativitet möjligt.

Tabell 1. Deltagande familjer

Namn	Ålder	kön	Mamma utbildning[1]	Pappa utbildning[1]	Syskon (Ja/Nej)
Elsa	3 år	flicka	Hög	Hög	Ja
Amir	2 år 11 månader	pojke	Hög	Hög	Ja
Ida	1 år 9 månader	flicka	Hög	Medel	Nej
Ines	1år 6 månader	flicka	Medel	Låg	Ja
Maj	3 år 4 månader	flicka	Medel	Hög	Ja
Isabelle	2 år 9 månader	flicka	Hög	Hög	Nej
Annie	6 veckor	flicka	Hög	Hög	Nej
Pelle	5 månader	pojke	Hög	Hög	Nej
Stella	1 år 11 månader	flicka	Hög	Låg	Nej
Milena	1 år 11 månader	flicka	Hög	Hög	Nej
Hugo	1 år 3 månader	pojke	Hög	Medel	Nej
William	1 år 4 månader	pojke	Hög	Medel	Nej
Olga	1 år 8 månader	flicka	Hög	Hög	Ja
Max	2 år 6 månader	pojke	Medel	Hög	Ja
Jens	1 år 8 månader	pojke	Hög	Hög	Nej
Luna	3 år	flicka	Medel	Ingen pappa	Nej

[1] Mammans och pappans utbildning: hög (högskoleutbildning), medel (eftergymnasial utbildning), låg (grundskola/gymnasial utbildning).

I urvalet ingår tio flickor och sex pojkar. Deras åldrar varierar från den yngsta på 6 veckor till den äldsta som är 3 år och 4 månader (Tabell 1). Tio av barnen var första barnet, medan sex av dem hade syskon – antingen äldre eller yngre, och i något fall både och. De flesta familjerna bestod av föräldrar som var gifta eller sambo med varandra, men urvalet består även av ensamstående föräldrar eller särboförhållanden. Hälften av barnen gick på förskola. Även om det svenska språket var det vanligast förekommande språket i hemmen, fanns det hem med andra förstaspråk eller där det var flera språk beroende på föräldrarnas modersmål, till exempel danska, bosniska, arabiska, ukrainska, engelska. Cirka 40 procent av föräldrarna hade inte etniskt svenska efternamn. Föräldrarnas åldrar varierar en del men med en medelålder på 33 år för mammorna och 36 år för papporna. Ungefär hälften av barnen bodde i flerfamiljshus, medan den andra hälften bodde i villa eller radhus. Barnen växte upp i såväl olika områden av en tätort som på landsbygd.

DEN DIGITALA HEMMILJÖN

I detta kapitel beskrivs familjernas hemmiljö med fokus på de digitala medierna. Kapitlet inleds med en kort beskrivning av begreppet medieekologi, d.v.s. forskning om mediers närvaro och betydelse i människors vardag, för att sedan snäva in på en annan forskningstradition som brukar benämnas domesticeringsteorin. Där ligger fokus på hur medier anammas och integreras i hemmiljöerna. Från intervjuerna har vi utsagor från föräldrarnas egen uppväxt och som i kapitlet integrerats i en beskrivning av hur medielandskapet har förändrats under flera decennier. Därefter presenteras resultatet av det frågeformulär som familjerna har fyllt i om vilka medier/medieapparater som finns i hemmen och vilka som är tillgängliga för barnet. Samtliga familjer hade någon typ av tv-skärm. Det vanligaste var att de använde strömningstjänster. Mobiltelefonerna har ersatt fast telefoni och hemmen är utrustade med diverse internet-tjänster som Google-funktioner för såväl belysning som musik.

Hemmet har alltid varit en naturlig plats för medier av olika slag och är därför en tacksam miljö att studera för att förstå hur förändringar har skett i takt med medieutvecklingen. Idag är det knappast av intresse om det finns telefonjack eller antennuttag i en bostad, så som det var för 25–30 år sedan, utan av mer vikt är huruvida bostaden har fiberanslutning och snabb uppkoppling som kan transportera avsevärda mängder data. Det gäller bostäder som ryms i flerfamiljshus likaväl som fristående villor. Den digitala hemmiljön kan beskrivas på olika sätt, men vi lägger här fokus på utvecklingen från traditionella kommunikationskanaler och massmedier såsom exempelvis telefon, dagstidning, radio och tv till hur dessa har integrerats i digitala medietekniker.

Att studera mediernas närvaro och betydelse i människors vardag är ett område som inom det medie- och kommunikationsvetenskapliga fältet brukar benämnas *medieekologi.* Mediernas roll och inverkan på miljöer uppmärksammades redan på 1960-talet av teoretikern Marshall McLuhan som i sitt klassiska verk *Understanding media – the extensions of man* diskuterade utmaningarna med medieteknologin för såväl levnadsvanor som kulturer. McLuhans mediebegrepp är dock vidare och inkluderade även aspekter av exempelvis transportmedel som bilar och flyg. En av hans teser var att de nya teknologierna skapade utmaningar genom att det uppstod behov som tidigare inte funnits:

> Ingen efterfrågar bilar förrän det finns bilar, och ingen intresserar sig för TV förrän det finns TV-program. Denna teknikens förmåga att skapa sin egen sfär av efterfrågan är inte oberoende av det faktum att tekniken i första hand är en utbyggnad av våra kroppsdelar och sinnen (McLuhan, 1964, svensk upplaga 1981, s. 87)

I ett av McLuhans (1988) senare verk diskuteras förändringen av medietekniker och pekade på att en del tekniker blir föråldrade och överflödiga och ersätts av andra. Det intressanta i denna diskussion är att en del tekniker försvinner inte utan får ny innebörd och användningsområde, vilket även domesticeringsteorin lyfter fram. Ett tydligt exempel på detta är musikmedier. Skivspelare och grammofonplattor förväntades försvinna i samband med CD-spelaren och CD-skivors intåg i slutet av 1980-talet, som var en digital medieteknologi jämfört med grammofonplattans analoga. Några decennier senare dömdes CD-spelaren ut när musiken ytterligare digitaliserades till MP3-format. Skivspelare och vinylplattor blev dock arbetsredskap för DJ:s och vann sedan ny mark för en hemmamarknad, även hos yngre med specifikt musikintresse. Den digitala medieförändringen som började utvecklas vid 1990-talets början och som under de senaste trettio åren har skapat helt nya förutsättningar har också gjort att inriktningen på de medieekologiska studierna har förändrats.

Forskning om medieekologi är dock inte det enda området där medierna stått i fokus i förhållande till miljö och människans vardagsliv. Tidigt växte forskningsområdet kring just tv-mediet fram och studerades i huvudsak i relation till människors hemmiljöer (Morley, 1986). Centralt i Morleys numer klassiska studie var att undersöka på vilket sätt olika familjer tittade på tv och hur familjemedlemmarna tolkade innehållet. Morley ifrågasatte den sedan länge dominerade synen på tv-användningen som en passiv

aktivitet och hans arbete var avgörande för en mer aktiv publiksyn. Morley satte fokus på tv-användningen i hemmet och den sociala dynamiken i familjen.

Projektet DIGIKIDS utgår från den s.k. domesticeringsteorin som presenteras närmare i kommande kapitel. Teorin byggde vidare på Morleys arbete och utvecklades på 1980-talet (Silverstone, 1994) genom studier kring hur medier, inte minst tv:n, har anammats och integrerats i hem och vardagsliv. Vad kan därför vara mer passande än att börja beskrivningen av de digitala hemmiljöerna med en tillbakablick på hur föräldrarna själva beskriver sin uppväxt med medier?

Skogs-tv och dyra telefonräkningar

Tillgången till medier har skiftat mellan hem beroende på intresse och prioriteringar, men det finns även en del tidstypiska drag, såväl nu som när de föräldrar som deltagit i studien växte upp. Exempelvis vittnar flera av föräldrarna att tv:n var ett dominerande medium i hemmen och att den ofta var på i bakgrunden, utan att någon egentligen tittade. Det kunde exempelvis vara på eftermiddagarna när man var ensam hemma med syskon och MTV den kanal som stod på.

Tablå-tv var också det som gällde, man såg sina program när de sändes och i vissa fall något som man längtade efter. Ett exempel som nämns är Disneydags på fredagskvällarna. Självfallet fanns olika varianter av tv-tekniken när föräldrarna växte upp under 1980 och 1990-talen. Det marksända utbudet av Public Service-företaget SVT:s två kanaler och så småningom TV4, när den reklamfinansierade kanalen vann rättigheten om att få sända i marknätet 1992, var fortfarande det mest vanligt förekommande. ”Skogs-tv” som en av mammorna beskriver tv:n i sitt barndomshem: dvs. analog sändning, endast tre kanaler och ett väldigt restriktivt tittande. Samtidigt fanns det redan ett större utbud av kanaler genom satellit och kabelnät. Det hade utvecklats kraftigt under slutet av 1980-talet, men krävde en viss investering av teknik som bostäder då ännu inte var utrustade med. Kopplat till tv:n fanns VHS-spelare och så småningom DVD-spelare.

Hemdatorer började bli vanliga och med dem kom datorspelen. Det får dock inte glömmas bort att vid 1990-talets början fanns inga uppkopplade spel, utan programmen fanns internt i datorerna eller på externa diskar. Till tv:n kopplades spelkonsoler likt DVD-spelarna. Sedan tog utvecklingen fart. Med inkopplade modem i telefonjacket kunde datorerna börja kommunicera med varandra och familjemedlemmarna kunde söka information på ett helt nytt sätt. Datorspel kunde hämtas från internet och spelas online. Men det följde med kostnader, vilket föräldrar fortfarande minns:

> Pappa: Det var nog inte lätt för mina föräldrar att hantera mig med datorspel som jag höll på mycket med när jag var i tonåren. På den tiden kostade det ju pengar att surfa på nätet så det var ju tur att det fanns en tydlig gräns att sätta. Det var ju också att man hade bara en dator: ”Du får sitta en timme, sen är det dina två systrar som får sitta var sin timme”. Så var det med det. (Ida, 1 år, 9 månader)

Pappan till Maj, 3 år och 4 månader, har ett liknande minne från tonårsåldern framför datorn och föräldrarnas oro för kostnader:

> Pappa: Förhållningssättet var nog ändå ganska fritt för min del. Det var inte att du får bara sitta här så länge. Jag kan inte minnas det. Nu var det i och för sig många år sedan. Vi hade det inte så, utan då var det mer av praktiska skäl. Internet, då var man ju i övre tonåren för min del. Då var det nog mer telefonräkningen som fick styra det: ”Ja men nu har du suttit i en timme. Det här kommer att bli dyrt.” (Maj, 3 år, 4 månader)

Modemen byttes så småningom ut till både stabilare och snabbare dataöverföringar med ny teknik som också var billigare. Mobiltelefonerna utvecklades och fasta hemtelefoner fasades ut i allt högre grad. Även med fasta telefoner kopplades de så småningom till IP-telefoni och inte i de tidigare telefonnäten. I stort sett alla tidigare medietekniker digitaliserades under de senaste 20–30 åren och har förändrat kravspecifikationerna för dagens bostäder – idag handlar det uteslutande om möjligheterna till digital uppkoppling.

Det uppkopplade hemmet

Hur ser det då ut i hemmen hos de 16 familjerna som vi har besökt? I samband med första besöket fick föräldrarna besvara en enkät om medier som barnet har tillgång till i hemmet, men enkäten var också konstruerad på så sätt att den även fångade upp medier i hemmet som barnet inte hade tillgång till.

Vi börjar med att presentera en skiss (Figur 4) över ett typiskt hem med fokus på placeringen av medier. Just placeringen av medier i hemmet är en aspekt som domesticeringsteorin tar upp. Skissen är framtagen genom en sammanslagning av de olika hemmens planskisser för att på så sätt få en bild över hur det kan se ut hos en småbarnsfamilj i början av 2020-talet.

Figur 4. Skiss över hur placeringen av medier kan se ut i ett modernt hem med småbarn.

Trots stora förändringar i medielandskapet ser vi i Figur 4 att tv:n har sin givna plats i de flesta hem - i vardagsrummet. Tv med abonnemang och strömningstjänster är det mest vanligt förekommande. I vissa fall fungerar en datorskärm med strömningstjänster som tv i hemmen. Tv:n på den stora skärmen i vardagsrummet är det medium som barnet kan använda enligt föräldrarna. Endast i ett fall uppger en familj att de har en datorskärm som tv och som barnet inte har tillgång till och det gäller även det motsatta förhållandet; en familj uppger att barnet har en egen datorskärm som används som tv. Även om flera familjer uppger att de har tv med abonnemang är det inte tablå-tv som utgör tittarmönstret, utan majoriteten tittar på program via exempelvis YouTube, Netflix och Disney+. Det gäller i lika hög grad barnens tittarmönster i de fall tv:n är en del av medieanvändningen.

Samma innehåll som på tv:n går i hög grad igen på de så kallade surfplattorna. Det är lika vanligt som ovanligt att hemmen har surfplattor, antingen det är en iPad eller Android platta. I vissa fall uppgav föräldrar att det fanns en platta, men att den inte användes av någon i familjen, att den mer eller mindre glömts bort. Men det fanns också familjer där de små barnen hade sin egen platta, i vissa fall en tidigare modell som tagits över av ett äldre syskon och med ett begränsat urval av appar.

Funktionerna och innehållet i surfplattorna överlappar med flertalet av funktionerna i en mobiltelefon. I samtliga familjer fanns tillgång till mobiltelefoner, knutna till respektive förälder och äldre syskon. De små barnen kunde i vissa fall använda telefonen, men oftast tillsammans med en förälder. I några fall fanns egna mobiltelefoner även för de yngsta, och det rörde sig då om tidigare mobiler som sedan kopplats till vissa funktioner, som exempelvis spela musik i samband med läggdags. Det som utmärker mobiltelefonernas ställning i hemmen är att de finns i flertal och att mobilerna har ersatt den fasta hemtelefonin. Det var också det medium som flest familjer uppgav att det fanns i hushållet, men att barnet inte hade direkt tillgång till det.

Om datorerna tog plats i hemmen under 1990-talet och de flesta av föräldrarna uppvuxna med dess allestädesnärvaro så har detta förändrats markant. Smarta telefoner tycks ha ersatt dessa. Endast undantagsvis finns stationära datorer i hemmen och det finns inga planer på att inskaffa dem inom den närmsta framtiden. I de få fall som de finns, är det oftast datorer som de små barnen inte har tillgång till. Det samma gäller bärbara datorer. Ett fåtal uppger att de finns i hemmen och att barnen har tillgång till dem. I en del familjer finns flera bärbara, men de kan också vara kopplade till arbetet. Oavsett om den bärbara datorn är privat eller tillhör arbetet är det endast ett par familjer som uppger att barnet kan använda den.

Vi ställde också frågor kring medietekniker som traditionellt har varit kopplade till tv:n, som spelkonsoler och inspelning/uppspelning (t.ex. DVD-spelare). En del av dessa tekniker finns redan idag inbyggda i de olika tjänster som kan kopplas till tv-skärmen.

Endast ett fåtal familjer uppgav att de hade spelkonsoler, som exempelvis Xbox och Playstation. I dessa familjer fanns det ofta äldre syskon eller en förälder som haft intresse för att spela. Av dessa familjer var det lika vanligt att barnet fick använda konsolen som att det inte hade tillgång till den. En familj uppgav att de inte hade någon spelkonsol, men hade för avsikt att köpa en Nintendo-konsol. När det gäller inspelning/-uppspelning ser vi samma mönster. Endast ett fåtal familjer uppgav att de hade DVD- eller BluRay-spelare och det var heller inte någon familj som hade för avsikt att köpa någon spelare. En familj uppgav att de hade en projektor.

Radion är en av våra allra tidigaste medietekniker som hittade till hemmen, om vi bortser från tryckta böcker och dagstidningar (se exempelvis Weibull och Wadbring, 2020). Redan på 1920-talet kom de första radiosändningarna igång, och innan tv:n gjorde intåg i vardagsrummen, tog radion plats som en stor möbel där familjen samlades kring. Men till skillnad från en del andra medietekniker försvann inte radion med tv:ns intåg. Den bytte skepnad till mindre format och fick sin givna plats i kök eller sovrum. Fördelen med den ”moderna” transistorradion som introducerades på 1950-talet var att den var portabel. Idag är även radiotekniken digital med radioapparater som kan sända kanaler från stora delar av världen och med inbyggd bluetooth-teknik för ljudöverföring från andra tekniker som exempelvis mobiltelefoner. Endast i en familj fanns det en transistorradio (och som barnet kunde använda) medan ingen familj uppgav att de hade en digital radio. Det fanns heller inga planer på att köpa in någon typ av radio i något av hushållen.

Gamla tekniker för musik var heller inte vanligt förekommande. I två familjer uppgavs att det fanns en grammofon för vinylplattor, varav en fanns tillgänglig för barnet. I den andra familjen gavs en notering att den inte användes. I övrigt noterades varken bandspelare eller CD-spelare eller MP3/iPod-spelare. Det som i stället lyftes fram var förekomsten av bluetooth-högtalare, som fått en multifunktionell ställning i hemmen. Kopplad till Google med respons på talstyrning spelade högtalaren musik. Via mobiltelefonen kunde högtalaren användas för att spela upp barnlåtar.

Digitala leksaker, dvs. leksaker som är uppkopplade mot internet för vissa funktioner, var sparsamt förekommande i familjerna. Endast en familj uppgav att barnet hade någon typ av leksak. Det fanns heller inga planer bland familjerna att införskaffa digitala leksaker. Handspel kan räknas in som en form av digital leksak, som utvecklades parallellt med andra spelkonsoler under framför allt 1990- och början av 2000-talet. När bredbandstekniken byggdes ut och bytte ut de tidigare uppkopplade modemen fick spelandet en ny innebörd genom att man kunde börja spela med varandra utan att vara på samma plats. Intresset för spelandet är stort och sysselsätter såväl unga som äldre. På senare tid har också en del av spelandet flyttat över till smarttelefonerna och surfplattor. I enkäten är det dock enbart några få familjer som har uppgett att det finns handspel som PSP (Playstation Portable) och Nintendo DS (Dual Screen) och att de

inte är tillgängliga för barnet. I en familj uppgavs att de hade ett Nintendo Switch, som är en nyare variant av handspel, och att det kunde användas av barnet.

Frågeformuläret gav även utrymme för egna noteringar. Det är bland annat här som det framkommer att bluetooth-högtalare var något som ett flertal familjer investerat i. I övrigt framkommer att även flertalet familjer satsat på digitala belysningssystem, som Google home/assistant och andra typer av högtalarlampor som är kopplade till mobiltelefonen. Utöver detta finns något sparsamt digitala kameror, i några fall en diktafon och Apple Watch.

En av kolumnerna i formuläret indikerade om barnet hade tillgång till medier utanför hushållet. Det är inte tydligt i vilket sammanhang detta kan vara, men exempelvis kan det vara i hushåll hos mor- och farföräldrar, dvs. i vissa fall de mediemiljöer som föräldrarna vuxit upp i. Resultatet visar dock att det är enbart i ett fåtal fall som barnet hade tillgång till medier utanför det egna hemmet. I de fall som det fanns noterat handlade det om tv, datorer, mobiltelefoner, DVD/BluRay-spelare, transistorradio, och MP3/iPod.

Det är tydligt att barnen i studien har tillgång till de flesta medier, men endast ett fåtal som har sina egna. De enda digitala medier som är noterade är en tv-datorskärm, en surfplatta, en smartphone (som tagits över från en av föräldrarna), en digital leksak, samt ett par digitala belysningsuppkopplingar i sovrummet.

Föräldrarna fick också fylla i om det var något medium som saknades i hemmet och om de hade för avsikt att inhandla inom en snar framtid. Här är det enbart fyra familjer som har planer. Det gäller inköp av surfplattor, ett Nintendo och en digital leksak. Formulärets sista kolumn som lämnades öppen för föräldrar att fylla i om de hade några andra digitala medier som inte var upptagna i formuläret. Här fyllde tre familjer i att de inte hade för avsikt att köpa något inom den närmaste framtiden.

Frågeformuläret ger oss en indikation på vad det är för medier som gäller i hem där föräldrarna är uppvuxna med tv, datorer och en hel del andra medier och hur de själva förhåller sig till dessa såväl till de nya tekniker som har utvecklats under de senaste årtiondena. Här finns fortfarande traditionella strukturer av medier, samtidigt som medier har blivit betydligt rörligare och bygger på samma uppkoppling, det vill säga wifi-nätet som finns inbyggt i hemmet.

SMÅ BARNS MEDIEVARDAG

I förra kapitlet beskrevs småbarnsfamiljernas hemmiljö med fokus på förekomsten av digitala medier. Nu byter vi fokus till de små barnen och deras vardag i denna miljö. Kapitlet utgår från ett domesticeringsperspektiv som betonar vikten av att placera in människors medieanvändning i sitt sammanhang. Små barns medieanvändning sker inte i ett vakuum utan medievanor integreras med andra vardagliga rutiner och är ofta situationsbundna. Kapitlet inleds med att redovisa den senaste statistiken kring små barns användning av medier, som publicerades i början av november 2023 från Statens medieråd. Detta kapitel undersöker de medier som barnen har tillgång till i sin vardag och hur användningen kan förstås i sitt sammanhang.

Medier som introduceras i hushållet kommer med tiden att bli en naturlig del i vardagslivet samtidigt som de är föremål för förändring över tid. En kärna i domesticeringsteorin är just att medier utvecklas och integreras i våra vardagsmiljöer genom ett antal processer. Vi är alla medvetna om den snabba utvecklingen av den digitala medieteknologin som har skett de senaste årtiondena och som alltjämt fortsätter. Innan resultatet presenteras av de deltagande barnens tillgång till medier och hur användningen av dessa är en del av deras vardag vill vi uppmärksamma den senaste statistiken kring små barns medieanvändning som är relevant för denna rapport.

I början av november 2023 publicerade Statens medieråd sin senaste undersökning av *Småungar & medier*[4] och den visar statistik av såväl små barns tillgång till medier som deras användning. Ålderskategoriseringen i undersökningen skiljer sig från vår

4 Hela rapporten finns för nedladdning: https://www.statensmedierad.se/rapporter-och-analyser/material-rapporter-och-analyser/2023/smaungar--medier-2023

genom att 0–1-åringar är den yngsta, medan 2–4-åringar är nästa kategori. Det är tydligt att små barn har tillgång till skärmmedier i sina hem och tv:n är det medium som når ut i högsta grad: 80 procent bland 0–1-åringarna och 96 procent bland 2–4-åringarna. Tillgång till surfplattor har 45 procent av de yngsta och 66 procent av de något äldre. Mobiltelefonen är inte lika tillgänglig; 39 procent bland 0–1-åringar och 36 procent bland 2–4-åringar.

I årets undersökning ställs också frågor om internetuppkopplade leksaker och VR (Virtual Reality) men svaren visar att denna typ av digital medieteknologi ännu inte har fått sin plats i hemmen, åtminstone inte i någon större utsträckning, vilket även är tydligt för projektets deltagande familjer. Tillgång är inte detsamma som användning och undersökningen visar att det inte är så stor procentandel av barnen som använder skärmmedier varje dag. Siffrorna för surfplattan ligger på 4 procent (0–1 år) och 19 procent (2–4 år). Mobilanvändningen är 9 procent (0–1 år) och 12 procent (2–4 år). Således får tidigare resta farhågor om den digitala teknologins starka inflytande på tidig barndom inte heller stöd i dessa uppgifter.

I undersökningen konstateras även att de små barnen som har äldre syskon använder surfplattor och mobiltelefoner i högre utsträckning och att överlag är användningen av skärmmedier begränsad till mindre än en timme. Tiden för att använda medier har inte ökat sedan förra undersökningen trots att andelen som har tillgång till surfplattor och mobiler har ökat. Detta kan potentiellt vara ett resultat av den ökade skuldbeläggelsen kring användning av digital medieteknologi i tidig barndom samt en underrapportering av föräldrar avseende deras barns faktiska användning, något vi ser spår av i vår studie.

Domesticeringsteorin och dess processer

Domesticeringsteorin utvecklades under 1980-talet och från början fanns en del olika perspektiv kring medieteknologins inverkan i hemmen. Ett stort fokus lades bland annat på publiken och deras tolkningar av tv-innehåll. Men redan under 1980-talet utvecklades medieteknologin och enligt Haddon (2011) kom domesticeringsteorin att breddas och även omfatta studier av dataspel, videobandspelare och satellit-tv. Ofta lyfts Roger Silverstone och David Morley fram som teorins grundare och Haddon menar att en av de mest refererade studierna är från 1992 (Silverstone, Hirsch & Morley, 1992). Teorin bygger bland annat på fyra antaganden om processer i hemmet:

- Appropriering: hur ett medium introduceras, uppfattas och används.
- Objektifiering: var ett medium placeras och varför.
- Inkorporering: ett mediums roll för dagliga rutiner samt tidsmässiga aspekter av vardagslivet.

- Konvertering: ett mediums roll för identifikation och statusmarkör utanför hemmet.

De fyra processerna kan också förstås som en progression från den tidpunkt då ett medium introduceras i ett hem till det blir en del av vardagslivet. För en del medier är dessa processer snabba, medan andra tar längre tid. Vi ska inte heller glömma bort att en del medier har ersatts av andra medier. Det är särskilt tydligt när medierna i allt högre grad övergick från att ha varit analoga till att bli digitala. Ett begrepp som är väsentligt i domesticeringsteorin är hushållets *moraliska ekonomi*. Det kan förklaras med de grundläggande värderingar som råder i ett hem och som kan påverka på vilket sätt som ett nytt medium accepteras och används i hemmet. Enligt teorin kan hushållet inte ses som en isolerad enhet utan som en del av rådande värderingar i samhället. För projektet DIGIKIDS kan dessa samhälleliga värderingar handla om synen på föräldraskap, barndom och skärmtid.

Forskningen som utgår från domesticeringsteorin har framför allt varit etnografisk och den ger oss användbara analysverktyg för att förstå små barns medieanvändning i hemmiljön, som i detta kapitel undersöks utifrån processerna appropriering, objektifiering och inkorporering.

Undersökningsdesignen ”En dag i livet” är som beskrivs i Kapitel 2 utvecklad av ett internationellt forskarteam (Gillen m.fl. 2007) där syftet var att jämföra små barns vardag i olika länder. Syftet med detta kapitel är att visa på likheter och skillnader bland de deltagande barnen för att på så sätt få en ökad förståelse och kunskap om hur digitala medier på olika sätt är en del av små barns vardag.

Vi börjar med att beskriva en dag i Stellas liv. Hon är 1 år och 11 månader och bor med sin mamma och pappa.

En dag i Stellas liv

Stellas medieanvändning speglar flertalet andra deltagande barns mediepraktiker: tittar gärna på YouTube-klipp och animerade barnprogram på den stora skärmen i vardagsrummet, använder föräldrarnas mobil för att prata med mor- och farföräldrar, tittar på egna foton/videoklipp eller YouTube-klipp samt läser barnböcker. En dag i Stellas liv speglar även väl hur medieanvändningen utgör en daglig rutin till exempel vid nattning:

> Mamma: Det har varit en rutin sen Stella var jätteliten. Kanske hon var runt ett år gammal när hon började intressera sig för tv (stora skärmen i vardagsrummet). Att hon får titta en kvart, tjugo minuter, en halvtimme innan hon går och lägger sig, så har vi alltid haft det.

Liksom andra föräldrar betonas betydelsen av bokläsning. Deltagande föräldrar utvecklar olika praktiker och för Stellas föräldrar blir det att läsa en barnbok när hon sitter stilla och äter. Annars har Stella inte ro att läsa en bok en längre stund.

Andra föräldrar berättar hur medier såsom tv-skärmen i vardagsrummet eller surfplattan vid köksbordet blir ett viktigt verktyg för att få ens barn att sitta i lugn och ro, och därmed äta sin mat. Samtliga praktiker visar på hur medier är en integrerad del i små barns vardag och att varje medium måste förstås i den situation som det används. Hemma hos Stella sker medieanvändning ofta tillsammans med en förälder, förutom när Stella tittar på YouTube, animerade barnprogram, på den stora skärmen i vardagsrummet. Föräldrarna berättar att Stellas mobilanvändning börjar förändras, att hon alltmer vill sitta själv med mobilen och kunna välja YouTube-klipp själv.

07.30	Vaknar Äter frukost i köket med mamma Ritar själv i köket Mamma sätter på *musik* från sin mobil i Stellas rum Mamma och Stella pysslar, gör figurer av kartong i köket Kör med sin sparkcykel inomhus Mamma och Stella läser en *barnbok* i sängen Leker med leksaker i Stellas rum Tittar själv på animerade *barnprogram på YouTube* på stora skärmen i vardagsrummet Äter mellanmål i köket, mamma läser *barnbok*
09.00	Hjälper mamma att laga pasta till lunch Mamma och Stella dansar/sjunger till *musiken* i Stellas rum Ute och leker i parken och på lekplatsen med mamma Tittar på foton och videofilmer på *mobilen* i vardagsrummet med mamma
12.00	Äter lunch med mamma i köket Tar sin middagslur Ritar med mamma i köket Äter mellanmål i köket, mamma läser *barnbok* Blåser ballonger, leker med lera i köket med sin mamma Pratar med mormor på *FaceTime* Fikar i köket
16.00	Pappa kommer hem från jobbet Stella leker med Lego med pappa i sitt rum Hjälper mamma med att laga kvällsmat Leker med pappa i sitt rum Tittar på animerade *barnprogram på YouTube* i vardagsrummet med pappa. De sjunger och dansar framför skärmen. Mamma åker och tränar Stella och pappa äter kvällsmat i köket Tittar själv på *barnprogram på YouTube* i vardagsrummet
20.00	Nattning: badar, borstar tänderna Sängdags: läser *bok*

Figur 5. En dag i Stellas liv, 1 år och 11 månader.

Under dagen besöker Stella en park och sedan en lekplats med sin mamma. I parken hittar hon en högre stenkant, sätter sig på den och börjar sjunga låten Humpty Dumpty, för att sedan ramla ner med ett skratt. Exemplet visar hur medieanvändning vävs samman med den fysiska leken hos små barn:

> Mamma: Det är ett videoklipp som hon har sett och det är en sång som finns på YouTube. Och då sitter den här Humpty Dumpty på en vägg och så ramlar han ner och så sitter Stella här på kanten (soffkanten) och då kommer hon på: ”Humpty Dumpty satt” (mamma sjunger) och så ska hon ramla. Och det tror jag hon gjorde utomhus också. Då blir det att hon relaterar till Humpty Dumpty när hon sitter på någon kant.

Figur 5 ger oss också en överblick av den mängd olika aktiviteter som små barn kan engagera sig i under en dag. Samtidigt som figuren synliggör somliga aktiviteter ska man vara medveten om att den osynliggör andra. Exempelvis framgår inte av figuren alla de gånger barnet springer eller förflyttar sig mellan olika rum eller element i miljön under utevistelsen, aktiviteter kopplade till när barnet klär på sig inför utgång, får omvårdnad och närhet med mera. Dessa kan betraktas som separata aktiviteter och en del av rutiner i vardagens flöde av händelser och handlingar. Ibland kan en aktivitet pågå i bara några minuter men den kan också vara längre, exempelvis 1 ½-timmes utomhuslek. Samtliga föräldrar i DIGIKIDS betonar betydelsen av utevistelse och fysisk aktivitet.

Figur 5 är ett nedslag i ett av de deltagande barnens vardagsliv som visar på hur medier vävs samman, kombineras med andra aktiviteter eller signalerar en tidsmarkör vid den dagliga morgon- eller nattrutinen. I en digital mediemiljö används den stora tv-skärmen i vardagsrummet vid flera tillfällen under dagen och är central del av vardagsrummets inredning. Något som var vanligt även hos andra deltagande familjer. I Kapitel 3 illustreras tv-skärmens centrala placering i vardagsrummet hos småbarnsfamiljer. Det är också tydligt att vardagsrummet utgör en lekplats med leksaker utspridda på golvet eller placerade i en hörna. I vardagsrummet vävs såväl medierade som icke-medierade aktiviteter samman.

Tv:ns plats i vardagsrummet

Enligt domesticeringsteorin börjar approprieringen redan innan ett medium köps och introduceras i hushållet, en process som innebär förhandlingar om till exempel vad som ska införskaffas, var det ska placeras, förvaras och användas. Genom denna process finner ett medium sin plats i hushållet (Silverstone, Hirsch & Morley, 1992; Chambers, 2020). Även om tv som medium snabbt har förändrats på grund av den digitala

tekniken, har det rumsliga arrangemanget med en stor plattskärm på väggen i vardagsrummet inte genomgått några större förändringar (Lahikainen, Mälkiä & Repo, 2017).

Alla deltagande barn, förutom ett barn vars föräldrar ännu inte satt upp tv-skärmen, tittade på tv främst på en stor internetanknuten plattskärm, huvudsakligen i vardagsrummet. Fyra familjer hade flera tv-skärmar men den största var fortfarande placerad i vardagsrummet. De andra tv-skärmarna fanns i föräldrarnas sovrum eller i ett extra rum. I en familj hade två döttrar varsin mindre skärm på väggen i sina sovrum.

Vardagsrummet som en viktig plats för tv-tittande har fått stor uppmärksamhet av medieforskare, särskilt under 1980- och 1990-talet (Gauntlett & Hill, 1999; Morley, 1986). Upplevelsen av hemmet är enligt forskningen nära knuten till vardagsrummet, särskilt när det gäller att uttrycka hushållets identitet inom familjen men även gentemot gäster (Rechavi, 2009).

De deltagande familjerna talar om tv-tittandet på plattskärmen i vardagsrummet som en typ av ritual som stärker familjevärdet att vara tillsammans, men också som en tidsmarkör för barnet, exempelvis slutet på en dag eller en arbetsvecka. Det senare är ett exempel på inkorporeringsprocessen i hemmet, där tv-tittandet är en viktig del i hemmets tidsflöde (Silverstone et al. 1992). Det kan även handla om mer sporadiska ritualer som blir en viktig del inom familjen. Ett exempel på detta är när Isabelle, 2 år och 9 månader, och pappa tar på sig klubbtröjorna för det engelska fotbollslaget för att tillsammans titta på matchen vilket illustreras i Figur 6:

Figur 6. Isabelle med sin pappa framför tv:n i vardagsrummet i likadana matchtröjor.

Att samlas och äta framför tv-skärmen för att avsluta en arbetsvecka med fredagsmys förekommer hos en del familjer. Andra exempel på medierade måltidspraktiker framför den stora plattskärmen i vardagsrummet kan vara att barnet äter frukost, mellanmål, lunch eller middag på kvällen. En viktig anledning till att låta sitt barn sitta och äta framför den stora skärmen i vardagsrummet eller använda en surfplatta eller mobiltelefon för att titta på YouTube-videor på köksbordet är att det blir ett viktigt hjälpmedel för barnet att sitta still och därmed få ro att äta:

> Mamma: Vi äter alltid framför tv:n. Då går maten bara ner, det är inga problem. Ines, hon hatar att sitta på en stol och hon äter inte om hon bara sitter på stolen. Det blir för mycket fokus på själva maten och vad som ligger på tallriken. Men när hon sitter där (vid tv:n) så går det bättre att äta. (Ines, 1 år, 6 månader)

Två familjer hade precis flyttat när de deltog i DIGIKIDS, vilket hade öppnat upp för diskussioner om var den stora tv-skärmen skulle placeras. Dessa diskussioner avslöjar inte bara processerna appropriering och objektifiering utan även hushållets moraliska ekonomi, hushållets underliggande normer och värderingar om familjelivet och den bild man vill visa upp for potentiella besökare i hemmet. En moralisk ekonomi som enligt Silverstone, Hirsch och Morley (1992) kopplar samman hushållet med olika samhälleliga kontexter (Silverstone, Hirsch & Morley, 1992). Denna koppling mellan hushållet och samhället i stort kunde specifikt ses i föräldrarnas samtal om WHO:s rekommendationer att inte ha någon skärmtid före 2 års ålder. På grund av rekommendationerna anser en del föräldrar att det kan vara onödigt att ha en skärm tillgänglig i vardagsrummet där familjen umgås som mest.

Hushållets moraliska ekonomi kan även formas av föräldrarnas eget medieminne, som beskrivits i Kapitel 3. Medieminnen kan agera som ett motstånd mot ett familjeliv där alla sitter framför tv:n utan att prata med varandra eller av estetiska skäl, att skärmen dominerar hela vardagsrummets inredning:

> Pappa: Det är väl det där om hur mycket fokus tv:n ska ha i ett rum. För det är ganska typiskt att tv:n på något sätt är mittpunkten av ett vardagsrum. Eller i alla fall fokuspunkten. Man arrangerar möblerna efter hur man sätter tv:n. Ja, vi har diskuterat om vi vill göra det eller inte, och hur vi ska göra. Vi har tänkt att vi ska ha den dold i någon hylla eller så. (William, 1 år, 4 månader)

Williams föräldrar diskuterade flera olika sätt att dölja tv-skärmen om den stod i vardagsrummet, till exempel i ett skåp eller genom att täcka den med en bit tyg. Diskussioner eller snarare förhandlingar om betydelser, som exemplifierar processen kring appropriering genom den stora skärmen på väggen. Under besök tre hade Williams föräldrar fattat sitt beslut. Den stora skärmen ska placeras i det extra rummet för att säkerställa att den inte används vanemässigt och mer skapa en ”gå på bio”-känsla.

Exemplet visar hur det rumsliga arrangemanget av den stora skärmen formar ”hemmets geografi”; ett symboliskt system som artikulerar hushållets moraliska ekonomi (Silverstone, Hirsch & Morley, 1992). Det visar också på hur föräldrar aktivt decentraliserar medierna och begränsar inflytande från dem på såväl barnet som familjelivet.

De bärbara skärmarna

Till skillnad från den stora tv-skärmen i vardagsrummet är digitala mobila medier såsom mobiltelefonen och surfplattan flyttbara och används i flera olika situationer i hemmet och utomhus. Liksom tv-skärmen i vardagsrummet kan surfplattan användas som en tidsmarkör i barnets vardag. Till exempel på morgonen innan det är dags att gå till förskolan eller efter kvällsmaten innan läggdags. Surfplattan används främst till att titta på animerade klipp på YouTube Kids, men också för att spela spel. Användningen av surfplattan kan variera beroende på om det är vardag eller helg. Elsa, 3 år, får bläddra och lyssna på e-böcker innan förskolan men på helgen får hon titta på barnprogram både morgon och kväll på SVT Plays Bolibompa. Hon hade också en egen inloggning till Netflix och kunde där se på åldersanpassat innehåll, till exempel den animerade serien Dinosaourietåget:

> Mamma: Vi sa att på vardagar får hon inte titta så mycket på morgonen utan om hon vill ha den (surfplattan) då är det bokläsning (e-bok) som gäller, men det tycker hon inte är så kul längre. Så hon använder den inte alls nu på morgonen. Vi gjorde det här mer för att om hon fick lov att titta på tv eller titta på paddan så klädde hon inte på sig och åt inte… (Elsa, 3 år)

Till skillnad från tv-skärmen i vardagsrummet möjliggör surfplattan skapandet av en mer privat sfär, både gällande val av innehåll och i relation till den omgivande fysiska miljön; göra det mysigt för sig själv på soffan eller i sin säng. Om hemmet har en gemensam surfplatta får barnet använda denna mer på egen hand jämfört med föräldrarnas mobiltelefoner (med rädsla för att dessa skulle gå i sönder). I familjer där det deltagande barnet hade syskon ger surfplattan möjligheten att själv få välja innehåll på morgonen jämfört med den gemensamma tv-skärmen i vardagsrummet:

> Pappa: I första hand tror jag att det är för att hon fortfarande är lite sömndrucken och vill ha sin lilla padda och då kanske hon är i ett visst sinnestillstånd. Då är det kanske lite extra specifikt vad hon vill titta på och då blir det ju innehållet (som avgör vilket medium hon använder). (Maj, 3 år, 4 månader)

Liksom den stora skärmen i vardagsrummet kan såväl mobiltelefonen som surfplattan utnyttjas för att underlätta måltider. Det visar återigen hur medier är väl integrerade med vardagliga rutiner. Föräldrar pratar om utmaningen med att få ens barn att sitta och äta i lugn och ro:

> Pappa: Det är därför vi tar plattan och tittar och äter samtidigt. Hon har extremt mycket energi så hon har svårt att sitta och inte göra någonting. Sitta och bara äta funkar knappt. Hon måste på något sätt bli sysselsatt av någonting. (Milena, 1 år, 11 månader)

Efter en intensiv dag på förskolan kan surfplattan bli ett hjälpmedel för att varva ner, men också erbjuda en ensamstående förälder en chans att fixa saker hemma efter en arbetsdag:

> Mamma: Ja, och just att jag började med iPad till henne var för att jag skulle kunna få den här (suck) inte egentiden, men alltså tiden till att fixa här hemma, och att hon skulle kunna komma ner i varv. Det är ju det enda sättet för henne att komma ner i varv och det enda sättet för mig att ställa mig i köket och laga mat, alltså i lugn och ro. (Luna, 3 år)

Även Amirs (2 år och 11 månader) mamma lyfter fram tv:n som en hjälp i vardagen för att få ihop pusslet. Speciellt under de långa perioder som maken arbetar utomlands:

> Mamma: Så för närvarande bor jag ensam med tre barn och tv hjälper mycket. Det är att säga att tv:n är en del av vår familj nu. Det är förstås en metafor, men som ni kan se, den är där (pekar).

Föräldrar till flera barn vittnar också om hur mobila digitala medier blir ett hjälpmedel för att underlätta föräldraskapet. Pappa till Olga kommenterar en situation:

> Pappa: Jag vill gärna ha det förberett och uppstyrt och det får inte bli för mycket kaos. Vi måste följa något recept. För att hantera situationen så försöker jag få Olga att ha fokus på något annat så jag kanske kan baka med Otto (storebror). Och sen kommer hon och blir ledsen och då blir det bara: ”ta pappas telefon” för att hon ska kunna titta lite på Bolibompa och jag kan göra klart det jag håller på med med de andra. Jag vet att med båda barnen där då börjar de leka med köksmixern eller vad det nu är och det flyger kaka åt alla håll. (Olga, 1 år, 8 månader)

Mobila skärmmedier används som en hjälp både för föräldrar och barn när de är på resande fot, i bilen, på planet, på cykeln, för att hålla barnet sysselsatt och undvika att barnet blir uttråkat eller från att somna och därmed rubba de dagliga sömnrutinerna:

> Pappa: Vi har ju använt det som nödlösningar när saker skiter sig, alltså typ när vi åker bil och han bara är helt hysterisk på E4:an och vi kommer inte av någonstans. Och sen har det väl mest varit så här för att se om han är intresserad. Om han tycker det är roligt eller så.
>
> Mamma: Mmm. Babblarna har det varit.
>
> Pappa: Babblarna har det varit framför allt. Deras låtar framför allt. (Pelle, 5 månader)

I intervjuerna med föräldrarna framkommer spänningar och förhandlingar kring hushållets moraliska ekonomi om skärmmedier och dess användning. I exemplet nedan hamnar barnets användning av pappans mobiltelefon i konflikt med en annan praktik av högre värde - barn måste lära sig att hantera tristess, att helt enkelt inte göra något annat än att titta ut genom bilfönstret:

> Mamma: Till exempel, en situation idag när vi åkte bil och Stella var lite otålig då ville Walid (pappan) direkt ge Stella mobilen så att hon fick titta på YouTube och vara tyst. Då tycker jag att: ”nä, låt henne liksom klaga. Hon kan titta genom fönstret”. Det finns ingen anledning. (Stella, 1 år, 11 månader)

Ytterligare en funktion som surfplattan eller mobiltelefonen har i vardagen är att skapa ökad trygghet och säkerhet. I en av de deltagande familjerna har föräldrarna fyra mobila kameror uppsatta i hemmet som är kopplade till appen Siamo Home på surfplattan. Appen möjliggör att föräldrarna kan hålla ett öga på sin dotter när hon rör sig fritt i hemmet:

> Mamma: Vi har en kamera i i princip i varje rum. Vi har en i vårt sovrum för att ibland flyttar hon dit på natten. Ibland lägger hon sig och sover direkt där, så medan jag är här (bottenvåningen) måste jag titta på henne. I köket har vi en kamera och så har vi en till här (i vardagsrummet, i tv-bänken). (Milena, 1 år, 11 månader)

Familjen visar hur medieteknologi vävs samman med barnets vardag i syfte att göra hemmet säkert. En oro för att dottern springer i väg när de är utomhus eller försvinner in i ett folkvimmel har gjort att de även har lagt en tagg i en av hennes fickor som är sökbar via föräldrarnas mobiltelefon.

De bärbara datorerna

Bärbara datorer, ofta genom föräldrarnas arbete, är vanligt förekommande i hemmen. Till skillnad från andra digitala medier används dessa inte i någon större utsträckning tillsammans med barnet. Dels på grund av att det ofta är en arbetsdator som man är extra försiktigt med, dels på grund av att det lilla barnet inte har kunskap ännu om hur en dator fungerar. I hemmet finns de bärbara datorerna liggande exempelvis under soffbordet, på en hylla eller väl gömda i ett skåp. Flera exempel i materialet visar på barnets nyfikenhet gällande den bärbara datorn inte minst dess tangentbord:

> Pappa: Oftast var jag i videosamtal (skratt) och så hade jag något jobbdokument uppe och så när han knappade så, det påverkade inte videosamtalet i sig utan det påverkade bara dokumentet. Det blev olika bokstavskombinationer eller så. Han såg ju inte vad han tryckte men han tyckte det var väldigt kul. (Jens, 1 år, 8 månader)

Endast en familj, som nyligen flyttat, använder den bärbara datorn tillsammans med sitt barn då den stora skärmen ännu inte satts upp på väggen. Med en bärbar dator kan familjen sitta var de vill, men soffan i vardagsrummet är att föredra när de ska se något barnprogram eller film tillsammans. Det rumsliga arrangemanget av samvaro kopplas av mamman till personliga betydelser som är knutna till barndomsminnen:

> Mamma: Igår hade vi en jättefin stund, du (pappan), jag och William. När vi satt i soffan och tittade på den här serien. Då känns det som att vi hade en kvalitetsfamiljestund liksom. Åtminstone enligt mina mått mätt eftersom vi också ofta tittade på tv när vi var små. (William, 1år, 4 månader)

Bärbara medier, antingen vi pratar om surfplattor, mobiler eller datorer har gemensamt att de bygger på skärmteknik. En annan typ av digital medieteknologi är den som har internet inbyggt i sina system och som kan ha andra användningsområden, som exempelvis spela musik eller tända lampor. Det kan också handla om avancerade leksaker som är uppkopplade mot internet.

”Hej Google, spela…”

Hemma hos Annie, 6 veckor, används Bluetooth-högtalaren i hallen med Google Assistent flitigt. Med röststyrning och röstkommandon kan föräldrarna exempelvis snabbt och enkelt välja att sätta på musik när Annie ska sova, behöver tröstas eller bara för att ha en mysig stund tillsammans vilket Figur 7 illustrerar. Google Assistent är en av flertalet smarta enheter i dagens hem som exemplifierar sakernas internet, på engelska *Internet of Things* (IoT) där vardagliga föremål är anslutna till internet.

Figur 7. Annie dansar med mamma i hallen.

Google Assistent underlättar i vardagen då det lätt går att sätta på musik och samtidigt ta hand om sitt barn. I samma ögonblick som föräldrarna säger ”Google play” är Annie uppmärksam; hon har lärt sig att känna igen ordet som associeras med musik enligt

föräldrarna. Att lyssna på musik är en integrerad medieritual i hemmet som Annie lärt sig och är en del av. Annies föräldrar berättar:

> Pappa: Här har vi senaste tillskottet. Jag vet inte om det är ett medium men det är en högtalare som vi lyssnar musik på. Den har en sådan här 'voice command' så man kan säga: "Okej Google, spela favoriter". Det är väldigt bra när man har henne i famnen. Det var egentligen mest i början, men vi gör det ibland fortfarande. Vi kan stå med henne och vagga henne, sjunga med i låtar och då blir hon lugn. Så då kan man bara säga: "Spela den låten".
>
> Mamma: Alltså vi älskar ju musiken. Den här musiken, det ger oss mer samhörighet med henne, man sjunger tillsammans, man kollar på henne. Man klappar henne, gungar med henne med musiken.
>
> Pappa: Hon gillar det.
>
> Mamma: Precis. Och hon gillar musiken i sig.
>
> Pappa: Någon gång har hon försökt sjunga med, har det sett ut som.
>
> Mamma: Så fort vi säger till Google att göra någonting, då lyssnar ju Annie också så: "ooh nu kommer det snart spännande musik".
>
> Pappa: Hon förstår ju vad man är på väg att göra. Hon blir oftast lite tyst om hon är ledsen och hon märker att man försöker sätta på hennes favoritlåt.

Musik är populärt bland deltagande barn, alltifrån barnlåtar på YouTube till favoritlistan på Spotify. Musiklyssnandet är starkt förknippat med att sjunga, dansa och göra olika rörelser, ofta tillsammans med föräldrarna. Flera exempel finns i materialet om hur olika smarta musikenheter blir en del av små barns vardagliga rutiner och hur deltagande barn, liksom Annie, uttrycker sitt aktörskap genom sina musikpreferenser:

> Pappa: Vi kanske sätter i gång lite musik. Någon gång har man hört att han ställer sig upp och säger: "woow", alltså han vet ju att det är Google. Han vet att vi säger Google så det förstår han ju. Vi lyssnar lite på nyheterna och annat på morgonen. Vi säger till den: "God morgon" och då berättar den de senaste nyheterna för oss. (Hugo, 1 år, 3 månader)

Stella, 1 år och 11 månader, har en högtalarlampa i sitt rum som visas i Figur 8. Lampan är placerad i Stellas sovrum, i fönstret, och det är föräldrarna som genom sina mobiltelefoner sätter på musiken.

> Mamma: När hon är i rummet och ser högtalaren då kommer hon på "Oj, där kan vi lyssna på musik", och så säger hon: "musik, musik".

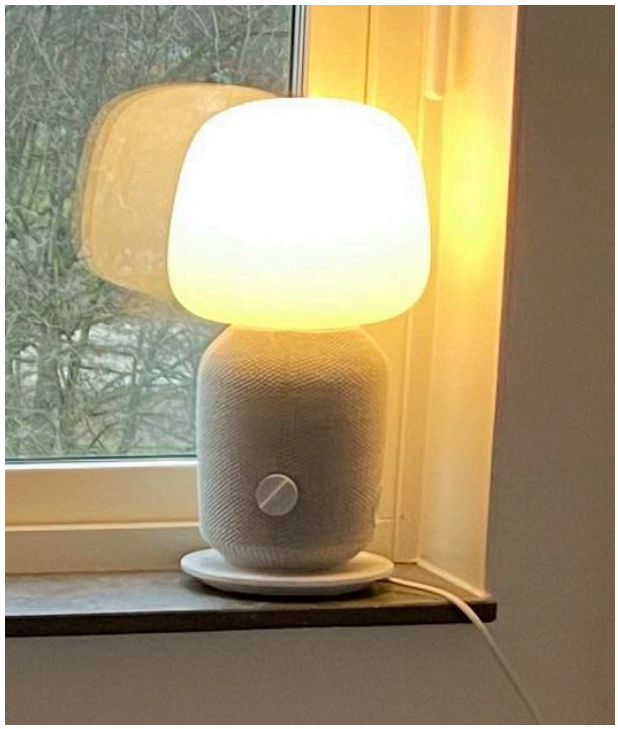

Figur 8. Högtalarlampa i Stellas rum.

Smarta lösningar för hemmet är ett växande område och till Internet of Things räknas även leksaker som är internetuppkopplade. Som undersökningen *Småungar och medier* från Statens medieråd (2023) visar är detta fortfarande något som inte är tillgängligt i någon stor utsträckning för små barn. Inte heller i familjerna förekom internetanknutna leksaker. Samma undersökning visar även att läsning bland barn ökar. I nästa avsnitt fokuserar vi på ett analogt medium som har funnits med under flera generationer, nämligen barnböcker. Barnböcker återfanns och användes i stor utsträckning av samtliga familjer.

Barnbokens plats i hemmet

I en digital hemmiljö finns även barnböcker, framför allt tryckta böcker (Figur 9). Det var inte vanligt att det förekom e-böcker hos familjerna. Föräldrarna köper böcker själva, får av släktingar, eller lånar böcker på biblioteket. Samtliga familjer lyfter fram bokens betydelse och flera exempel ges på hur bokläsning är en integrerad del i barnets vardag. Inte minst som en del i den dagliga nattningsrutinen.

Figur 9. Pekböcker på golvet.

Bokläsning blir en ritual, en tidsmässig markör för barnet att det snart är läggdags:

> Pappa: Det är vid nattningen vi läser. Annars är det inte ofta vi läser.
>
> Mamma: Nej, inte mitt på dagen, det har nästan inte hänt.
>
> Pappa: Bara någon enstaka gång
>
> Mamma: Väldigt sällan. Jag tror kanske att boken är förknippad med nattning
>
> Pappa: Ja. (Maj, 3 år, 4 månader)

Att läsa böcker är en ritual som skapas tidigt. Föräldrarna till Annie, 6 veckor, berättar:

> Mamma: Vi började för fyra dagar sedan så det är ganska nytt, men vi har tänkt att vi ska läsa för henne. En god natt-saga. Hon förstår ju inte vad som sägs, men hon hör ju våra röster. Det funkar inte så bra, så vi håller på att experimentera lite grand.
>
> Pappa: Vi ammar henne och när hon blivit mätt, bytt blöja och det är mörkt här inne. Sedan får vi tända lite och läsa under tiden. Och sen försöker vi lägga ner henne så att hon somnar.

> Mamma: Försöker lugnt och tyst och mörkt och sedan bara höra våra röster. Det är det som är tanken i alla fall.
>
> Pappa: Och så sjunger vi lite också.

Böcker är det medium som barnen oftast använder tillsammans med föräldrarna. Föräldrar har en enbart positiv syn på böcker, till skillnad från digitala medier. Böcker ger dem kvalitetstid med barnet och läsning uppfattas vara viktigt för den kognitiva utvecklingen:

> Mamma: Att vi har läst för henne är någonting jag vet att hon har haft en väldigt stor nytta av. För hon har väldigt tidigt börja lära sig ord och det kopplar jag till läsningen. Därför försöker jag läsa för henne när vi äter. (Stella, 1 år, 11 månader)

Bokläsning blir även ett hjälpmedel för att prata om dagliga måsten som att exempelvis borsta tänderna eller att barnet vill veta mer som sitt favoritdjur. För de yngsta barnen läser föräldrarna ofta inte ordagrant utan hittar på egna berättelser utifrån bilderna:

> Mamma: Man kan ju hitta på en berättelse när man nattar henne. Då kan man ju hitta på egna berättelser om Pippi och det brukar jag göra. (Ida, 1 år, 9 månader)

För barn som växer upp med flera språk i hemmet blir böcker ett hjälpmedel att lära sig föräldrarnas modersmål som exempelvis arabiska, polska, portugisiska, serbiska och ryska. Antingen läser föräldrarna böcker på sitt modersmål eller så översätter de från de svenska. En pappa berättar att han översätter Pippi till arabiska, medan en annan familj betonar vikten av att hålla det andra språket vid sidan av svenskan vid liv genom att låna böcker på biblioteket. Föräldrarna berättar också om hur barnet vill interagera med böcker även om de inte lärt sig läsa. Det kan handla om att välja bok, att få bläddra eller försöka läsa själv:

> Mamma: Han låtsasläser (skratt från pappan). Det gör han ju ofta med böcker. Man kan höra så här: ”papegoja”, ”åh hej” och så säger han något som ankmamman sa. Den kan han ju utantill, nästan hela boken så den berättar han. Den kan han ju läsa själv då. (Jens, 1 år, 8 månader)

Sammanfattningsvis kan vi se hur små barns vardag med dess olika aktiviteter och rutiner är tydligt integrerad med den digitala medieteknologin. Medan detta kapitel har fokuserat på små barns tillgång till och användning av olika medier kommer vi i nästa kapitel lägga fokus på det digitala medieinnehåll som barnen tar del av.

DIGITALT MEDIEINNEHÅLL

I förra kapitlet fokuserade vi på de små barnens vardag och hur den digitala medieteknologin är integrerad i denna. I detta kapitel riktas blicken mot det digitala innehåll som barnen tar del av. Det handlar om plattformar, som exempelvis YouTube och strömningstjänster som är speciellt anpassade till barn, samt populära program som kan finnas på dessa plattformar. Innehåll är också spelapplikationer som är utvecklade för de yngsta. Barn bidrar även själva till innehållet på olika sätt, vilket vi också kommer att diskutera, liksom när barn använder digitala medier för att kommunicera med andra barn och vuxna. Ibland bidrar innehållet till aktiviteter och saker utanför själva medieinnehållet som barn kan vara intresserade av.

Medieinnehåll som vänder sig till de allra yngsta barnen är en stor marknad och med den digitala teknologin har den blivit alltmer global. Plattformarna är inte enbart begränsade till ett land utan barn kan ta del av samma innehåll oberoende av var de växer upp. Den plattform som är mest populär bland barn är gränsöverskridande och lanserades så tidigt som 2005 – YouTube. Vi inleder kapitlet med resultat som är kopplat till just användningen av YouTube bland barnen.

YouTube

YouTube och YouTube Kids är de mest populära plattformarna bland små barn (O´Connor m. fl. 2023), vilket också framgår i DIGIKIDS. I en översikt utförd av Burcu med flera (2019) dras slutsatsen att forskning om de yngsta barnens användning av online videor på YouTube bara är i sin linda. Forskningen har främst fokuserat på typ av innehåll, inklusive reklam, och föräldrars oro. Få studier har genomförts med

yngre barn, även om vi hittar undantag som studien av O´Connor med flera (2023) om hur barn från 3 års ålder väljer YouTube-videor. I den nyutkomna rapporten från Statens Medieråd (2023) ser vi också att YouTube används av småbarnen: 14 procent bland 0–1-åringar och 25 procent bland 2–4-åringar. Det är dock omöjligt att uttala sig om detta är mycket eller lite eftersom inga andra plattformar är redovisade i undersökningen. Det kan också vara intressant att notera att 17 respektive 19 procent av 0–1 och 2–4-åringarna tittade på YouTube tillsammans med en förälder. En betydligt lägre andel föräldrar uppgav att de aldrig tittade på YouTube tillsammans med sina barn: 5 procent (0–1 år) och 7 procent (2–4 år). I projektet stödjer sig resultaten på våra observationer samt föräldrarnas utsagor om vad deras barn vill se på skärmarna. Det är som sagt YouTube som är mest populärt vilket illustreras i Figur 10 med ett barns val på den stora tv-skärmen.

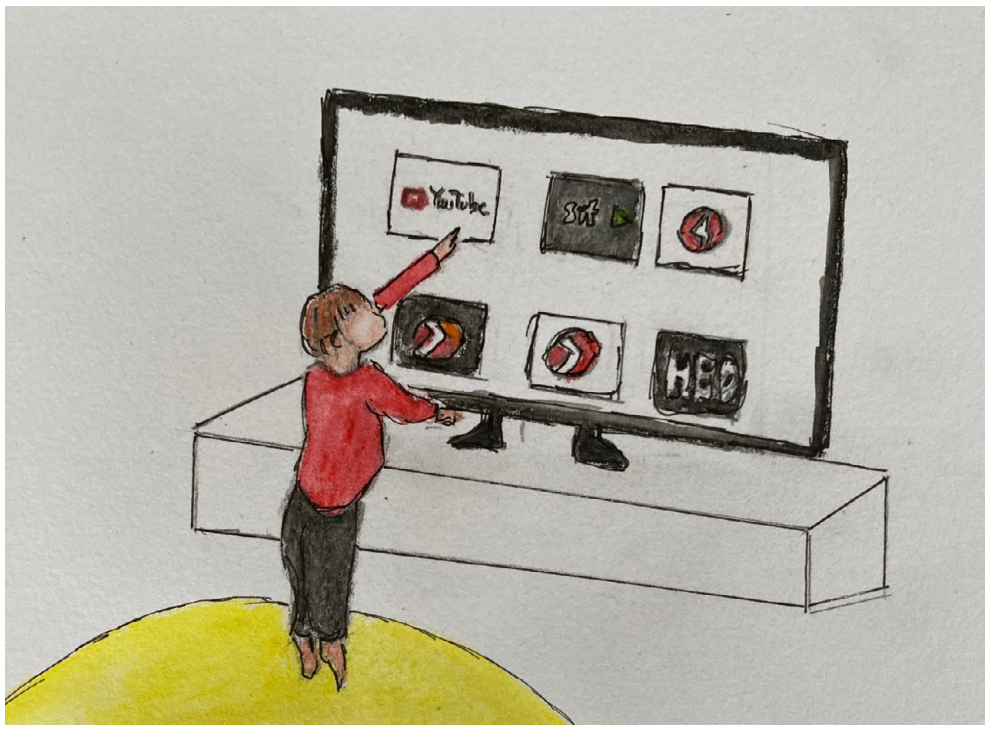

Figur 10. Max, 2 år, 6 månader, väljer YouTube.

YouTube/YouTube Kids på mobiltelefonen, surfplattan eller tv-skärmen, är den plattform som deltagande barn gärna använder för att titta på animerade barnprogram såsom CocoMelon, Blippy, Daniel Tiger, Pino, Leo & Tig, Bolibompa, Disney och Babblarna samt YouTubers såsom Nastya, KiddyZuzaa, Diana och Roma. Videor på

YouTube blir ett smidigt sätt att snabbt få tillgång till medieinnehåll på de språk som talas hemma eller för att lära sig ett nytt språk som exempelvis engelska:

> Forskare: Tittar hon mest på svenskt innehåll eller tittar hon också på engelskt?
>
> Mamma: Det där är Diana och Roma. De är ju egentligen från Ukraina men bor i Dubai så det är därifrån som hon har lärt sig engelska. (Luna, 3 år)

Förutom underhållning används YouTube som ett visuellt uppslagsverk tillsammans med föräldrarna för att lära sig mer om något:

> Pappa: Det kom ju en sådan här luftballong i somras, precis här ovanför taket och hon for ut. Sen dess är det luftballong som gäller. Vi har kollat på YouTube-klipp och då blir hon helt i extas. (Ida, 1 år, 9 månader)

Det är också populärt att lyssna på och göra rörelser/dansa till barnsånger på YouTube, exempelvis från Bolibompa, barnsånger med Vanja, Kompisbandet, sånger från Pippi Långstrump och BabySharp. Förutom att lära sig rörelser berättar föräldrar hur deras barn lär sig nya ord på olika språk genom musiken:

> Mamma: Och helt plötsligt har han bara lärt sig Imse Vimse spindel.
>
> Pappa: Det är väl just så att valet av låtar som sätts igång är sådana som han har interagerat med via YouTube. Till exempel en dag kom: ”Huvud, axlar, knä, och tå”. Då började han göra så här (visar rörelserna och pekar på kroppsdelarna). Vi har inte gjort det med honom. Det är ju superbra för då lär han sig ju mer på det viset. Så jag sätter igång låtarna där (pekar på högtalaren i hallen). Han har lärt sig det via YouTube. (Hugo, 1 år, 3 månader)

YouTube ägs och drivs av Google. På företagets hemsida går det att läsa följande:

> Vi har skapat YouTube Kids som en plats för hela familjen, där barnen kan utforska sina intressen. Vi använder en blandning av algoritmisk filtrering, indata från användare och mänsklig granskning för att ta reda på vilka videor som ska vara tillgängliga i YouTube Kids.[5]

[5] Google, 2023. Du kan läsa mer på https://support.google.com

Tjänsten är gratis och annonser förekommer. Det finns ett abonnemang, YouTube premium, för den som vill slippa reklam och detta gäller även för YouTube Kids. Bland deltagande familjer väljs främst YouTube Kids eftersom det känns mer tryggt när innehållet riktar sig till barn och med möjlighet att specificera barnets ålder. Därmed minimeras riskerna att barn klickar sig vidare till uppenbart olämpliga videor, även om annonser förekommer:

> Pappa: Alltså, det finns mycket bra grejor på YouTube. Problemet är när de börjar klicka omkring själva. Då kommer de ganska fort till saker som är direkt opassande. Det är nästan ännu värre när de blir lite större och förstår. Så länge de är 1 ½ år och kommer till någonting som inte är så lämpligt så kanske de ändå inte riktigt förstår. Men det är nästan värre när de är tre-fyra för då vågar man verkligen inte låta dem kolla på YouTube. Eller man vill ha lite koll på det. (Olga, 1 år, 8 månader)

Få familjer väljer bort reklam genom att välja YouTube premium även om barnet kan bli irriterad när annonser dyker upp:

> Mamma: Nej, hon blir upprörd för vi har inte YouTube Premium så annonser dyker upp och hon liksom ”ååh nej”, hon blir upprörd när det är en annons.
>
> Forskare: Åh, så hon vet vad en annons är?
>
> Mamma: Ja, hon vet att det är en annons för att jag har talat om det för henne. Det är en annons och vi behöver vänta fem sekunder, men hon vet att det inte är Daniel Tiger för det är inte rätt musik på YouTube. Hon blir upprörd eftersom det har avbrutit vad hon verkligen har fokuserat på. Som tur är så är det bara en annons i programmet per avsnitt och i de lite längre kanske två. (Isabelle, 2 år, 9 månader)

I nästa avsnitt kommer vi att fokusera på Public Service och barnprogram som finns både på YouTube och på andra plattformar.

Bolibompa

Barnprogrammet Bolibompa, producerat av Sverige Television (SVT) sedan 1999, visas på kanalen SVT Barn samt SVT Play. På SVT:s hemsida kan man läsa att programmet vänder sig till barn i åldrarna 0–4 år. Huvudpersonen i programmet är Draken som beskrivs som tittarnas trygga vän i vardagen. Draken är snäll och rolig och är populär bland kompisar.

Några av de yngsta deltagande barnen tittar på Bolibompa, medan de äldre vänder sig i första hand till andra barnprogram, inte minst på YouTube. Föräldrar nämner hur deras barns tv-tittande ofta börjat med Bolibompa för att lära sig saker inte minst genom sång och dans.

> Pappa: Det är Bolibompa som vi gått över till. Innan hade vi Barnplaneten som är sånger. Det är bara sånger alltihopa. Så det är mest det. Det här (Bolibompa) är lite mer annat innehåll. Det är lite mer pedagogiskt. Han lär sig mer.
>
> Forskare: Vad är det han lär sig genom det?
>
> Pappa: Ja, nu har vi lärt oss leka tittut men sedan är där ju lite allt möjligt. Allt från kurragömmagrejor med hundar och katter och där är jättemånga klipp på det.
>
> Forskare: Det är viktigt att det är pedagogiskt innehåll?
>
> Pappa: Ja, det är ju bra. Jag känner att han lär sig lite. Det är småsaker, enkla ord och så. (Hugo, 1 år, 3 månader)

Förutom Bolibompa är Babblarna och Disney populärt i de deltagande familjerna. De är alla exempel på varumärken som sträcker sig utanför själva innehållet på skärmen i form av exempelvis leksaker.

Babblarna och Disney

Babblarna och Disney visar på hur små barn möter samma varumärke och innehåll i olika medier samt i andra sammanhang i sin vardag. I hemmen finns olika produkter kopplade till varumärkena, så kallad *merchandising*. Det kan vara alltifrån målarböcker, tallrikar, påslakan, gosedjur, leksaker, pussel, kläder till dockor och figurer. Figur 11 visar två exempel, dels en liten plastfigur från Babblarna, dels ett musikinstrument, i detta fall en gitarr, som kopplas ihop med en populär gestalt från en av Disneys produktioner.

Figur 11. Disney Elsa från filmen Frost och babblare gul Bibbi.

I Babblarnas värld finns det 12 figurer, ”Babblare”, som har olika personligheter och språkljud. I Babblarnas värld är målet ”att babbla, prata, sjunga, och leka tillsammans så mycket det bara går.”[6] Föräldrar uppmuntras till att väva samman Babblarna och språklekar i vardagliga aktiviteter som exempelvis vid tandborstning och nattning. Babblarna med dess språkpedagogiska material är uppskattade både bland deltagande barn och föräldrar. Det gäller såväl programmen på skärmen som tryckta böcker:

> Pappa: Babblarna har det varit. Framförallt deras låtar. Han tycker inte så jättemycket om när de bara står och pratar med varandra.
>
> Mamma: Vi skulle läsa Bamse istället för vi är lite trötta på Babblarna. Då mitt i vällingen när han ligger där mellan oss och käkar, då kryper han över mamma och ser Babblarboken på andra sidan då plockar vi upp den. Då skrattar han och blir jätteglad, lägger sig ner, tar vällingen igen och så läser vi Babblarna istället och så somnar han. (Pelle, 5 månader)

Disneyfilmer och barnprogram som Pyjamashjältarna på Disney Junior eller Disney+ nämns i intervjuerna med föräldrarna. Till skillnad från Babblarna kan Disneyfilmerna ibland upplevas som obehagliga:

> Mamma: Hon snappar ju väldigt lätt upp andras känslor och när de blir ledsna så blir hon ledsen. (Elsa, 3 år)

Jämfört med Babblarna kan föräldrarna ha egna Disneyminnen och därmed se fram emot att introducera Disneys värld till sina barn:

[6] Det finns mer information om Babblarna på deras hemsida: https://babblarna.se

> Pappa: De har alltid funnits i min uppväxt och jag har alltid tyckt det var väldigt kul. Alltså jag har nästan memorerat filmerna. Jag kommer ju fortfarande ihåg en massa repliker och så. Jag tycker de är så roliga och fyndiga många av dem, typ Aladdin. Det är min favorit. Lilly (mamman) har inte sett Aladdin så det har blivit ganska naturligt nu att jag tänker: ”när hon blir så gammal då kan vi se på den tillsammans” och njuta liksom (skratt). Jag älskar Aladdin. (Annie, 6 veckor)

Samtidigt finns det föräldrar som är mer skeptiska till Disneys produktioner eftersom barn anses lära sig mindre från Disney jämfört med Babblarna eller SVT Barn:

> Mamma: Om man tar Disney Junior så är det Musse Pigg. Det är roligt. De lär väl sig att kramas ungefär. Men det blir inte djupare än så. På SVT Barn däremot där kan det vara väldigt mycket bra saker om hur man ska bete sig mot andra människor och sådant där som är jättebra. (Olga, 1 år, 8 månader).

I nästa avsnitt presenteras reflektioner från föräldrar som har barn som har lärt sig att spela på skärmarna.

Spel

De äldre barnen i studien, det vill säga de som närmar sig två år och uppåt, använder också mobiltelefonen och surfplattan till spel, på såväl svenska som engelska vilket avspeglas i Figur 12. Spelen kan vara utformade för att barn ska lära sig bokstäver, känna igen färger, lära sig om djur, eller lägga pussel. Det finns ett stort antal olika spel och några som nämns är Bamses skattkista, Alfons Åberg, Barbie, Bolibompa, Tocca Bocca. I Statens Medieråds (2023) senaste statistik redovisas att 7 procent av 0–1-åringarna spelar spel på en surfplatta, och att det ökar snabbt med åldern. Bland 2–4-åringarna är det så många som 42 procent som spelar. Föräldrarna i projektet väljer gärna spel som har fokus på lärande och kognitiv utveckling. Barnen spelar oftast själv eller med en förälder:

> Mamma: De här Bamse-spelen var faktiskt på hennes initiativ. Hon fick en reklambroschyr med Bamsetidningen och då frågade jag om hon ville ha det (spelet) och visade henne vad det gick ut på och då ville hon ju verkligen det. Vi gjorde det tillsammans och loggade in tillsammans och tittade på det. (Elsa, 3 år)

Milena, 1 år och 11 månader, har en egen mobiltelefon med spelappar. Milenas mamma berättar om valet av olika spel:

> Forskare: De spelen ni har, de går mycket ut på att lära sig?

Mamma: Ja, det är mycket sådant. Man lär sig klä på dockor så man vet alltså vilka kläder (som passar).

Mamma: Vad är det mer? (Milena spelar på mobilen i soffan, ett dinosauriespel).

Duktig (säger hon till Milena när hon klarat att matcha rätt former, kvadrat, rektangel m. m.).

Forskare: Är det ett engelskt spel?

Mamma: Ja.

Figur 12. Exempel på spelappar på Milenas mobiltelefon.

Föräldrarna har en positiv syn på spel då dessa associeras med kognitiv utveckling, men nämner samtidigt att det inte är helt lätt att välja spel som passar barnets ålder:

Mamma: Jag trodde han skulle tycka det var kul. Man skulle borsta tänderna på Draken och lite sådant, men det gick inte. Han ville bara trycka på knappen och då stängs ju allting ner. Det är det som är roligt. (Hugo, 1 år, 3 månader)

En pappa berättar om hur han gång på gång trampat i klaveret och laddat ned spel som inte varit lämpliga eller uppskattats av barnet. Han nämner i anslutning till det också att han sökt vägledning genom den svenska plattformen ”Pappas appar”, ett föräldrainitiativ som inte drivs av kommersiella intressen och som funnits sedan drygt tio år. På plattformen recenseras och rekommenderas roliga och lärorika appar för yngre barn.

Det är tydligt i vårt material att äldre syskon har en viktig roll i introduktionen av spel till små barn. Till exempel genom att de får ”ärva” eller använda hemmets äldre surfplatta med spel som de äldre syskonen tidigare använt, eller att de får sitta med och titta när äldre syskon spelar. Förutom användandet av spelappar introduceras små barn till spelkonsoler som Playstation och Nintendo genom sina äldre syskon:

> Pappa: Där inne (i ett rum) finns en massa leksaker och böcker också. Hon går inte ofta dit och pekar på TV:n, men däremot kan hon tycka att det är kul att leka med dosorna till Playstation. Inte så mycket för att hon vill spela Playstation men att göra någonting med dem (syskonen).
>
> Mamma: Hon sitter ju och låtsasspelar…
>
> Pappa: Ja, hon kan sitta och låtsasspela. Det är inte så att tv:n behöver vara på för att spela. (Olga, 1 år, 8 månader)

Exemplet ovan visar hur barn kan interagera med medieteknologin oavsett om den är på eller av. De härmar andra familjemedlemmars användning genom att observera och imitera. Hittills har vi behandlat innehåll som riktar sig till de små barnen. I kommande avsnitt är fokus på användningen av digital medieteknologi där barnen blir en del av innehållet.

Barn som digitalt innehåll

Små barn tar inte bara del av medier, de är även en del av det digitala medieinnehållet. Föräldrar tar foton och spelar in videoklipp på sina barn för att dela med sig av vardagen samt dela barnets upplevelser med en icke närvarande förälder, andra föräldrar, vänner och familj. I diskussionerna om att fotografera och videofilma barnen utkristalliseras tre teman. Det första handlar om delning, med vem man delar och på vilka plattformar. Det andra temat handlar om hur barnet tittar på foton och videor på sig själv. Det tredje temat handlar om att avstå från att fotografera eller filma barnet.

Foton och videor på barnet delas mellan föräldrar, med släkt och vänner på sociala medier som exempelvis Facebook, Messenger, Instagram, Snapchat, eller WhatsApp.

Genom digital delning möjliggörs en uppdatering i realtid som ger en ökad känsla av delaktighet i föräldraskapet och närvaro för den frånvarande föräldern:

> Mamma: Igår började hon med ett nytt ansiktsuttryck och då lyckades Nicklas fånga det på film och så skickade han det till mig och så kan jag känna så här: ”Åh, det känns som om man är lite mer delaktiga tillsammans”. (Annie, 6 veckor)

Foton delas inte enbart på sociala medier. En familj hade köpt en digital fotoram till mor- och farföräldrar för att göra dem mer delaktiga i vad som händer i Pelles vardag:

> Mamma: Mina föräldrar har den vid tv:n. Så de sitter i soffan och ser: ”pling”, nu kommer det något där. Det är ganska roligt, så mycket bilder. Jag skickar nog bilder varje dag till mina föräldrar, och även till din syster och till dig också (vänder sig till pappan). (Pelle, 5 månader)

En annan familj berättade att de hade ett offentligt Instagram-konto i dotterns namn. Det var öppet för alla att följa och ta del av publicerat material. Den konstnärligt intresserade mamman publicerade omsorgsfullt redigerade bilder och videor på dottern blandat med mode, miljö och inredning. Barnet blev därmed ett objekt bland andra inom ramen för en viss estetik. Huvudsyftet var ett kreativt skapande snarare än att få många följare. I citatet nedan förs resonemang om val av plattform där det privata kontot på Facebook valdes bort för att det var lättare att barnet kunde förbli anonymt på Instagram:

> Forskare: Varför har ni valt ett offentligt konto? Finns det någon tanke bakom det?
>
> Mamma: Jag vet inte faktiskt varför vi gjorde det.
>
> Forskare: Har ni många följare?
>
> Mamma: Nej. Vi är inte ute efter följare. Det blir mycket (på Facebook) och man börjar blanda in sitt privatliv. På Instagram kan jag uttrycka min kreativitet på detta sätt. Samtidigt som jag är stolt över Milena och inga frågor ställs. Det blir bara lite kommentarer typ fin bild, fin video. Eller något sådant. (Milena, 1 år, 11 månader)

Vi ställde även uppföljande frågor om barnets rättigheter och ägarskap av konto och bilder om barnet i ett senare skede vill göra anspråk på det konto och innehåll som skapas. Det blev då tydligt att föräldern inte hade funderat kring sådana aspekter som handlar om användande av barnets personuppgifter (namn och foton) för egna ändamål.

Flera familjer använder privata konton på sociala medier för att de ska kunna kontrollera vem som kan ta del av bilder och videoklipp. Valet av ett privat konto är den viktigaste säkerhetsinställningen för föräldrarna. Frågor kring exempelvis vem som äger publicerat material på sociala medier och i vilken utsträckning bilder kan säljas till tredje part lyftes inte fram av föräldrarna i samma utsträckning. Även om privata konton används och material delas endast med familj och vänner är frågan om nakenbilder eller avklädda bilder på barnet den mest kontroversiella:

> Mamma: Vi har ju också sådant som vi lägger ut på typ Facebook och Instagram, när vi tycker hon är ovanligt fin eller det är någon händelse eller som nu la vi ut: ”nu byter vi föräldraledighet”. Vi delar ju bilder på henne hejvilt. Alltså vi har ingen GDPR med henne, hon får bara vara med (på bild). Fast det är ju klart vi vill ju inte lägga upp någonting när hon är naken till exempel. (Annie, 6 veckor)

Förutom valet av ett privat konto så diskuterar föräldrar skillnader mellan olika sociala medier. Facebook är en plattform där många följare är avlägsna bekanta snarare än ”nära och kära”. Det gör att föräldrar är mer restriktiva kring vad som publiceras på plattformen jämfört med Instagram, där man utan större eftertanke publicerar bilder:

> Pappa: Man har så många Facebook-kompisar, men mycket färre på Instagram så den använder man mycket mer privat om man vill lägga ut lite bilder och tycker det är kul. Till exempel så slänger man ut en bild på barnen eller när man gör något med barnen. Det skulle jag aldrig göra på Facebook för där har man alldeles för många följare, för många kompisar. (Olga, 1 år, 8 månader)

Av föräldrarnas diskussioner, men även från observationerna framgår att det är populärt att titta på egenproducerat innehåll, bilder och videor på barnet. Att titta på ”eget material”, egna upplevelser och händelser till exempel vid födelsedagar och familjesammankomster uppskattas av barnen som ofta kan imitera innehållet. Det blir ett sätt för föräldrar och barn att minnas tillsammans, att prata om händelserna och på så vis tillsammans skapa betydelser av något de gjort i vardagen:

> Pappa: Vi brukar titta på bilder på en platta. Det kan hon få för sig ibland att hon vill göra och då säger hon: ”titta bilder”. Om det är läge för det, så gör vi det. Då brukar vi titta tillsammans och gå igenom de senaste tre månadernas bilder som jag har tagit. Det brukar hon tycka är roligt. När vi är ute i naturen eller på utflykt brukar jag ta rätt mycket bilder. Jag tar många för då kan man följa hela dagen vad som hänt och det tycker hon är jätteroligt. (Ida, 1 år, 9 månader)

För deltagande barn med äldre syskon kan egenproducerat innehåll vara kortare klipp på TikTok:

> Forskare: Så Jazmin och Ines gör lite egna TikTok videor och laddar upp.
>
> Mamma: Ja visst jag kan visa dig. De gjorde det senast i förrgår. Det var faktiskt roligt tyckte jag (skrattar). (Tar fram sin TikTok-app för att visa hur de två syskonen dansar till musik på en egengjord video). (Ines, 1 år, 6 månader)

Föräldrarna kan även avstå från fotografering och videofilmning av olika skäl, både som en respons på barnets motstånd och som ett uttryck för föräldrarnas egen vilja. I en alltmer digitaliserad och uppkopplad vardag kommer även ett motstånd fram. Till exempel vill inte barnen vara tillgängliga för fotografering eller delaktiga i filmande. Det kan även innebära att koncentrationen för en pågående aktivitet blir störd:

> Pappa: Ibland kan han reagera över, eller vägra agera, när han ser att man ska ta foton. Då vill han inte göra om aktiviteten. Han är införstådd med varför jag ska fotografera honom och då agerar han inte som vanligt utan blir mer reserverad eller lite stillasittande.
>
> Mamma: Ja, han vägrar lite att vara med. (Jens, 1 år, 8 månader)

Motståndet kan även komma från föräldrarna som inte ställer upp på omgivningens förväntningar på insyn, tillgänglighet, och ständig uppdatering. Här är det mamman till William, 1 år och 4 månader, som stundom väljer bort mobilen. Det kan ses som en medveten taktik för att värna familjens integritet men också uttryck för en rädsla för att skärmen skapar distans och alienerar henne från barnet:

> Mamma: Jag har lite svårt för det faktiskt. Jag vet att några familjemedlemmar, pikar lite att: ”en bild om dagen kanske”. Lite så, men nej jag vill inte vara vid mobilen så ofta. Jag vill inte se mitt liv ur den, genom skärmen, utan jag vill se det och vara i det. Så därför gör jag inte det.

Videosamtal dokumenteras oftast inte. De genererar därmed inte ett beständigt innehåll (även om den möjligheten finns). Det är likväl en viktig funktion för barnet för att kunna vara delaktig i samtal mellan individer, se sig själv och i högsta grad vara en del av skärmen. Vi avslutar kapitlet om det digitala innehållet med en inblick i hur barn och föräldrar använder skärmar för samtal.

Videosamtal

Samtliga deltagande barn använder föräldrarnas mobiltelefoner för videosamtal speciellt med övriga familjemedlemmar som mor- och farföräldrar, boende såväl i Sverige som utomlands. Här ställs frågan till Olgas föräldrar:

> Forskare: Är Olga med och videochattar? Har hon något intresse för att prata med mor- och farföräldrar?
>
> Pappa: Jo det gör hon, hon hänger med. Hon märker att de är där och känner igen dem. Sedan är det väl ofta så att någon vuxen håller i telefonen och barnen kommer och går lite i och ur bilden oftast.
>
> Mamma: Men de är väldigt vana vid det sättet att kommunicera. För dem är det naturligt. (Olga, 1 år, 8 månader)

Det kan vara värt att notera att intervjun med Olgas föräldrar skedde i början av COVID19-pandemin. De familjer som vi träffade i slutet av pandemin hade fått en stor vana att prata med familj och vänner via videosamtal eftersom det under lång tid var det enda sättet att mötas. Men det finns också flera barn som har familj och släkt i andra delar av världen. Videosamtal blir här en viktig skärminteraktion för att bibehålla kontakten. Videosamtalen kan också vara ett sätt att träna språk då dessa barn ofta har en flerspråkig bakgrund. Videosamtal sker på högtider som födelsedagar, men också andra dagar då samtalen bjuder in personer att bli delaktiga i barnets vardag. De kan prata och se varandra och barnet får möjlighet att visa leksaker och nya färdigheter. Med mobilen kan barnet lätt gå runt och visa saker i hemmet:

> Mamma: Ibland säger hon själv att hon vill prata. Hon vill att jag ska ringa upp honom (pappan) och så pratar hon lite med honom och så. Hon berättar, och ibland tar hon mobilen och visar honom vad hon gjort. Hon vill gärna berätta om sin nya cykel, leksaker. Hon berättar vad hon gjort under dagen och sådant. (Milena, 1 år, 11 månader)

Det vanligaste är att barnen har videosamtal med familj och släkt, men vi hittar även exempel på hur ett samtal blir en lek genom att använda olika roliga filter (till exempel på djur) eller att ett barn gärna pratar med en jämnårig kompis, där videosamtalet integreras med den vanliga leken. En mamma berättar hur det kan gå till:

> Mamma: Hon vill ringa till sina väninnor. Då turas de om att filma (visa). Den ene går in på sitt rum och filmar åt alla möjliga håll och upp i taket. De är överallt med kameran och så pratar den ena hela tiden. Den andra svarar inte knappt ens på en fråga. Det är väldigt roligt att bara titta på. Munnen bara går. (Maj, 3 år,4 månader)

Ovanstående exempel visar hur videosamtal på olika sätt är en viktig del i små barns vardag, en skärm som möjliggör ett samspel med både jämnåriga vänner och familj. I materialet ser vi även exempel på att barnbarn kan vara en uppmuntran till att använda exempelvis Facetime:

> Forskare: Men då har kanske lilla Annie redan Facetimat eller Skypat med…
>
> Mamma: Ja, det har hon faktiskt. Hon har Facetimat med sin morfar. Hennes morfar var så här: ”Hur får vi igång den här grejen?” och ”Jag har hört på mitt jobb att man kan Facetima”. Det var innan han hade träffat henne så han ville se henne.
>
> Forskare: Det är också intressant, hur den äldre generationen lär sig ny teknologi genom sitt barnbarn.
>
> Mamma: Ja, precis. Även jag fick lära mig att Facetima. Det hade jag inte gjort förut. (Annie, 6 veckor)

Det lilla barnets blotta existens blir här ett motiv för äldre generationer att utveckla sina digitala kompetenser. En hel del av citaten i detta kapitel visar att små barn har både vilja att använda digitala medier, och att de också besitter färdigheter för hur de ska användas. I nästa kapitel kommer vi att närmare presentera de digitala färdigheterna hos de barn som deltagit i projektet.

DIGITALA FÄRDIGHETER

I detta kapitel presenteras resultat från projektet kring små barns digitala färdigheter. Kapitlet handlar också om deras förståelse och vilja att använda digitala medieteknologier på olika sätt. I digitala färdigheter inkluderas även den tillgång som de har till medier. Avslutningsvis beskrivs föräldrars uppfattningar kring förskolans roll att lära barnen att hantera och förstå digitala medieteknologier.

En av de övergripande frågorna i projektet handlar om vilka digitala färdigheter och kompetenser som finns hos barnen samt på vilket sätt de själva kan bestämma eller utrycka sin vilja att använda digitala tekniker. Det här har vi undersökt på olika sätt, bland annat genom de frågeformulär och observationsscheman som har fyllts i vid besöken, observationer av vad barnen gör, samt vad föräldrarna har berättat i intervjuerna. Ett av syftena med projektet har just varit att generera kunskap och en ökad förståelse för barns aktörskap i relation till den digitala medieteknologin. I DIGIKIDS-projektet har fokus varit den digitala vardagen i hemmiljön, men eftersom en stor del av barnen går i förskola, inkluderar vi även de resonemang som föräldrar har fört fram i intervjuerna kring deras barns användning av digitala tekniker på förskolan.

I diskussioner om digital kunskap och förståelse nämns ofta begreppet *digital litteracitet.* Det utgår från litteracitets-begreppet som handlar om människors basala kunskaper som att till exempel kunna läsa och skriva. Men en del forskare är kritiska till hur begreppet används i snäva sammanhang och menar att det rymmer fler dimensioner, som exempelvis att kunna förstå sin omvärld. Litteracitets-begreppet har utvecklats under många år och sammanfogats med olika färdigheter och kompetenser. När det gäller just digital litteracitet finns det olika sätt att beskriva vad begreppet innebär och hur man placerar det i förhållande till andra litteraciteter. Ibland byts själva litteracitets-begreppet ut till kunnighet i det svenska språket. Det kan bli lite knepigt

eftersom kunnighet kan uppfattas som ett snävare begrepp än litteracitet eller om man har hämtat det från engelskans 'literacy'.

UNESCO (2011) har lanserat en modell som kallas MIK (Medie- och informationskunnighet) och enligt denna modell är digital litteracitet (kunnighet) en av tolv kunnigheter/färdigheter/kompetenser som ryms i modellen. Några andra och närliggande är kunnighet om datorer och internet. Andra modeller (Martin och Grudziecke 2006; Sefton Green m.fl. 2016; Iordache m.fl. 2017) lyfter fram digital litteracitet som det övergripande begreppet och underordnar olika färdigheter och kompetenser i kategorier som exempelvis tekniska färdigheter och förståelse och sammanhang, samt den kritiska förmågan att förstå innehåll. Även tillgången till medier lyfts fram i flertalet modeller.

Naturligtvis finns det inte en allenarådande definition av vad som avses med digital litteracitet eftersom den måste anpassas till vilka den gäller. Ofta har begreppet utgått från äldre barn eller vuxna och då blir det andra förutsättningar än när vi pratar om de allra yngsta barnen. Någon utvecklad definition för deras digitala litteracitet finns inte, utan forskare diskuterar vad som ska rymmas i begreppet. I vårt arbete har vi bestämt oss för att utgå från följande kriterier:

1. Tekniska färdigheter – exempelvis att kunna sätta på och stänga av, bläddra på en skärm.
2. Förståelse – exempelvis förstå vad som händer när man bläddrar på en skärm, överhuvudtaget förståelse för hur och varför ett medium fungerar, och i relation till omvärlden.
3. Förmågan att uttrycka sin vilja att använda eller inte använda ett medium – exempelvis viljan att titta på innehåll på en skärm och uttrycka vilket innehåll, exempelvis Daniel Tiger.
4. Tillgången till medier – exempelvis om barnet har en egen surfplatta som den kan använda när den vill eller i övrigt har tillgång till hemmets medier.

Dessa fyra kriterier blir särskilt viktiga att beakta när man talar om små barns digitala litteracitet. Det som är utmärkande är att det kan finnas obalanser mellan de olika kriterierna, dels beroende på ålder, dels beroende på de förutsättningar som det specifika barnet har. Barn kan tidigt förstå hur ett medium fungerar, men har inte färdigheten att använda det. Samtidigt kan det vara tvärtom; barn har färdigheterna men förstår inte varför något händer när de trycker på skärmen. Att jämföra små barns nivåer är därför inte rättvisande och bidrar inte heller till någon fördjupad kunskap om digitala färdigheter. Däremot visar vår studie att samtliga barn växer upp i hem med digitala medier och att de alla förhåller sig till dessa och lär sig olika färdigheter.

Vår kunskap om kriterierna 1,3 och 4 baseras på observationer och föräldrarnas utsagor. Kriterium 2 som rör barnens förståelse kan vi inte med säkerhet uttala oss om på basis av observationer och här lutar vi oss enbart på föräldrarnas uppfattningar om deras barns förståelse.

Vid första besöket fick föräldrarna fylla i ett formulär kring vilka medier som barnet hade tillgång till i hemmet. Vi var också intresserade av att få veta om det fanns medier som de inte hade tillgång till. Redovisningen av tillgången till medier är beskrivet i Kapitel 3.

Vid första besöket fick föräldrarna också fylla i frågeformulär om barnet använde en mobiltelefon eller surfplatta och i så fall vad barnet kunde göra på skärmen. Ett frågeformulär handlade också om vilken typ av appar som barnet använde. Vid andra besöket observerade en av forskarna barnets färdigheter och fyllde i ett protokoll. Resultatet visar att bland de barn som använde mobiltelefon eller surfplatta finns det inte så stora skillnader i färdigheterna. Barnen kunde sätta på, stänga av eller låsa upp skärmarna och de kunde också öppna och stänga appar på skärmen. Både föräldrar och forskare noterade färdigheter i att använda videoappar och spelappar. Det som är viktigt att komma ihåg är ändå att de allra flesta barnen i studien i begränsad omfattning använde sig av mobiltelefon och surfplatta.

Ett av frågeformulären handlade om vilka typer av appar som barnet använde. Även här har de flesta föräldrar kryssat i att barnet inte använder någon typ av appar. Vid besök 2 fyllde forskaren i utifrån de observationer som gjordes. Även här utmärker sig resultatet att de flesta barn inte använde någon app under besöket. Av de barn som använde appar är det mest tydligt att det rör sig om videoappar, som exempelvis videoklipp från YouTube, och appar med spel och musik, typ rim, ramsor och barnmusik (se Kapitel 5). I övrigt visar resultatet att det är en sporadisk användning av olika typer av appar. Under besök 2 noterade forskarna ett fåtal aktiviteter som involverade skärmmedierna surfplatta och mobil.

Från intervjuerna ges ökad kunskap om barnens digitala färdigheter. De inkluderar samtliga av de kriterier av digital litteracitet som presenterades inledningsvis i kapitlet. Vi börjar med att presentera resultatet som gäller användningen av digitala medier i hemmet: de tekniska färdigheterna, förståelsen, och förmågan att uttrycka sin vilja. Därefter presenteras föräldrarnas uppfattningar om förskolans roll att lära barnen mer om den digitala medieteknologin.

Tekniska färdigheter

Vi är medvetna om att barnen har olika färdigheter som också är kopplade till deras ålder. Den färdighet som står ut som den mest grundläggande bland alla barnen, oavsett ålder, är att trycka på knappar – såväl digitala på en skärm, som påtagligt fysiska knappar (exempelvis en fjärrkontroll). Det finns tidigt ett intresse hos barn att trycka på knappar, men inte nödvändigtvis för att koppla det till något speciellt. Det blir exempelvis tydligt när Jens, 1 år och 8 månader, blir involverad i ett samtal på mobilen:

> Pappa: Annars kan han trycka på skärmen och knappar och sådant. Om man pratar med någon så bryts samtalet ofta. Han trycker på den röda knappen.

De tekniska färdigheterna kan sammanfattas i tre grupper: *knapptryckande*, *fingerfärdighet* och *imitationsfärdigheter*. Alla tre färdigheterna samverkar framför allt när vi pratar om små barn som imiterar vad vuxna gör. Vi håller oss kvar vid mobiltelefonen, som i de flesta hem är det digitala medium som barn tidigt kommer i kontakt med, inte minst genom att observera hur föräldrar och andra vuxna använder den. I intervjuerna framkom en mängd olika färdigheter som föräldrarna noterat hos sina barn och som är kopplade till mobilen. Förutom knapptryckande och annan typ av fingerfärdighet som att ”svajpa” på skärmen berättar föräldrar om hur barnet tidigt kommer underfund med hur man håller telefonen, pratar i den, ringer upp, visar något på den och använder den som en kamera. Hugo, 1 år och 3 månader, imiterar sina föräldrar:

> Pappa: Ibland går han bara runt med den. Som vi gör.
>
> Mamma: Ja. Nu har han börjat sätta den mot örat.

Tekniska färdigheter behöver inte innebära att barn förstår vad de gör. Det är exempelvis tydligt i exemplet med Jens, som vill trycka på den röda knappen. Men ibland kan det vara det motsatta förhållandet, att barn förstår sambandet mellan att trycka på något för att sätta i gång något – det är bara det att de inte har färdigheterna eller förståelsen för hur de olika enheterna samverkar. Hugo, trots sin unga ålder, förstår enligt pappan att mobilen och tv-skärmen är ihopkopplad och hämtar sin egen mobil (som är en av föräldrarnas avlagda och som används till att spela musik när han ska sova) och pekar med den mot tv:n. Det fungerar inte eftersom det är föräldrarnas mobiltelefoner som är kopplade till tv:n med hjälp av Chrome Cast. Inte desto mindre är det ett tydligt uttryck för att barnet har en basal förståelse för den digitala teknologin och att mobilen används för att starta den stora skärmen.

Förståelse för medierna

Att förstå digital medieteknik är komplicerat, även för äldre barn och vuxna. För många människor är det inte ens av vikt att förstå hur det egentligen fungerar med ettor och nollor. Det viktiga ligger i att kunna nyttja tekniken och att systemen fungerar när man väl gör det. För de allra yngsta barnen vittnar föräldrarnas utsagor om framför allt två saker: *association* och *förståelse för funktioner*. I det första fallet är det också nära till hands att inbegripa barns imitationsförmåga. De imiterar vuxna och äldre syskon i användningen och ibland förstår de varför de gör så. De associerar till olika aktiviteter som inbegriper digital medieteknik på något sätt. Redan de yngre barnen i studien kunde relatera mobiltelefonen till tv:n men också till att den är en länk till att prata med personer som inte fysiskt är närvarande. Att mor- och farföräldrar plötsligt finns i mobilen och pratar gör att barn också associerar mobiltelefonen till samtal med både ljud och bild. Tidigare var det mer vanligt med videosamtal om det fanns en geografisk distans, men under pandemin blev denna funktion ännu tydligare i hemmen. Isabelle är 2 år och 9 månader och hennes mamma är tydlig med att dottern förknippar mobiltelefonen med att prata med mormor. För Maj som är tre år och 4 månader blir det något konstigt om man använder mobilen för ett ”vanligt” röstsamtal:

> Mamma: Om hon pratar vanligt i telefon blir hon bekymrad för hon tycker det är konstigt att man inte kan se varandra.

Att i större utsträckning förstå en viss funktion kräver såväl erfarenhet som vana. Vi har redan berättat om barn som tidigt förstår kopplingen mellan de olika digitala enheterna i hemmet och det kan också handla om innehåll på skärmen. Till exempel, Elsa, 3 år, vet att hon ska trycka på barnikonen när hon är inloggad på Netflix för att få tillgång till barnprogram. Stella, 1 år och 11 månader, har full koll på att det finns två fjärrkontroller till tv:n och att en av dem är till för att växla program. Men hon har ännu inte kontroll över vilka knappar som hon ska trycka på för att självständigt lösa uppgiften.

Viljan att använda medier

I de digitala färdigheterna räknas även in barns förmåga att kunna uttrycka en vilja att använda eller inte använda digitala medier. I exemplen kring såväl tekniska färdigheter som förståelse finns denna vilja inbegripet även om vi hittills inte har lyft fram den. Likaväl som små barn vill tala i mobiltelefonen med familjemedlemmar som inte är fysiskt närvarande finns det också en ovilja att göra det eller kort bara vilja hälsa, för att sedan återgå till någon annan aktivitet som kräver fokus.

I analysen av intervjuerna framträder fem kategorier som kan kopplas till barns vilja, nämligen *att uttrycka initiativ, att agera, att välja, att visa på ett slags oberoende, att tycka om eller inte tycka om*. Vi är medvetna om att dessa kategorier överlappar varandra men har i analysen försökt att särskilja dem. I kategorien att *uttrycka initiativ* ser vi exempel som antingen handlar om att instruera eller föreslå. När Hugo (1 år och 3 månader) pekar med sin mobiltelefon mot tv:n är det också en tydlig instruktion till föräldrarna att han vill titta på TV och att de ska sätta på den. Att föreslå en medieaktivitet kan i stället vara när Hugo säger ”toob, toob” och vill att det är just YouTube som sätts på, antingen på den stora tv-skärmen eller någon av föräldrarnas mobilskärm.

När barnen *agerar* handlar det ofta om viljan att hålla i exempelvis mobiltelefonen själv och bestämma om ett samtal ska fortsätta eller inte. Mamman till Stella, 1 år och 11 månader, berättar:

> Mamma: Hon kan säga hej och bli glad att se dem och sedan vill hon ha mobilen. Då vill hon klicka bort det och göra annat.

Jens (1 år, 8 månader) som är nästan jämngammal med Stella uttrycker samma vilja att hålla i telefonen:

> Pappa: Vanligtvis brukar han vilja gå fram till den (mobilen), alltså han håller i den, och vi pratar genom att han håller den.

> Mamma: Han styr liksom själva FaceTime.

Att själv få bestämma över innehållet är en viktig indikation på barns vilja att interagera med digitala medier. Det kan handla om att få välja från strömningstjänsternas listor, om man ska använda en surfplatta eller titta på en tv-skärm, vilken musik som man vill lyssna på osv. Olga, 1 år och 8 månader, tycker om att titta på sina program på den stora tv-skärmen:

> Pappa: Hon är ganska så bestämd vilket barnprogram hon vill se. Oftast vill hon se något specifikt. Ibland kan hon om man godtyckligt satt på något klaga. Det är inte alltid jag förstår vad hon vill, och då sätter jag på någonting och så ropar hon och då fattar jag vad det är hon vill se. Hon är ganska aktiv med att välja barnprogram.

Den egna viljan kan också uttryckas i ett slags oberoende (autonomi) i samband med att barnen använder digitala medier. Det kan vara att man inte vill att föräldrar hjälper en utan att barnet prövar sig fram. Och en del föräldrar uppmuntrar till att deras barn ska försöka själva först innan de får hjälp.

Stella (1 år, 11 månader) vill själv hålla i mobilen när hon ska titta på den. Det är något som hon precis har börjat med. Hennes mamma uppger att det är en ganska stor förändring att hon vill sitta själv med mobilen och ”*klicka och hålla på och så här*”. Jämnåriga Milena vill också utforska själv:

> Mamma: Nej, hon frågar inte. Hon är väldigt envis. Om hon är intresserad av någonting vill hon inte alltid ha hjälp.

Vi har valt att inkludera att *tycka om eller inte tycka om* som en egen kategori, även om den är tydligt kopplad till barnens förmåga att agera och välja. Men här riktar vi in oss på när barn tydligt markerar att de vill eller inte vill ta del av en aktivitet som inbegriper digitala medier. Som exempelvis Isabelle (2 år, 7 månader) som inte längre vill att mamma filmar henne med mobilen utan säger ”*Nej mamma*”. Hon vill inte heller längre bli inspelad om hon sjunger, då slutar hon sjunga. Stella (1 år, 11 månader) däremot tycker om att titta på sig själv:

> Mamma: Jag gillar jättemycket att spela in Stella när hon gör saker och så. Jag tycker det är kul att kolla tillbaka. Och hon gillar det jättemycket. Alltså hon gillar att titta på sig själv så när det gäller medieanvändning på det sättet är det mycket bilder och just filmer.

För Luna som är 3 år spelar det ingen roll hur många gånger som hon ser om vissa program. Hennes mamma berättar om hennes favoriter:

> Mamma: Ja, alltså Daniel Tiger började vi rätt så tidigt med så den har hon alltid gillat. Det är något hon fortfarande tycker är bra, även om hon har sett avsnittet typ 100 gånger, om och om igen. Sedan Greta Gris tycker hon också om, och Lilla Prinsessan som också finns på Netflix. Jag tror att hon har sett om alla avsnitt sjuhundra gånger nu…så man kan ju varenda replik, (skratt). Hon tycker om det i alla fall.

Hälften av barnen som deltagit i projektet var inskolade på förskolan. En del av dem hade därför redan mött ambitionerna med att använda digitala verktyg i förskolan. Vi avslutar kapitlet med föräldrars tankar kring förskolans roll att introducera digital medieteknologi till de allra yngsta.

Förskolans roll

När vi träffade familjerna var det tydligt att en del av barnen kom i kontakt med den digitala tekniken under dagarna på förskolan. Enligt läroplan för förskolan - Lpfö 18[7] som var gällande under tiden för projektet ska utbildningen:

> … också ge barnen förutsättningar att utveckla adekvat digital kompetens genom att ge dem möjlighet att utveckla en förståelse för den digitalisering de möter i vardagen. Barnen ska ges möjlighet att grundlägga ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att de på sikt ska kunna se möjligheter och förstå risker samt kunna värdera information (Skolverket, 2018:9).

En av riktlinjerna i läroplanen är att förskolebarn ”– får använda digitala verktyg på ett sätt som stimulerar utveckling och lärande” (Skolverket, 2018:15). Sedan tidigare har ambitionen inom olika områden varit att Sverige ska vara bäst i världen på digitalisering. Under hösten 2022 lade Skolverket fram ett förslag för en nationell digitaliseringsstrategi för åren 2023–2027, som sedan gick ut på remiss. Under samma tid lyftes frågan kring begränsningar av skärmtid i allt högre utsträckning. En av remissinstanserna, Svenska Barnläkarföreningen, rekommenderade att digitala tekniker inte ska användas av barn som är under två år och senare gav de ut sina egna riktlinjer, vilket vi har adresserat redan i inledningskapitlet. I debatten kring läroplanen har även WHO:s restriktiva rekommendationer lyfts fram.

Det råder delvis olika uppfattningar bland föräldrarna om vad som sker på förskolan och det i sig kan förklaras med att läroplanen följs inte på samma sätt bland de olika förskolorna. En del föräldrar hade inte insyn i hur de digitala verktygen användes och hade en uppfattning om att det inte var så mycket digitalt på förskolan:

> Pappa: Men jag tror inte det är mycket användning och jag tror inte de får använda apparna själva. (Elsa, 3 år)

De flesta föräldrar uppfattar det som att surfplattorna är för de lite äldre barnen medan de yngre kommer i kontakt med stora skärmar eller projektorer. Bland annat berättar flera föräldrar att deras barn ser innehåll på den stora skärmen och så sjunger och dansar de. Det kan vara Babblarna eller något annat innehåll. Mamman till Stella, 1 år och 11 månader, berättar om hur det är på dotterns förskola:

---

[7] Läroplanen finns via följkande länk: https://www.skolverket.se/publikationsserier/styrdokument/2018/laroplan-for-forskolan-lpfo-18

> Mamma: Jag tror det är en projektor som de rullar ner och jag vet att de kollar ibland på YouTube och dansar tillsammans. Det vet jag att de alltid gör på morgonen och sedan vet jag att de har surfplattor, men jag tror att det är till de äldre barnen för de har programmering där.

Det finns en tydlig samstämmighet bland föräldrarna att förskolan inte behöver ha en så stor roll i att lära ut användningen av digitala verktyg. Barnen är små och tids nog kommer de att lära sig. En mamma reagerade på att fröknarna verkade sitta mer med surfplattorna än med barnen och en annan mamma uttryckte det så att hon inte ansåg att sonen behövde ”surfplattetid” vid två års ålder. Vi avslutar med ett citat som fångar in den uppfattning som de flesta föräldrarna förmedlade:

> Pappa: De hinner att lära sig i skolan och hemma. Det finns överallt så därför känner jag att det inte finns något stort behov av att de ska använda det på förskolan. Jag tycker att de ska få vara barn. Jag förstår att digitaliseringen är en väldigt stor del av våra liv just nu, men de lär sig fort. (Milena 1 år, 9 månader)

Samtidigt som vi ser att barn lär sig att hantera den digitala medieteknologin tidigt och att den tydligt är integrerad i deras vardagsliv känner föräldrarna att det går att skynda långsamt. De kommer att lära sig tekniken tids nog. Men den tidiga användningen gör många föräldrar rådvilla och efterfrågar riktlinjer för hur de ska förhålla sig till framför allt skärmar. De utmaningar som föräldrar ställs inför och hur de förhåller sig till digital medieteknologi och sina barn handlar nästa kapitel om.

FÖRÄLDRARS MEDLINGSSTRATEGIER

På basis av observationer och intervjuer presenteras i detta kapitel föräldrars medlingsstrategier i introduktionen av digital medieteknologi till små barn. Kapitlet inleds med teoretiska ramverk som har bidragit med perspektiv och analytiska ingångar. Vi uppmärksammar dels föräldrars strategier för att begränsa barns medieanvändning (restriktiv föräldramedling), dels strategier för att aktivt stötta introduktion av digital medieteknologi i tidig barndom (uppmuntrande föräldramedling). Kapitlet avslutas med ett avsnitt om föräldrars oro, upplevelser av skam och skuld i relation till föräldraskapande och barns skärmtid.

Barn är unika varelser och måste förstås utifrån deras specifika förutsättningar och sammanhang. Alla barn har agens i någon form, men inte i alla sammanhang. Det gäller exempelvis introduktion av digital medieteknologi i tidig barndom. Ett nyfött barn efterfrågar inte digitala medier utan det är vårdnadshavaren, oftast föräldern, som tillgängliggör och introducerar teknologin för barnet. Som diskuterats i tidigare kapitel lär sig barnet under sina första levnadsår hur teknologin fungerar. Det lär sig intuitivt genom att få möjlighet att fritt utforska, genom att observera och härma andras interaktion med teknologin, genom att föräldern eller någon annan i familjen tillsammans med barnet använder det och samtalar om den erfarenheten, medan den äger rum eller efteråt, ett samskapande av medieerfarenheter och kompetens.

Domesticeringsteorin som har beskrivits i Kapitel 4 har sedan länge använts för att förklara och förstå människors tillägnande och användning av medier i hemmet. Den beskriver viktiga processer för hur individen förstår och förhåller sig till medier, i relation till tid och rum, praktiker och vardagsrutiner, liksom omvärlden. Vad vi vet, har teorin inte tidigare applicerats på små barns medieanvändning. Givet att yngre barn inte besitter fullt aktörskap måste barns tillägnande av medier och mediebruk i vardagen ses som relationellt, kontextuellt och villkorat av någon person i dess närhet. Därmed blir domesticeringsteorin haltande i relation till de yngre barnens individuella

användning, men fortfarande relevant i relation till familjens medieanvändning. Genom att kombinera domesticeringsteorin med den så kallade medlingsteorin (*parental mediation theory*) tillförs centrala dimensioner för att resonera kring barns medieanvändning i vardagen.

Medlingsteorin sätter fokus på dynamiken mellan barn och föräldrar. Något förenklat kan man säga att medlingsteorin i huvudsak förklarar och problematiserar två tydliga föräldrastrategier: en möjliggörande och uppmuntrande strategi (ibland också kallad aktiv och instruerande) samt en mer restriktiv och begränsande strategi (Kalmus m.fl., 2022). Merparten av forskningen inom detta teoretiska fält handlar om föräldrastrategier för att skydda barnet från negativa medieeffekter och utgår från en syn på medier som skadliga samt användare som sårbara och sköra. En sådan utgångspunkt harmonierar inte till fullo med vår syn, varken på medier eller på barn. Det finns dock också forskning som utmanar sådana synsätt och lyfter fram föräldramedling för att stimulera positiva utkomster av medieanvändning hos barn. Den vänder på dynamiken och lyfter fram att barn kan också ta medlarens roll och främja föräldrars eller äldre generationers utveckling och lärande om och genom medier (Nichols & Selim, 2022; Zaman mfl, 2016). Därmed bör medlingsteorin inte enbart betraktas som en top-down modell där barnet är ett objekt för föräldrars omsorg och beskydd, utan här öppnas för omvända roller i vår förståelse av barn och föräldrars interaktion och förhandling kring medier.

Nichols och Selims aktuella granskning (2022) av forskning om föräldramedling utesluter studier som inkluderar spädbarn och förskolebarn. Å andra sidan är forskningen om föräldrars medling till yngre barn starkt begränsad så det finns inte så mycket att luta sig mot (Scott, 2019). Det gör inte nödvändigtvis slutsatserna mindre giltiga för barn i yngre ålder. Vad som framgår i granskningen är att det inte finns någon samsyn om en effektiv metod för medling och förhandling om barns medieanvändning. Att medla för att introducera och använda medier är en dynamisk, ofta motsägelsefull praxis och är föremål för förändringar och ständiga förhandlingar. Den är känslig för bland annat förälderns kunskap och erfarenhet, familjesammansättning och relationsmiljö (närvaro av syskon), barnets utsatthet och välbefinnande, men också vilken plattform det gäller. Kultur, språk, kön och migrationsstatus är också kontextuella aspekter av relevans för föräldrars medlingsstrategier (Nichols & Selim, 2022). Detta talar också för ett behov av att främja en bred och kontextualiserad förståelse av föräldrarnas medling av digital medieteknologi i tidig barndom.

Ytterligare en ingång till att förstå introduktionen av digital medieteknologi i tidig barndom erbjuds av Naab (2018) som framhåller att spädbarn utan språk och autonomi i relation till medier måste förlita sig på det han kallar föräldrars medieförvaltarskap, ett ställföreträdarskap som är temporärt och bör övergå till ett mer samarbetsorienterat förhållningssätt i takt med barnets växande agens. Bland de minsta barnen vi mött och

observerat blev det tydligt att barnets självständighet i relation till medier inte är utvecklad. Men, även ett mycket litet barn utövar inflytande på medieförvaltarskapet eftersom det inte sker i ett vakuum utan i ett socialt samspel. Det är vad Asplund (1987) skulle benämna ett *socialt responsorium*, en situation där två människors koncentration och kommunikation är riktad mot varandra och där de minsta beståndsdelarna är en stimulus och en respons. Ett typiskt exempel från projektet är kommunikationen mellan ett litet barn och en förälder. Att det lilla spädbarnet ger uttryck för glädje eller gillande när mamma eller pappa introducerar musik eller annat medieinnehåll kan förstås som en form av social responsivitet på föräldrarna och ett gillande av medieupplevelsen i sig. Att barnet är en responsiv varelse innebär inte nödvändigtvis att det upplever interaktionen med mediet som trivsam, bara att det av naturen har en benägenhet att respondera på stimuli (Asplund, 1987:33). Det kan i sin tur tolkas av föräldrarna på olika sätt och ha inverkan på deras sätt att introducera och fortsatt tillgängliggöra medieteknologi.

I Chen och Shis (2019) översikt om föräldramedling kommer de till slutsatsen att den restriktiva strategin är mer effektiv när det gäller att begränsa *tiden* som barn använder medier, men det innebär inte att barns riskexponering minskar. Snarare tycks andra strategier som handlar om att föräldrarna tar en aktiv roll i barnens medieanvändning och involverar dem i gemensamt mediebruk (tittande/surfande/spelande osv.) mer effektivt, för att minska deras utsatthet för risker (Chen & Shi, 2019). Även om litteraturen bekräftar förekomsten av uppmuntrande, stödjande eller aktiva strategier är de *underutforskade*. Scotts (2021) studie är en av de första som ger inblickar i positiv och instruerande medling av medieteknologi bland barn i förskoleålder. Vi kommer att återvända till Scotts studie längre fram.

Restriktiv medling

Dagens småbarnsföräldrar har god kompetens när det gäller medier. De har själva i stor utsträckning vuxit upp med internet och datorer som en naturlig del i deras liv. Alla föräldrar vi har mött har också gett uttryck för ett kritiskt förhållningssätt till digitaliseringen i samhället, spel (även de som själva spelat mycket som unga eller spelar fortfarande), sociala medier, digitala plattformar samt olika former av medieinnehåll. Även familjer som ger sina små barn stor frihet och tillgång till användning av digital medieteknologi i hemmet är kritiska. De riktar sin kritiska blick mot de stora globala medieföretagen, mot förskolan som de saknar god inblick i och som introducerar digital medieteknologi antingen för tidigt eller utan vetenskaplig grund, men också släktingars och ibland bekantas användning.

Trots att föräldrarna kan vara kritiska verbalt uppvisar de i handling ibland motsatsen. Exempelvis är pappan till Ida 1 år och 9 månader starkt kritisk till

kommersiella medieplattformar, men samtidigt använder han YouTube för att tillgängliggöra innehåll åt dottern. Föräldrarna till William 1 år och 4 månader är fundersamma och försiktiga vad gäller introduktion av digital medieteknologi liksom placeringen av tv-skärmen i sitt nya hem. Under våra observationer är Williams kontakt med skärmar och digitalt innehåll begränsad. Samtidigt framkommer i intervjun med föräldrarna att om de ska titta på något tillsammans sker det på deras premisser: ”…när vi sitter tillsammans så tittar vi på *vuxengrejer”.* Föräldrarna till Annie (6 veckor) är också kritiska till medieanvändning. De säger att medierna inte får ta fokus från annat viktigt och uttrycker en viss oro för att deras dotter ska utveckla osunda medievanor. Under våra observationer i hemmet kan vi se att mamman tillsammans med sin dotter tittar på tv flera gånger under det filmade besöket. När vi talar med föräldrarna om våra observationer och videomaterialet så kommenterar pappan videon och inspelade scener i starkt positiva ordalag: ”Det ser väldigt mysigt ut”, ”…till sist så vänder du henne fram så ligger hon där också och tittar”. ”Det ser jättefint ut, jag tycker det är en mysig stund så det är liksom positivt”. Han förklarar vidare att han tycker ”det är viktigt det där att man håller på med samma sak tillsammans” och ”när man riktar fokuset åt samma håll så känns det liksom mer som en samvaro”. Mamman håller med och menar att om tv:n ska användas med Annie så ska det vara något som man gör tillsammans. Men detta *tillsammans* är också dubbelbottnat och det betyder i realiteten att titta på annat programinnehåll än barnprogram.

> Mamma: För min del om vi ska använda tv:n med Annie då tycker jag att det ska vara något som vi gör tillsammans. Att vi kollar på en film tillsammans. Men ett barnprogram som bara är för barn undviker jag gärna så långt det går. (Annie, 6 veckor)

Ett annat exempel på en slags inneboende spänningar i materialet mellan vad man gör, säger, och det vi observerar är då mamman till Ines (1 år, 6 månader) i handling begränsar viss reklamexponering genom att plötsligt gå fram och byta kanal eller program under reklamavbrott, utan att egentligen förklara varför för sin dotter: ”då brukar jag bara skip, skip”. Samtidigt kan visst reklaminnehåll för ”barnrelevanta” produkter accepteras och interaktion med dem även uppmuntras. Mamman menar att hon tycker det är bra med just YoTube Kids för att ”där finns ingen reklam”. Samma reflektion gör pappan till Maj (3 år, 4 mån) “Ja för det är ju barnanpassat upp till fyra år så där är ju inget sådana *monetära* grejer alls”. Våra observationer visar samtidigt att under långa stunder interagerar just dessa två barn med barninfluencers (till exempelvis Nastya) och kommersiellt innehåll i form av barnvideor med levande barnaktörer, vars syfte är att främja en fördjupad interaktion med givna varumärken och produkter inbäddade i videoinnehållet, som exempelvis Disney.

Deltagande familjer uppvisar i så gott som samtliga fall motsägelsefulla och ambivalenta strategier när det gäller deras barns medieanvändning. Det innebär att föräldrar *både* begränsar barnens användning och kontakt med medierna *och* samtidigt i andra situationer mer eller mindre reflekterat möjliggör användning av medierna. I flera fall sker föräldramedlingen genom olika former av gemensam användning och interaktion (på engelska kallat ”co-use”).

Ibland är den restriktiva medlingen en praktik som vuxit fram i det tysta, ibland är det en gemensamt framförhandlad och tydlig regel mellan föräldrarna och barnet. Restriktionerna för de minsta barnens medieanvändning kan, som framgår av citaten nedan, lika gärna handla om barnets bästa som föräldrarnas (familjens) bästa. I citatet som följer tar föräldern tydligt på sig rollen som ”medieförvaltare” och ställföreträdare. Så länge barnet inte är självständigt och har ett språk för att uttrycka agens i relation till medierna kan det inte gå i förhandling med föräldrarna. Här är det mamman som signalerar att det faller på henne att medla mellan barnets och föräldrarnas bästa för att familjelivet ska fungera:

> Mamma: Vi väljer nog. Jag tror nog det är lite för vår skull också. Alltså så länge hon inte har uttryckligt sagt så tycker jag att vi kan välja för egen del också. För vi tänker ju på både henne och på oss. (Ida, 1 år, 9 månader)

I nästa citat uttrycker föräldrarna att barns tittande måste begränsas för att barn själva inte kan sätta gränser för sin medieanvändning:

> Pappa: Vi har ju ingen begränsning på skärmen, att den stängs av efter 30 minuter eller något sådant där.
>
> Mamma: Nej inte något automatiskt. Men jag har (en regel) i mitt huvud i alla fall att hon får titta en halvtimme på kvällen. Och på helgerna får hon titta en timme på morgonen. Det är nog mest för vår skull så vi kan ta sovmorgon, alltså en av oss. Vi turas om och då är det lite lugnare om hon får titta. Sedan är det den där halvtimmen på kvällen som hon får titta. Den (begränsningen) är väl mer för att hon hade nog kunnat sitta och titta hela dagen om hon hade velat. (Elsa, 3 år)

Det finns fortfarande hos föräldrarna en rädsla för mediernas starka attraktionskraft. Det finns till och med en oro för att medier kan vara beroendeframkallande. En del av föräldrarna anstränger sig för att exkludera medierna från sina barns liv genom att bland annat undvika tv. Det är samtidigt ett krävande arbete i föräldraskapandet. Föräldrar uttrycker en tydlig oro för att medierna ska tränga ut och ersätta andra delar som är viktiga för barns utveckling, som att springa runt i skogen och leka fysiska lekar.

Samtidigt har observationerna visat att samtliga deltagande barn fått sina dagliga behov av fri lek och fysisk aktivitet väl tillgodosedda.

I något fall kunde även barnen själva bekräfta familjens restriktioner exempelvis visste Elsa (3 år) vilka regler som gällde för hennes del.

> Mamma: Vad är det du brukar göra på morgonen?
>
> Elsa: När jag går till förskolan då får jag läsa bok (analog eller e-bok på surfplattan) och när jag inte är i förskolan då tittar jag (på SVT-appen på surfplattan).
>
> Mamma: På helgerna då får hon titta på SVT och…
>
> Pappa: När du går till förskolan då får du läsa bok.
>
> Elsa: Ja.
>
> Pappa: Och på kvällen när du ätit kvällsmackan får du titta.
>
> Elsa: Mmm.

Restriktionerna kan gälla tid, antingen total skärmtid eller tid på dygnet, plats, exempelvis *inte* vid matbordet eller *inte* i sängen, innehåll, medium, exempelvis *inte* pappas dator men mammas surfplatta. Samtidigt som tiden och tillgången till medier begränsas genom mer eller mindre explicita regler och praktiker är det inte givet att familjen har utvecklat motsvarande restriktiva praktiker och regler för att begränsa innehållet. Flera av föräldrarna uttryckte en osäkerhet och vilsenhet när det gäller att bedöma vad som är bra innehåll för barn.

Det framgick också tydligt att undantag för var och när digitala medier fick användas kontinuerligt förhandlades om, givet den specifika situationen, platsen och behoven. Ofta beskrevs dessa situationer som kritiska, då inga andra medel stod till buds och föräldrarna tog till medierna för att lösa den givna situationen. Det kunde handla om syskonkonflikter, en arbetsinsats i hemmet som måste göras (disk, tvätt, matlagning) eller ett akut behov av att distrahera barnet för att få en stunds vila. Således beviljade även familjer med en restriktivare hållning undantag. Det understryker att barnets medieanvändning är beroende av såväl relation som situation. Att små barns medieanvändning är situationsbunden och integreras i vardagens aktiviteter diskuteras även i Kapitel 4.

I en familj berättade föräldrarna vid första besöket att den yngsta dottern Ines (1 år, 6 månader) varken fick använda föräldrarnas datorer eller mobiltelefoner på grund av tidigare ”olyckor”, då barnet av misstag ringt upp personer. Däremot hade barnet fri

tillgång till en surfplatta som hon kunde titta på när hon önskade. Hon fick också där fritt välja innehåll, inom ramen för YouTubes barnkanal. Plattan togs ofta fram för att undvika syskonkonflikter, till exempel då storasystern bestämde över innehållet på familjens storbildskärm i vardagsrummet. Den följde också med till sovrummet under dotterns amningsstunder. Den fungerade då som en distraktion för både mamman och barnet. Vid vårt sista besök i familjen några månader senare såg vi hur den yngsta dotterns tidigare restriktioner för användning av mammans mobil omförhandlats. Hon gavs nu möjlighet att använda mobilen för att utforska, med mammans hjälp, den virtuella spelvärlden Tocca Bocca, som hennes tre år äldre syster introducerat i familjen. Undersökningsdesignen 'En dag i livet' med sina tre besök möjliggör att fånga denna föränderlighet i förhållande till digitala medier.

> Forskare: Och när hon brukar spela det här Tocca Bocca, sitter hon med det själv eller sitter du med?
>
> Mamma: Jag sitter alltid bredvid om jag inte har något annat.
>
> Forskare: Är det så att hon själv kan navigera inne i den här appen?
>
> Mamma: Nej, hon kan bara flytta runt på figuren. Sedan är det som en, vad heter det jordglob. Den snurrar runt och då gör hon så här (visar cirkelrörelser med fingret), snurrar.
>
> Forskare: Är det någonting hon gör lite varje dag nu?
>
> Mamma: Nej, ibland. När hon ser Jazmin spela på min telefon då säger hon: "Bocca" (härmar Ines). Då vill hon också ha spelet. (Ines 1 år, 6 månader)

Exemplet ovan visar inte bara på hur restriktioner och gränssättningar konstant omförhandlas, utan också på hur familje- och syskonsituationen direkt påverkar de yngre barnens introduktion till och användning av digital medieteknologi. Det har föranlett Scott (2021) att expandera teorin on *föräldra*medling till att tala om *familje*medling (*family mediation*). Det lilla barnet ingår i en mängd relationer och nätverk som även inkluderar äldre släktingar, som exempelvis mor- och farföräldrar och kusiner som alla kan spela en central roll i det lilla barnets åtkomst och tillägnande av samt interaktion med medieteknik.

I samtalen med föräldrarna kom ofta barnens medieanvändning i samspel med andra familjemedlemmar upp. Ett ämne som lyftes var föräldrars försök att ha inflytande på barnets mediebruk när det besökte eller var i mor- och farföräldrars omsorg, både vad gäller skärmtider och val av innehåll. Exempelvis ville föräldrarna till Isabelle (2 år, 9 månader) att hon inte skulle exponeras alls för skärmar. De bad barnens kusiner när

hon var med dem att stänga av sina skärmar. Likaså försökte de prata med Isabelles farmor om att inte ha på tv:n när hon var där. Samtidigt ser vi exempel på familjemedling där Isabelle gärna får prata med mor- och farföräldrar via videosamtal. Under vårt andra besök har Isabelle samtal både med mormor och morfar samt en längre interaktion (ca 15 minuter) med sin farmor. Följande stycke är ett utdrag från fältanteckningarna vid besök 2:

Det är lördagförmiddag och pappa mamma och Isabelle sitter i vårsolen på mattan i vardagsrummet, hunden Benjamin ligger intill på golvet. Isabelle ska bygga med legoklossar och packar upp ur en back. Pappa sitter med sin mobiltelefon och säger ”Ska vi se om farmor och kanske Pelle är hemma?”. Han ringer och vänder mobilens skärm mot dottern. Inledningsvis tar inte Isabelle någon notis alls. Man hör ringtonen som ljuder och flera signaler går fram. Plötsligt en glad röst som ropar högt ”Hallåååå, ciao bambina”, ”har du sovit gott hjärtat?” Isabelle är upptagen med sina klossar och besvarar inte frågan. ”Ska du säga hej till nallarna Isabelle?”, frågar farmor och Isabelle ler lite försiktigt och nickar instämmande. ”Ska vi säga god morgon till nallarna tror du de är vakna? Så börjar leken. Farmor är full av energi. ”God morgon säger Nalle, god morgon säger Kanin och god morgon säger Tiger…ska du vinka till dem?” Farmor håller upp de små mjuka figurerna i telefonen. Isabelle vinkar mot telefonen. ”De sitter här och väntar på dig”. Farmor och Isabelle har sina egna ritualer för att på ett leklystet sätt interagera över telefonen, men Isabelle är denna dag inte så intresserad av att leka med farmor i telefonen. Hon koncentrerar sig på sitt bygge. Farmor beklagar att samtalet kom för tidigt hon hade planerat att hinna bädda ned de små djuren i en säng innan samtalet. ”Isabelle håller du på med lego? Vad bygger du, en bil?” Pappa låter telefonen svepa över mattan för att kunna visa farmor vad som sker på golvet där Isabelle ligger jämte alla klossarna. ”Oj oj det är jättelångt…” berömmer farmor när hon ser det regnbågsfärgade legotornet sträcka sig en dryg meter över golvet. ”Hur gick det med simningen igår?” undrar farmor och pappa lovordar Isabelles fina bensparkar och drar därefter paralleller till sina egna erfarenheter från när han som barn gick i simskola och vägrade följa instruktioner. Han börjar sen prata om att de behöver hjälp med lite barnvakt den kommande veckan. Farmor fortsätter vända sig till Isabelle: ”Hörrudu, ska du prata med farmor, hur är läget?” Efter en stund börjar farmor sjunga: ”Farmors lilla kråka skulle ut och åka… nej men är det en grävmaskin?” hon får syn på något som Isabelle håller på med. Det är först när farmor gett ifrån sig några ljudliga slängpussar som farmor åter får uppmärksamhet. Isabelle kan inte längre ignorera henne och tittar in i telefonen och bränner av ett leende. Hon håller upp ett litet djur nära kameran och visar farmor. ”Vad är det för något är det en kanin?” Isabelle ler, ser nöjd ut och fortsätter sen bygga. Interaktionen fortsätter. Ömsom pratar pappan med farmor, ömsom pratar Isabelle med sin mamma. Hon bygger, klättrar upp på mammas rygg, åker kana ned, skriker och skrattar och farmor skrattar med och uppmuntrar hennes bus. De har roligt tillsammans genom skärmen. Isabelle pratar till sitt torn som hon byggt som så småningom välter, kraschar och hon ser nöjd ut. Mamma vill att Isabelle ska fräsa näsan, men det gå så där. ”Farmor får lära dig att fräsa, jag förstår inte hur man får dem att fräsa, du får gå i farmors frässkola”. Farmor skrattar, hunden börjar bli lite orolig. Det blir mer och mer högljutt och Isabelle slamrar alltmer med sina klossar. Efter femton minuter avslutas samtalet.

Vi såg under hembesöken flera exempel på hur barnen dras in i och involveras i digital medieteknologi genom videosamtal med släktingar. När vi besökte Ida (1 år, 9 månader) fick mamman ett samtal till sin mobil.

Av fältanteckningar framgår:

> Mammans mobiltelefon ringer. Mamma plockar undan papper och pennor på golvet under tiden som hon pratar. Ida springer fram och tillbaka i vardagsrummet och säger ”Pippi”. Mamma säger det är Amanda (kusinen) och sätter på högtalaren och frågar om Ida vill prata men hon är inte intresserad, vill hellre leka med sin leksak Bibbi (Babblarna).

I materialet har vi också flera exempel på där barnet gärna är en del av samtalet. Elsa (3 år) blir jublande glad under vårt besök när hon hör sin farfars välbekanta röst från högtalaren på pappas telefon. Hon ropar med oförställd glädje hans namn upprepade gånger och börjar prata med honom med hjälp av pappa som faciliterar frågor och svar.

Ovanstående citat och utdrag från fältanteckningarna visar tydligt hur småbarn möter digital medieteknologi och skärmar i sin vardag. De vänjer sig vid att se sig själva och andra via skärm samt förstå dess funktioner. Det blir också tydligt att interaktionen inte sker ensidigt på de vuxnas villkor och att det lilla barnet tydligt markerar gränser (utövar makt), men också utifrån sina förutsättningar och villkor bjuder in till lek och fortsatt kommunikation. Att teknologin är central för det lilla barnets byggande och upprätthållande av nära, kärleksfulla relationer, men också uppsluppna aktiviteter med avlägsna släktingar blir också tydligt.

Ett sätt att begränsa och på distans övervaka barns interaktion med digitala medier är att tekniskt begränsa innehåll och tillgång genom olika inställningar, filter, abonnemang/utbud, användningstid med mera. Dessa möjligheter verkade inte användas i så stor utsträckning bland familjerna. Innehåll begränsades ibland genom att rensa en gammal telefon som det lilla barnet fick använda och därefter tillhandahålla ett fåtal appar. I en del fall var teknologin lösenordskyddad, vilket hindrade barnet från användning. I två av de 16 familjerna användes ”guidad åtkomst”, en funktion som innebär att man kan låsa skärmen och ge tillgång till endast en enskild app eller vissa funktioner. Guidad åtkomst eller liknande funktioner erbjuds olika system, både Apple och Android. I båda dessa fall hade föräldrarna genom sina yrken en hög digital kompetens.

> Pappa: Det som är bra är, i alla fall på iPaden, att man kan låsa skärmen till att bara visa den appen för tillfället så hon inte kan hoppa ur den. För annars är det ju lätt att trycka på knappen. Det är ju det roligaste som finns och där är ju en massa andra saker på plattan också och det funkar inte riktigt. (Ida, 1 år, 9 månader)

Med guidad åtkomst som trygghetslina introducerade familjen nedan även enklare spel och appar för sin dotter, redan innan hon var ett år fyllda.

> Pappa: Det var ju inte så mycket tittande på film då utan det var ju mer spel, eller utforskande, undersökande.
>
> Forskare: Appar eller enklare pussel?
>
> Pappa: Precis och guidad åtkomst, så att hon var fast i den appen.
>
> Mamma: Ja det hade vi. (Maj, 3 år, 4 månader)

En mamma berättade också hur hon övervakade och begränsade barnets tillgång till olämpligt innehåll genom användarinställningar (åldersfilter) och ett system som aktiverades och skickade meddelanden om någon försökte ladda ned något. Användande av särskilda barnkonton för till exempel streamingtjänster som Netflix var också ett sätt att styra och begränsa barns tillgång till innehållet.

Uppmuntrande och aktiv medling

Om vi vänder blicken mot de medlingsmetoder som utgår från en positiv inställning till medieanvändningen så har forskningen så här långt nästan inte alls uppmärksammat dem (Scott, 2021). Osynliggörandet av dem riskerar att bidra till skuldbeläggande och skamkänslor hos föräldrar vilket adresseras i slutet av kapitlet. I våra observationer av barn och i samtalen med föräldrar finns olika exempel på hur föräldrar kreativt men inte okritiskt uppmuntrar sina barn att utforska det digitala. De underlättar såväl introduktion som användning av ett medium, ofta genom gemensam användning.

I Scotts studie (2021) som är en av de första att uppmärksamma uppmuntrande och aktiv medling bland förskolebarn undersöker hon sex barn i Storbritannien, mellan 3 år och 3 månader, och 4 år och 7 månader. Det är en kvalitativ djupgående studie som liksom DIGIKIDS bygger på observation i hemmet och intervjuer. Scott föreslår en typologi för att fånga olika dimensioner i positiv medling. Den inkluderar fem olika slags strategier: stöttande (*scaffolding*), faciliterande (*facilitating*), initierande (*initiating*), förlängande (*extending*) och relaterande (*relating*). Vi tillämpar dem även

på vårt material i redovisningen nedan. I samtalen med föräldrar är det tydligt att de själva inte alltid är medvetna om hur de på olika sätt uppmuntrar barnets tillgång till och begripliggörande av medier, eller färdighetsträning. Föräldrarna menar att de inte aktivt försöker träna sina barn att utveckla digitala färdigheter, och glömmer att barnet också lär sig genom tyst observation, då de sitter bredvid pappa eller mamma och tittar på.

Stöttande

Med stöttande menas exempelvis när (a) en förälder *stödjer ett barn att uppnå en digital kompetens* utöver deras nuvarande förmågor eller (b) att uppnå en *icke-digital kompetens* utöver deras förmågor i relation till ett medieinnehåll eller en plattform.

Nedan är ett exempel på hur en mamma berättar om hur hennes barn spelar ett bamsespel på surfplattan och kör fast. Hon låter henne försöka själv först, för att sen gå in och stötta, så att hon kommer vidare i spelet.

> Mamma: I Bamse kan man bestämma nivå på alla spel och där är allt från att göra pannkakor till att skriva bokstäver så man kan hjälpa henne lite att välja nivå. Det har hon nog inte fattat själv än, men om man hjälper henne med det så blir det på hennes nivå på något sätt.
>
> Forskare: Brukar det vara så att det är du som öppnar och initierar appen och sedan väljer en nivå och sedan så får hon gå vidare själv?
>
> Mamma: Nej, hon brukar nog starta och börja med någonting själv, men om hon sedan säger till mig att det här kan jag inte eller förstår jag inte, då går jag tillbaka och märker att hon valt fel. (Elsa, 3 år)

Pappan till Maj, 3 år och 4 månader, berättar också om hur han satt bredvid när han introducerade appar till dottern i tidig ålder och försökte hjälpa henne konkret i utvecklingen av sin digitala kompetens genom att med fingrarna visa vad hon skulle göra så att hon kunde härma:

> Pappa: Jag minns inte riktigt, men jag misstänker att som den här med stjärnorna då har väl jag förmodligen lagt den framför henne och ritat någonting så att hon liksom ser: ”aha”!

Genom att peka, visa, trycka och utbrista ”Så där, borta” förklarar en annan förälder enkelt hur man stänger ned en app, när dottern i frustration bankat med hela handen flera gånger rakt på skärmen (Milena, 1 år, 11 månader).

Exempel på icke-digital kompetens som barn utvecklar genom interaktion med digitala medietekniker är kunskap om färger, ord som de lär sig, siffror och andra språk.

> Mamma: Nu lärde hon sig den här versen eller meningen och det är ju på ett helt annat språk. Vi pratar ju inte spanska här hemma eller vad det är. Och det märker jag (att hon lär sig) också när hon scrollar själv. Hon hamnar lätt på något kinesiskt, något asiatiskt, eller något spanskt innehåll och jag tror inte hon märker det men hon kan ibland upprepa något ord. (Stella, 1 år, 11 månader)

Faciliterande

Denna strategi handlar om (c) att *underlätta fortsatt och fördjupad* användning och intresse för ett givet medieinnehåll eller teknologi eller (d) att *på barnets förfrågan* facilitera nytt eller existerande intresse för medieinnehåll eller teknologi. Denna strategi är vanligt förekommande hos familjerna.

> Mamma: Hon gillar när barnen är med (i innehållet), där är ett gäng barn som är med och sjunger. Det var så vi hamnade på Bolibompa. Jag scrollade på för jag skulle kolla vad som fanns och då var hon ju med och fick titta och välja från listan (av innehåll). (Ida, 1 år, 9 månader)

Från citatet ovan framgår det att algoritmer eller rekommendationssystem på plattformarna är kraftfulla mekanismer och spelar en icke oväsentlig roll i vad barnet tittar på, även om det faciliteras genom föräldern och barnet görs delaktigt. Algoritmerna ger förslag som leder till en direkt handling som i detta fall:

> Pappa: Det kommer upp automatiskt när du söker. De som har flest visningar kommer först.
>
> Forskare: Vad väljer ni då?
>
> Pappa: Vi testar, ibland bara tar man något.
>
> Mamma: Som ni ser längst ner på skärmen finns förslag, och då har vi klickat oss vidare och så har vi upptäckt allt det här som finns.
>
> Forskare: Var det då ni lämnade Bolibompa baby när ni började klickade vidare?
>
> Mamma: Ja, och det var då vi upptäckte CocoMelon. Det var då vi upptäckte någon annan serie liksom eller kanal eller vad man säger. (Stella, 1 år, 11 månader)

Föräldrarna till jämnåriga Milena underlättade hennes utforskande av teknologi genom att göra flera olika mobiler och surfplattor tillgängliga för henne. De låg framme och var enkla att nå för henne. Hon både fick och kunde själv starta dem och på så vis komma åt innehåll. Hon hade också en egen mobil med ett stort utbud av appar. Hennes mamma hade ett intresse för videoproduktion och var aktiv i de sociala medierna där hon också publicerade videofilmer i dotterns namn. Mamman underlättade exempelvis dotterns utforskande av video och kamera genom att tillgängliggöra den och låta henne testa den även på mammans telefon som i övrigt var låst för henne. Föräldrarna till Elsa, 3 år, uppmuntrade hennes intresse för SVT Barnproduktionen *Doktorerna* genom att rollspela med henne och hennes lilla läkarväska.

Initierande

Inom ramen för denna strategi (e) *initierar* (startar) föräldern ett barns nya engagemang/intresse för medieinnehåll eller teknologi. Här handlar det om att föräldern aktivt tar initiativ till att uppmuntra utforskande och användning snarare än att bara medge tillgång efter barnets propå. Föräldrarna till de yngsta deltagarna berättar hur de exempelvis låter de minsta hålla, pilla på samt med mun utforska teknologin. Föräldrarna till de äldre barnen i projektet berättar hur de aktivt sökt information om lämpligt innehåll för barn på nätet. Hur de googlat, laddat ned och prövat sig fram vad gäller exempelvis spel och pedagogiska appar, som de entusiastiskt introducerat för barnet.

> Pappa: Det är jag som laddar ned alla spel och appar. Jag är mer för det och tänker att det här kan ju vara kul för henne. Så det är mer jag som låter henne prova de sakerna. (Elsa, 3 år)

En annan förälder berättar hur han tidigt introducerade dottern till apparnas värld (via surfplatta):

> Pappa: Jag tror till och med att hon var yngre än ett år för det var någon sådan här ”star” och att man skulle hitta.
>
> Mamma: Stjärnor, ja.
>
> Pappa: Lite sinnliga eller sensoriska grejer.
>
> Mamma: Och hon gjorde ljud med sådana här klossar och sådant. De var stora och i olika färger som lyste.

> Pappa: Ja, och hon hade ju också digitala leksaker. Men plattan, jag tror hon var yngre än ett år, och vi hade appar som skulle passa hennes lilla motorik. (Maj, 3 år, 4 månader)

Ett annat exempel på denna medlingspraktik kommer från samma familj som har stort intresse för musik. De berättar hur de tidigt i sina barns liv uppmuntrat till skärminteraktion och lyssnande till musik genom scanning av laminerade QR-koder som satt upptejpade i lägenheten.

Förlängande

Här handlar medlingsstrategin om (f) att med *utgångspunkt i barnets befintliga medieintresse få dem att engagera sig i aktiviteter* vid sidan om skärmen och på så vis förlänga deras intressen (g) eller att på basis av deras medie- eller icke-medierade intressen *uppmuntra till nya medieaktiviteter*. Flera av barnen var förtjusta i de färgglada Babblarna. De tittade på Babblarna på tv-skärm och surfplattor (se Kapitel 5). Ofta uppmuntrades barn som visat ett tydligt intresse för ett visst medieinnehåll till ytterligare engagemang med medieinnehållet. Exempelvis försökte föräldern söka fram nya videofilmer av ett visst slag om det märktes att barnet gillade en given genre, till exempel musikvideor, rim och ramsor, eller en animerad figur, till exempel CocoMelon eller Tony Tiger. Men barn uppmuntrades också till andra aktiviteter med utgångspunkt i de medierade. Exempelvis hade föräldrarna till Ida (1 år och 7 månader) uppmärksammat hennes förtjusning i Babblarna och därför köpt biljetter till en barnteater om Babblarna. Pappan hade dessutom köpt en visbok med ackord och sånger och under våra observationer läste han noter och verser medan dottern ömsom tittade på bilderna och ömsom lekte med de små figurerna i plast föreställande Babblarna. Samma flicka intresserade sig för Pippi Långstrump som hon sett på den digitala skärmen i vardagsrummet. Detta intresse förlängdes bortom skärmen genom att hon tillsammans med föräldrarna byggde hus i lego som de låtsades var Pippis hus.

Ytterligare ett exempel är Ines (1 år, 6 månader) som älskade att besöka ett lekland med sitt syskon. De hade varit där flera gånger och haft kul tillsammans. När en reklamfilm från detta lekland plötsligt dök upp i YouTube Kids-kanalen under besök 2 uppmuntrade mamman sitt barn att interagera med reklaminnehållet genom att dansa och sjunga med i jinglar och sång och därmed förlänga upplevelsen av leklandet som de också pratade om och skulle besöka igen vid ett senare tillfälle. Barns icke-medierade intressen och upplevelser kunde även förlängas och ge upphov till nya medieaktiviteter. I några av familjerna fångade föräldrarna lyhört upp barnets nyfikenhet på sin värld och de observationer som gjordes av tåg som passerade, en närbelägen kyrkas klockspel och en luftballong som passerade över huset. Detta

genererade gemensamt utforskande via Google och YouTube. Barnet fick då möjlighet att lära mer, höra, se och ta del av medieinnehåll som förlängde och berikade samt förstärkte upplevelsen från den icke-medierade världen.

> Mamma: Det är ju så roligt för barn hör ju allt som är avvikande som helgmålsringningen. Hon hörde dem (klockorna) och då undrade hon vad det var och så visade jag henne och så kunde man ju se dem på riktigt också.
>
> Forskare: Hon ville se klockorna?
>
> Mamma: (skrattar) Ja, hon tittade varifrån ljudet kom. Jag tror inte där är några luckor, men hon ville ju bara springa dit då.
>
> Forskare: Men sedan kunde ni visa henne genom att besöka en kyrka på nätet?
>
> Mamma: Ja, alltså det finns ju så många. Bara man går in på YouTube på nätet så hittar man. Det finns ett stort intresse kring klockor och de heter olika saker. Det finns klockor både från Sverige och Italien. Så då tittade vi på en hel del filmer och det tyckte hon var jätteroligt då. Så nu vet hon mer om det. (Ida, 1 år, 9 månader)

Ytterligare exempel som visar på föräldrars kreativa användning av digital medieteknologi för att stimulera barnets intressen och lärande, liksom ökad förståelse av den digitala världen är exempelvis pappan som tar Ida (1 år, 9 månader) med på geocatching. Aktiviteten blir ett sätt att både få fysisk aktivitet och frisk luft samt genom teknologin interagera med omgivningen. Pappan berättar hur han visade skärmen på mobilen för barnet och förklarade vad de såg när de kom fram och hittat rätt i naturen. Här blir barnets befintliga intresse för natur och lek uppmuntrade genom teknologin, men användningen möjliggör också lärande om medieteknologin i sig.

Mobilen i kombination med Googles sökmotor används av en mamma för att söka fram matrecept och involvera sin dotter Elsa (3 år) i matlagningen. Barnets intresse framkom genom observationer av barnets vardagliga icke-mediepraktiker (t.ex. lek med lera och bakredskap). Det framkom även i ett samtal med pappan där barnet berättade om ett program barnet sett på sin mammas surfplatta som handlade om godistillverkning där marshmallows var en viktig ingrediens. Det var något nytt som hon lärt sig efter att ha sett barnprogrammet och pappan uttrycker lätt förvåning över att barnet både kan säga ordet och vet vad marshmallows är. Under observationerna såg vi hur mamman tog fram sin mobiltelefon och visade barnet bilder på maten som planerades för kvällen. Mamman berättade hur maten skulle se ut och vad som skulle lagas och de scrollade upp och ned i receptet på skärmen. De gick igenom stegen och

ingredienser och mamman förklarade vad de skulle göra och ta fram, varpå barnet ställde sig på en pall för att hjälpa till att skölja grönsaker.

Relaterande

Den sista strategin (h) beskrivs som möjligheten att fästa ett barns uppmärksamhet vid *kopplingen mellan deras medieintresse och något annat* (digitalt eller icke digitalt). Denna strategi blir tydlig då föräldrar tillsammans med barnet konsumerar och interagerar med ett givet innehåll, en film på tv, spel, YouTube-videor eller liknande och samtidigt pratar med barnet om det som de ser och kopplar det till andra erfarenheter eller en tidigare eller förestående aktivitet.
En mamma som tittade på animerade videos om rutiner inför sänggående (”nap time songs” och ”wash your hands song”) med Ines (1 år, 6 månader) kopplade samman det som de såg i videon med rörelser och egna rutiner (hur gör man när man tvättar händerna) och ett bad som utlovades och senare också skedde under det att besök 2 skulle avslutas. Från fältanteckningar vid andra besöket framgår:

> Ines vill bada. De går till badrummet och mamma säger att hon får tvätta ansiktet istället. Ines blir ledsen. Hon säger ”bath, bath”. Ines går till badrummet igen, Mamma går efter ”vi ska inte bada”. 17.20: Ines får sin vilja igenom. Hon sitter i badrummet i badkaret utan vatten med kläder på. Ines får sen titta på surfplattan, liggande i hallen i stället för att bada. 18.20: Ines har varit på toaletten och ska nu få bada. Hon är nöjd, sitter i en badbalja i duschen. Vi börjar plocka ihop våra saker.

En pappa som ofta tittade på film med sina två barn berättade hur han pratade med dem om det som de ser. Han förklarar vad som är verkligt och på riktigt och jämför med hur man med färg och dockor kan skapa effekter. Han berättade också att ser man på medieinnehåll med barn exempelvis på YouTube Kids-kanalen, där det finns gott om så kallade ”kidfluencer” (unga Youtubers) med väldigt många leksaker, kan man också behöva prata om det:

> Pappa: Då får man försöka hitta stunder och tillfällen när man tar tillfället i akt och pratar om det man ser. Men oj vad de har många grejer. Varför de har det? Vill man ha det, och varför vill man det i så fall? Att försöka använda det som verktyg och ingångar till, vad ska man kalla det (skratt), uppfostrande samtal (Maj, 3 år, 4 månader)

Genom att koppla den värld barnet möter i YouTube till barnets egen värld och de leksaker barnet har samt världen utanför, blir kontrasterna uppenbara. Föräldern hjälper här sitt barn att relatera till andra ting och till att anlägga ett kritiskt perspektiv på medieinnehåll.

Samtal om medieinnehåll, exempelvis en figur, en funktion, färger och form, ord och känslor, konsumtionsvaror och reklam länkas med både andra medierade erfarenheter och upplevda erfarenheter från barnets och familjens värld, men även världen utanför hemmet. I denna kommunikation både skapas och överförs mening från dels medieinnehåll, dels praktiker i vardagen, vilket möjliggör det lilla barnets lärande om saker och ting i och utanför hem och mediesfär.

Exemplen ovan visar hur föräldrar på olika sätt initierar och uppmuntrar yngre barns användning av digital medieteknologi. De visar också på hur de på olika sätt stöttar och uppmuntrar barnens visade intressen för medieinnehåll, men också vidgar deras intressen och möjligheter till lärande. Föräldrar ger uttryck för glädje och nyfikenhet. De talar om positiva effekter i barnets vardag och familjens interaktion med digital medieteknologi, där föräldrarna med varsam hand underlättar, öppnar upp världar och förlänger barnets erfarenheter liksom relaterar dem till vardagen. Det står i tämligen stark kontrast till den oro som samtidigt finns hos dem.

Oro, skam och önskan om vägledning

Postman beklagade sig redan under tidigt 1980-tal över hur en slags idealiserad barndom har gått förlorad samt hur föräldrar kastat in handduken och låtit tv-mediet ta över förälderns roll som uppfostrare. När hans bok med titeln *Den förlorade barndomen* kom ut (1982) fick den omfattande kritik. Boken kan ses som ett exempel på moralpanik (Cohen, 1972) och ett uttryck för hur världen reagerade med moraliserande omdömen och fördömanden för att skydda barn och unga mot populärkultur och nya mediers potentiella skadliga verkningar. Under 2000-talet åberopar offentliga debatter återigen en föreställning om en barndom i ”kris”. Palmer (2015) är en av dem som med sin bok *Toxic Childhood* har förstärkt den uppfattningen.

Barndom är inte vad det en gång varit skanderar olyckskorpar. Furedi (2006) menar dock att problemet inte ska kopplas till barndom och barnet, utan det ligger i familjen och föräldraskapet. Han menar att föräldramagasin, föräldraupplysning och den samhälleliga debatten ständigt omtalar barndomen som problematisk. Det undergräver föräldrarnas naturliga auktoritet. Det skapar också bristande förtroende för deras förmåga att vara förälder, lika mycket som det ger näring åt en känsla av otillräcklighet och av att sakna kontroll.

I samtalen med föräldrarna om barnets användning av digitala medier finns ofta rädslan för att göra fel nära till hands. De ägnar sig åt skuldbeläggande med hänvisning till samhälleliga normer kring barns medieanvändning. Så här säger exempelvis pappan till Hugo, 1 år och 3 månader:

> Pappa: Det är lite läskigt. Det är så himla lätt att göra fel. För rekommendationerna man läser är ju att de inte ska titta, eller så lite som möjligt, och så vet man att man gör fel. Då får man på något sätt stå för det som förälder. Och sen är det också att det kan gå väldigt fel. Sedan när han blir större så är det ännu läskigare med alla sociala medier och man liksom läser en massa skräckhistorier om det.

Diskussionen kring skärmmediers möjliga negativa påverkan är inte på något sätt en ny debatt. Det märks i följande citat:

> Pappa: Det är väl mest att man haft en känsla av att det är dåligt (att låta små barn använda skärmmedier). Men nu så tänker man att det är mycket media som håller upp en bild att det är dåligt och det där med att ens föräldrar har sagt att: ”du får fyrkantiga ögon” eller vad det är de säger. Det har i och för sig inte mina föräldrar sagt. Det är mer andras föräldrar som sagt det. Det har alltid funnits ett motstånd i samhället, känns det som. (Annie, 6 veckor)

Föräldrarna hyser tvivel om de kan stötta sina barn på bästa sätt och att de fattar rätt beslut när det gäller introduktionen av medieteknologi i barnens liv. De grubblar också över en mängd olika potentiella negativa effekter och faror som barn kan utsättas för på nätet. Trots att deras barn fortfarande är små och har en begränsad kontakt med den digitala världen, är de redan nu rädda för sociala medier, grupptryck och trakasserier på nätet, sexuella närmanden, beroendeframkallande spel, passivitet, minskad kreativitet och koncentrationsstörningar.

Föräldrar uttrycker sina rädslor för medier som ”kokainproblemet”, att det ska bli som en drog, eller att de ska bli bortkopplade från världen. Mamman till Stella (1 år, 11 månader) berättar om sin oro:

> Mamma: Jag är lite orolig i förhållande till skolan att hon inte kommer kunna sitta stilla och fokusera, skriva siffror eller skriva bokstäver eller vad hon nu kan tänkas göra i skolan. Ja, och min rädsla det är ju att hon ska bli fast vid tv:n och att hon bara ska vilja sitta och titta på tv.

Föräldraskapandet är inget familjerna tar lätt på och föräldrarna anser att de bär på ett stort ansvar. Att samtidigt vara goda förebilder för sina barn är viktigt och de tänker ofta på sin egen medieanvändning. Ibland skäms de också över hur de använder medier och de försöker på olika sätt kontrollera och begränsa användningen.

> Pappa: Jag kan känna att jag använder telefonen för mycket helt i onödan. Det är något som jag själv känner. Jag tror inte barnen tänker på det särskilt mycket. Men, någonting jag själv tänker på mycket. Om jag tycker att jag har använt telefonen för mycket en dag, så känner jag ju mig dålig. (Elsa 3 år)

Mamman till Annie, 6 veckor, berättade att hon var inledningsvis lite nervös för vad som skulle komma fram under videoinspelning och observation av barnets vardag (besök 2). Det första pappan gjorde när de tittade på videoinspelningen inför intervjun med oss var att kommentera mammans agerande:

> Mamma: Det första han säger när vi började kolla på filmen var ju: ”ja men man ser ju att du går först till datorn och sen till Annie”. Och det är precis sådana grejor som jag är rädd för att: ”oj, försummar jag mitt barn?”. Men alltså Nicklas har ju förväntningar på att jag ska vara en perfekt förälder. Eller jag själv har förväntningar på mig att vara det så klart. Och i att vara perfekt förälder så ingår det att inte prioritera dator, och framför allt inte prioritera telefonen som är så väldigt tillgänglig. Till exempel, jag har ju jobbat, alltså jag har ju faktiskt jobbat åtta timmar i veckan under min föräldraledighet och då tänker jag så här: har det påverkat henne negativt på något sätt?

Föräldraskapet är fyllt av rädslor för att begå misstag och att inte lyckas. Föräldrarna dömer sig själva men också andras föräldraskap, inte minst blir det lätt att döma andras mobilanvändning eftersom den är så synlig. En del av föräldrarna uppvisade praktiker för att dölja sitt mobilbruk för sina barn men också för oss som observatörer, vilket kan ses som en slags självdisciplinering men också en internaliserad stigmatisering av sin användning. Till exempel kunde vi under besöken se hur mobilanvändandet kunde döljas, till exempel bakom en lekstuga utan insyn från barnet. Föräldrarna är dock en kluven grupp. En del vi träffar vittnar om att de har koll på läget och tror att de kan hantera det, men stundom uttrycks också bristande självtillit och tvivel om att kunna leva upp till egna och samhällets förväntningar på det goda föräldraskapet. Vad som bidrar till och kanske även späder på känslor av otillräcklighet och skam är det som i den offentliga debatten benämns *skärmtid*. Det är en term som dyker upp i alla samtalen och som kan synas oproblematisk men som är djupt problematisk.

Den problematiska skärmtiden

Skärmtid handlar alltså om den tid som ett barn interagerar med en skärm, oavsett vilken sorts skärm (surfplatta, mobil, tv-skärm). Begreppet så som det har kommit att användas av WHO tar inte hänsyn till vilken typ av innehåll som barnet interagerar med vilket kritiseras av bland annat medie- och kommunikationsforskare. I en strävan efter att minska alla slags stillasittande aktiviteter i barns liv samt uppmuntra till fysisk aktivitet, har medie- och skärmteknologin fått klä skott. Samtidigt uppmuntrar WHO i sina rekommendationer till andra stillasittande medieaktiviteter såsom bokläsning tillsammans med en förälder, vilket i sig antyder ett bakomliggande motiv och skilda moraliska måttstockar för olika mediebruk. Vad vi som medieforskare dessutom finner problematiskt är att dessa rekommendationer saknar en förankring i kunskap om små barns medievardag och om hur digital medieteknologi (eller skärmar om man så vill) är en djupt integrerad del i modernt familjeliv vilket framgår i denna rapport. Det innebär att de inte går att tänka bort. Ett litet barn kan inte isoleras från kontakt med skärmar. Detta har också uppmärksammats av medieforskarna Blum-Ross och Livingstone (2018).

Sverige saknar nationella rekommendationer från myndigheter men det finns starka röster inom den svenska läkarkåren som förespråkar riktlinjer liknande WHO:s. Så sent som i oktober 2023 gick Barnläkarföreningen ut med sina allmänna rekommendationer som vi beskrev i inledningskapitlet. Regeringen har tillsatt en utredning hösten 2023 och gett i uppdrag åt Folkhälsomyndigheten och Statens medieråd att göra en kunskapssammanställning om hur digital medieanvändning på olika sätt kan påverka den psykiska och fysiska hälsan hos barn och unga samt komma med rekommendationer som är baserade på denna översikt. Dessa är att vänta under senare delen av 2025. Vid tiden för projektet fanns enbart WHO:s rekommendationer att tillgå och vad säger då föräldrarna till de små barnen i vårt projekt om dessa riktlinjer om skärmtid?

I citatet nedan blir det tydligt hur föräldrarna till Elsa (3 år) kämpar med att försöka förhålla sig till och begripliggöra WHO:s riktlinjer om skärmtid. Det är tydligt att de i sina bedömningar väger in åsikter och intryck från andra personer i deras närhet, att de är bekanta med riktlinjerna men också finner dem svåra att förstå då de saknar i dem en utvecklad idé om vad skärmtid egentligen betyder. Därmed blir rekommendationerna också svåra att omsätta i praktiken:

> Mamma: Det är väl det att det finns så mycket ytterligheter. Vi har ju din bror (vänder sig till pappan) som tycker att deras ettåring aldrig ska få se på tv. Eller i alla fall fram till att han är minst två. Så finns det ju andra som alltså har fri tillgång. Så jag tycker det är lite svårt att förhålla sig till det, för bara inom vår bekantskapskrets så är det väldigt olika.

> Pappa: Ja.
>
> Mamma: Många tyckanden.
>
> Pappa: Ja, många tyckanden och många kombinationer och åter igen, jag tycker det är så svårt att säga vad är det? Två år, en timme?
>
> Mamma: Nej, under två ingenting alls.
>
> Pappa: Nej, upp till två ingenting alls och sedan en timme. Men alltså vad är skärmtid och vad är skärmtid? Det är ju mycket olika och det gör också att det blir jättesvårt, för jag tror det finns säkert bra saker man kan göra, men det finns också dåliga saker och då spelar det ingen roll om det är tio minuter, då blir det väl värre än om det är två timmar bra. Vad är bra? Jag tycker allting sådant här är jättesvårt.

Föräldrarna anser att rekommendationerna är problematiska, inte bara för att de är otydliga utan också för att de *inte* är realistiska. De har ingen resonans i familjens vardag där föräldrarna tycker att de redan är restriktiva och återhållsamma, men ändå långt ifrån WHO:s rekommendationer. Detta slags missmatch mellan officiella rekommendationer och de personliga praktikerna i föräldraskapandet i vardagen ger upphov till spänningar, och onödig oro. Det riskerar att spä på känslan av att inte duga som förälder. Bättre vägledning efterfrågas av föräldrarna.

Det man önskar och efterfrågar är fler och nyanserade råd och rekommendationer. Pappan till Elsa (3 år) har god erfarenhet av att låta sitt barn få pröva appar. Han tycker att det är bättre att ge råd om vad som är bra appar än att kategoriskt säga ingen skärmtid. Mamman till Olga (1 år, 8 månader) är inne på samma spår:

> Mamma: Det hade varit skönt om det hade varit lättare att särskilja de här grejorna som är bra för barnen och det som är mindre bra. Det är ju jättesvårt att säga, men absolut det hade varit skönt med lite riktlinjer eller att det funnits mer att luta sig mot.

Att småbarnsföräldrar brottas med riktlinjerna om skärmtid i sin strävan efter att vara goda föräldrar var ett återkommande tema i samtalen. En förälder berättade exempelvis om hur hon besökte BVC. På väggen i mottagningsrummet hade man hängt upp WHO:s riktlinjer. Hon hade frågat sjuksköterskan om dem och fått veta att för barn 0 till 1 år rekommenderas ”noll skärmtid”. Eftersom mamman själv tittar en del på tv och märkt att hennes barn visat intresse väckte det oro och föranledde ytterligare frågor, men hon upplevde att hon inte fick utförliga svar utan möttes med en oförståelse.

> Forskare: Vad fick du då för svar när du frågade?
>
> Mamma: Nej, de rekommenderade inget alls. De tyckte att det inte är bra för barnen. Det är det som gäller. (Stella, 1 år, 11 månader)

Hon berättar om hennes återvändande till BVC i samband med barnets ettårskontroll och hur hon då åter ställt frågor om ”den där timmen” som är normerad skärmtid för lite äldre barn. Besöket resulterade i känslor av skam och skuldbeläggande och gav henne inte de verktyg hon kände hon behövde för att tillgodose sin dotters behov.

> Mamma: Jag tror det är en timme om dagen som de rekommenderar från 1 till 2 år. Jag har inte koll på det exakt. Och då frågade jag lite kring det och så sa jag: ”Hur ska man fördela den här timmen? Vad är liksom rekommendationerna kring det? För att det kan bli lite en kvart på morgonen, en kvart liksom på kvällen och hur räknar man då på dagen om hon får ha mobilen, hur ska jag tänka kring det här, den här timmen?” Men sedan upplevde jag alltså från 1 till 2 år att hon kollade mer än en timme om dagen. Det vet jag ju, men det var liksom pinsamt att säga det. Jag tycker att även i det här forumet så är det väldigt föråldrat tankesätt. Kanske lite så här att man skäms att säga att barnet kanske nyttjar mer än vad de gör. De kan liksom inte motivera det själva utan det är det som gäller. Det går inte att föra en diskussion kring det, upplevde jag. (Stella, 1 år, 11 månader)

Förstagångsföräldrarna uttryckte något högre grad av oro än de som hade flera barn. Pappan till Olga (1 år, 8 månader) berättar att han också fått höra på BVC att det var ”ingen skärm alls” som gällde, men som pappa till tre barn gick det inte alls ihop med familjelivet:

> Pappa: Med första barnet är man mycket mer benägen att följa sådana där råd, dels för att det är enklare att följa, dels för att man är mer orolig. Med tredje barnet har man två andra barn också som ska underhållas med hjälp av en tv-apparat och då bara: ” jaja det går nog bra”. (Olga, 1 år, 8 månader)

Vårt resultat visar att föräldrarna till små barn befinner sig i ett skruvstäd mellan egna förväntningar och samhällets förväntningar på det goda föräldraskapet. Även om föräldrar oroar sig över mediers potentiella negativa påverkan på barn så ger WHO:s riktlinjer om skärmtid inte det stöd de behöver och efterfrågar. De är inte grundade i det moderna familjelivet, inte heller finner de stöd från BVC när de vänder sig dit för rådgivning. På så vis är föräldern till det lilla barnet i stor utsträckning utlämnad till sig själv när det gäller introduktionen av digital medieteknologi för sina små barn. Till syvende och sist handlar det om att få ihop vardag och familjeliv där de digitala medieteknologierna är ständigt närvarande.

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER

Vi återvänder till de forskningsfrågor som har väglett oss genom DIGIKIDS-projektet och som besvaras mer utförligt i de tidigare kapitlen. Här sammanfattar vi och drar en del slutsatser på basis av den kunskap som projektet har genererat. Vidare avslutas arbetet med några reflektioner kring studiens implikationer för pågående policyarbete och den rådande samhällsdebatten.

De fyra forskningsfrågorna som har varit vägledande genom projektet har besvarats genom de olika metoder som har varit en del av DIGIKIDS. Genom observationer, videofilmning och fältanteckningar har vi direkt samlat in bilder av hur den digitala hemmiljön ser ut i flertalet hem, och hur små barns vardag ter sig i denna miljö. Intervjuerna med föräldrarna har bidragit med stor kunskap om hur de resonerar kring sina och barnens behov, de avvägningar och val de gör när det gäller att introducera digital medieteknik i hemmen, samt vad deras yngsta barn gör eller inte gör med den. Vi har fått en inblick i såväl innehållet som barn tittar på, interagerar med och intresserar sig för samt de digitala färdigheter som de besitter. Dessutom har föräldrarnas utsagor kring hur de hanterar och förhåller sig till sina yngsta barns användning av den digitala medieteknologin både nu och i en snar framtid bidragit till en djupare kunskap kring en mängd aspekter av vad som allmänt betraktas som en av samhällets stora utmaningar, dvs. digitaliseringen.

Kapitlet inleds med en kort sammanfattning av resultat och slutsatser med utgångspunkt från de fyra forskningsfrågorna.

(1) hur digital medieteknologi introduceras i de yngsta barnens (0–3 år) vardag:

(Mamma till Ida, 1 år, 7 månader)

Teknologin finns redan där som en naturlig del i tillvaron. Det är inget nytt som tillkommer efter barnets ankomst. På så vis kan man säga att teknologin introduceras tidigt för barnet som en del av hemmiljön. Den introduceras gradvis av och tillsammans med föräldrar. Syskon och den utökade familjen har också en central roll. Samtliga barn i detta projekt har någon form av interaktion med digital medieteknologi. Den begränsas i många fall i tid och rum, även innehållet, och det ser olika ut för olika barn. Variationen bland de deltagande barnen är stor gällande introducerandet av digital medieteknologi, vilket är viktigt att beakta i en diskussion om små barn och digitala medier. Barn är ingen homogen grupp, de växer upp i olika hem, med skilda villkor exempelvis vad gäller tillgången till och användningen av digitala medier. Vi har mött familjer i projektet där restriktiv medling genomsyrar såväl introducerandet som medieanvändningen, men också familjer där barnet har egen tv-skärm i sovrummet och egen surfplatta som får användas självständigt.

Den stora digitala skärmen i vardagsrummet är central och dess placering verkar oförändrad sen den traditionella tv-apparaten introducerades. Tv-skärmen blir gärna en del av barnets lekhörna där medierade och icke-medierade aktiviteter vävs samman. Detta gäller även för de familjer där introducerandet av digital medieteknologi gärna får ske ”så sent som möjligt”. Deltagande familjer talar om tv-tittandet på plattskärmen i vardagsrummet som en typ av ritual som stärker familjevärdet att vara tillsammans, men som också fungerar som en tidsmarkör för barnet, och signalerar slutet på en dag eller en arbetsvecka. För samtliga familjer upplevs en vardag utan digital medieteknologi som orealistisk. Den är på olika sätt invävd i deras och barnets dagliga liv. Musik är populärt bland de deltagande barnen, alltifrån barnlåtar på YouTube till favoritlistan på Spotify. Musiklyssnandet är starkt förknippat med att sjunga, dansa och göra olika rörelser, ofta tillsammans med föräldrarna. Flera exempel finns i materialet om hur olika smarta musikenheter blir en del av små barns vardagliga rutiner som exemplifierar hur sakernas internet introduceras i hemmen.

I materialet finns flera exempel på hur analoga medier, barnböcker, inte konkurreras ut av digitala medier. Oavsett den varierade graden av barnens digitala medieanvändning lyfter samtliga familjer fram bokens betydelse som en integrerad del i barnets vardag, inte minst som en del i den dagliga nattningsrutinen.

(2) hur teknologin används och vilka färdigheter, förmågor och aktörskap de små barnen uppvisar i relation till den digitala teknologin:

Teknologin används på en mängd olika sätt av *barnen* och beroende på vilken digital medieteknik som används. Framför allt domineras teknologin av det som vi kallar skärmar – från en mobiltelefon till en stor tv-skärm på väggen. Mobiltelefonen eller en surfplatta kan uppfattas som en leksak, men är också ett medium och en källa till innehåll av olika slag. Ibland används teknologin som ett hjälpmedel, exempelvis för att genom musik stimulera till sång samt dans och rörelser. Teknologin används av *föräldrarna* för att exempelvis barnet ska kunna koncentrera sig på ett innehåll eller en uppgift, men också lika mycket som distraktion om barnet är upprört över något, som tröst och belöning, som underhållning och sysselsättning. Barnen (0–3 år) använder oftast den digitala tekniken *tillsammans* med föräldrarna. Den används för att väcka intresse och nyfikenhet för nya ting och fenomen, för att stimulera och fördjupa barnets existerande intressen, för att utveckla medierade och icke-medierade intressen och färdigheter. Den digitala tekniken används också som en kommunikativ länk mellan den medierade (online) och den icke medierade (offline) verkligheten för att på så vis vidga barnets möjligheter till lärande och utveckling samt förlänga barnets erfarenheter och upplevelser.

Även de minsta barnen uppvisar basala digitala kompetenser och förmågor att handha teknologin, oftast med hjälp från föräldrarna eller äldre syskon. Tidigt utvecklar de en grundläggande förståelse för den digitala teknologin, enligt föräldrarna. Likaså förstår de på en basal nivå vad den kan erbjuda dem, även om de inte själva kan komma åt den. Få av barnen hade tillgång till egna digitala medier och om så var fallet var tillgången begränsad eller barnanpassad genom att endast göra visst innehåll åtkomligt.

Även de allra yngsta barnen uppvisade en egen vilja och aktörskap kring hur de ville använda medieteknologin. Det kunde bland annat handla om att uttrycka initiativ till användning, att göra egna val, markera oberoende eller visa att man tycker om eller inte tycker om viss användning, exempelvis bli filmad av mobilkameran eller lyssna på musik.

(3) ***hur föräldrar hanterar och förhåller sig till barnens användning av digital medieteknologi och hur det hänger ihop med den givna familjesituationen:***

Föräldrarna har inte alltid uttalade regler eller en samsyn kring hur teknologin kan eller bör introduceras för barnen och vad som är ett bra innehåll. Det förhandlas många gånger fram kontinuerligt. Avvikande uppfattningar kan förekomma utan att föräldrarna är medvetna om det. Att föräldrarna inte har pratat om det med varandra innebär inte att de oreflekterat och omdömeslöst tillhandahåller teknologi. Snarare tvärtom, här finns en stor grad av eftertänksamhet, försiktighet och kontroll, men också en påtaglig oro, rädsla för att göra fel. Föräldrarna kämpar med att få vardagen att gå ihop och att utveckla goda digitala vanor för både dem och sina barn, en ekvation som inte alltid går att lösa, men där potentiella misstag och felsteg enligt deras egna utsagor är undantag snarare än rutin.

Medvetenhet om vikten av fysisk aktivitet, utevistelse, fri lek, goda sömn- och matvanor liksom omsorg, närhet och trygghet för det lilla barnet är återkommande i samtalen. Inget av barnen i projektet har obegränsad eller helt fri tillgång till digitala medieteknologier. Föräldrarna är pragmatiska och lösningsorienterade och de har en realitet och en vardag som småbarnsföräldrar att hantera. I vissa familjer finns det även äldre syskon vars behov också ska tillgodoses. Det försätter såväl föräldern som det lilla barnet i en utsatt position och tvingar föräldrar att överlägga och ständigt hantera frågor om tillgång, skärmtid och innehåll.

Den givna familjesituationen kan främja begränsningar och ökad kontroll. Föräldrar med endast ett barn kan ha det enklare att sätta gränser och begränsa den digitala medieteknologin. I dessa familjer finns inte syskon som konkurrerar om föräldrars uppmärksamhet och tid varför föräldrarna också har andra förutsättningar att fokusera på barnet. Något som deltagande föräldrar upptäckte när de fick sitt andra barn. Vi ser också att ensamstående föräldrar brottas med en helt annan situation och att det har konsekvenser för de handlingsalternativ som står till buds när det gäller exempelvis att både tillse barnets behov och tillmötesgå gemensamma behov som exempelvis tvätt och matlagning. För deltagande barn med en förälder som periodvis arbetar utomlands eller med släkt i andra länder blir mobiltelefonen och videosamtal en viktig skärminteraktion för att bibehålla kontakten. I samtalen blir familjens utspridda medlemmar delaktiga i barnets vardag. De kan bygga närhet och upprätthålla relationer genom att prata och se varandra. Barnet kan med mobilen också självständigt initiera interaktion genom att exempelvis gå runt och visa saker. Barnets aktörskap är här centralt och skärmteknologin kan bidra till att stärka dess autonomi.

(4) hur föräldrar tänker och resonerar i relation till barnets användning av digital medieteknologi nu och i framtiden, och hur det kan förstås i relation till befintliga samhälleliga diskurser och debatter:

Jag tänker mer att det är det som händer på skärmen och i koppling till skärmen som är det viktiga, inte tiden med skärmen i sig

(Pappa till Elsa, 3 år)

Det finns en stor medvetenhet bland deltagande föräldrar kring deras barns användning av digital medieteknologi i relation till deras ringa åldrar och till den samhällsdebatt som förs, framför allt kring skärmtid. Det finns, i likhet med pappan till Elsa 3 år i citatet ovan, en enighet bland deltagande föräldrar att det är *innehållet* som är det avgörande i en diskussion om barnets användning av digitala medier, *snarare än* ett uteslutande fokus på *skärmtid*. När det gäller framtiden vittnar föräldrarnas utsagor om att de är medvetna om att barnen måste lära sig att använda den digitala tekniken och att det är färdigheter som de behöver för att kunna fungera i det framtida samhället. Under projektets gång har läroplanen för förskolan, Lpfö18, varit gällande och den har endast i enstaka fall ifrågasatts av föräldrarna. Föräldrar till barn som gick i förskola hade uppfattningen att det inte var så mycket digitala medier i verksamheten. De tyckte inte heller att det fanns någon anledning att brådska. Föräldrarna ser barnet som en kompetent digital användare som lär sig snabbt i sinom tid.

För föräldrar blir det förskolans och (när barnen blir äldre) skolans skyldighet att se till att de får tillgång till digitala miljöer som är meningsfulla för dem. Trots att det finns ett återhållsamt förhållande till barnens användning är föräldrarna medvetna om att barnen inte kan stå utanför den digitala utvecklingen och användningen av dessa medietekniker. De flesta föräldrarna har också vuxit upp med digital medieteknologi och känner igen diskussionerna kring skärmtid och farhågor kring användningen från sin egen uppväxt. Då kanske det mest handlade om oron kring dataspelandet. Många av de frågor som nu ställs i fokus kring barnens användning i framtiden handlar om barnets integritet och säkerhet.

I intervjuerna har det varit WHO:s rekommendationer kring skärmtid som har varit i fokus och föräldrarna har i stor utsträckning pekat på att de inte är realistiska om man ska ta hänsyn till hur de digitala medierna är integrerade i vardagslivet samt nödvändiga

för att få vardagspusslet att gå ihop. De strikta rekommendationerna som inte går att följa ger upphov till känslor av skuld och skam. Därför är det inte förvånande att föräldrarna efterfrågar realistiska riktlinjer som går att efterleva och som är tydligt evidensbaserade med utgångspunkt i småbarnsfamiljers vardag och inte enbart med fokus på hälsoeffekter, som exempelvis barns stillasittande.

Användningen av den digitala medieteknologin är begränsad och föräldrar har en stor medvetenhet om faror med överexponering och stillasittande. I vad mån det präglar livet då vi inte är där kan man enbart spekulera kring men vi finner inga indikationer på att föräldrarna inte var uppriktiga i sina samtal med oss och vi hade ingen anledning att tro att barnens vardag väsentligen skilde sig från det som observerades under våra upprepade besök.

Hos deltagande familjer är uppmuntran till fysisk aktivitet, rörelse och fri lek centrala delar av föräldraskapandet. Att läsa tryckta böcker är en prioriterad aktivitet och det finns ingen motsättning mellan den digitala medieteknologin och det analoga utbudet av böcker såväl som leksaker.

Föräldrar har en god uppfattning om vad barnen kan och inte kan och de stöttar sina barns möte med digitalteknologi genom att *både* vara restriktiva och uppmuntrande. I stället för att se den digitala medieteknologin som något farligt och som ska undvikas, ser de den som en viktig resurs i föräldraskapandet, i umgänget med barnen, i familjeinteraktionen, i barns lärande och utveckling. Den är viktig i konstruktionen av familj och är djupt integrerad som en naturlig del i modernt familjeliv. Teknologin bidrar till närhet och stärkande av relationer genom en uppsjö av kreativa praktiker och medieritualer. Bland annat genom att föräldrar ser värdet av att det lilla barnet kan över skärm ha samtal med avlägsna släktingar och vänner. Därför blir teknologin även ett hjälpmedel som är viktigt för barnets språkutveckling och för att upprätthålla kontakt med flera språkvärldar. Det 0–3-åriga barnet ger uttryck för en egen vilja, och har möjlighet att välja och välja bort, visa motstånd samt påverka andras medieanvändning ofta i dialog och förhandling med föräldrarna. Det lilla barnet ger uttryck för glädje, stimulans, nyfikenhet och lust i relation till sina medieupplevelser, också frustration, irritation och ibland obehag. Föräldrar ser möjligheter och fördelar med teknikanvändning i tidig barndom och den skänker dem och deras barn ofta delade positiva upplevelser. Samtidigt bidrar användningen till föräldrars oro, skam och skuldkänslor och ifrågasättandet av vad som är en god förälder och vad en god barndom innebär liksom deras förmåga att uppnå dessa ideal.

Slutord

Vi vill börja med att konstatera att våra observationer ger ingen uppenbar anledning till oro. Men att kraven på den goda föräldern ökar i takt med att samhällsdebatten kring skärmtid tar ny fart. Idén om vad som ingår i en god uppväxt och barndom står fast men blir alltmer komplicerad i det digitaliserade samhället. Föräldrar efterfrågar riktlinjer men inser att de rådande kring nolltolerans för de små barnen är omöjliga att leva upp till. Det hjälper inte föräldrar att skuldbelägga och hänvisa till nolltolerans i en värld som är så präglad av digital medieteknologi. Det finns till och med en risk att det bidrar till stigmatisering och onödig oro.

Föräldrar behöver samhällets stöd i att introducera digital medieteknologi genom rekommendationer som bygger på tillit och tilltro till föräldraskapet, till exempel om lämpligt innehåll, hur teknologin enkelt kan begränsas genom exempelvis filter och låsning av hemskärmen, eller regelverk för publicering av bilder i sociala medier. Föräldrar är i regel de främsta experterna när det gäller sina barn och att kunna lyssna av deras behov. Barn är olika och aktiviteter, oavsett vilka, måste alltid anpassas efter individen. Det gäller även användningen av digitala medier. Barnkonventionen lyfter fram barnet, den unika individen, som måste förstås utifrån sina förutsättningar och sammanhang.

Att här, ett par decennier in på 2000-talet, hänvisa till nolltolerans mot skärmar är inte realistiskt. Det skulle i så fall vara den första generationen som inte exponerats för skärmar sedan tv:n fick sin naturliga plats i de svenska vardagsrummen i slutet av 1950-talet. I andra länder tidigare än så. Dessutom kan man inte utesluta alla skärmar som finns i andras hem och miljöer samt det offentliga rummet och som de små barnen tar del av, på bussar, hållplatser och på byggnader. Hur ska föräldrar förhålla sig till dessa enligt nolltoleransen?

Vi menar i stället att rekommendationerna bör utgå från den digitala vardag som är så utmärkande för små barn, modernt familjeliv och dagens samhälle. I stället för att utfärda propåer som är enbart underbyggda kring medicinska antaganden måste helhetsperspektiven vara grundläggande i hur man skriver fram riktlinjer. Vi har tidigare pekat på att evidensen för WHO:s rekommendationer var undermålig.

Barnläkarföreningens rekommendationer, som förvisso inte trädde i kraft förrän DIGIKIDS-projektet var avslutat, är underbyggda av evidensbaserade studier kring bland annat de fysiologiska negativa konsekvenserna av för mycket skärmtid. Vi ifrågasätter inte dessa resultat eller Barnläkarföreningens slutsatser av dessa studier – men ställer oss frågan om de är realistiska för hur småbarnsfamiljer ska balansera vardagen och på bästa sätt tillgodose sina barns behov och uppmuntra till utforskande och lärande. Enligt allmän kommentar 25 i Barnkonventionen om barns digitala rättigheter ska barnet ha tillgång till meningsfulla digitala miljöer. För de deltagande

barnen bidrar digitala medier till närhet och stärkande av relationer genom en uppsjö av kreativa praktiker och medieritualer i vardagen.

De hälsomässiga konsekvenserna är naturligtvis aspekter som måste beaktas i diskussionen kring skärmtid. Men de bygger på ytterligheter, det vill säga de negativa konsekvenserna av för mycket skärmtid och många gånger på särskilt sårbara grupper. Vad ”för mycket” står för är otydligt. Inte heller är det tydligt vad korta videosamtal med mor- och farföräldrar innebär. Den senare är den enda skärmtid som tillåts i Barnläkarföreningens rekommendationer. Vi saknar även en fördjupad och nyanserad diskussion kring vad som avses med innehåll av ”hög kvalitet” och det som sker på skärmen alltså innehållet som det lilla barnet interagerar med.

Studier av positiva och negativa effekter av skärmanvändning/skärmtid i vardagen vore av mer relevans för att kunna erbjuda realistiska rekommendationer till småbarnsföräldrar. Därför behöver rekommendationerna utgå från ett mer mångvetenskapligt perspektiv, som beaktar såväl medicinsk som samhällsvetenskaplig forskning, och som tar hänsyn till skärmmediernas kontextuella natur och inbäddning. Folkhälsomyndigheten kommer att år 2025 bli klara med sina rekommendationer med fokus på hur digital medieanvändning kan påverka den psykiska och fysiska hälsan hos barn och unga. Det är vår förhoppning att dessa kommer att vara vägledande för föräldrar och peka på både positiva och negativa aspekter av små barns användning av digitala medietekniker och utgå från ett helhetsperspektiv som DIGIKIDS vill bidra till.

Den digitala medieteknologin är en central och integrerad del i modernt familjeliv och det finns inget som tyder på att den digitala utvecklingen kommer att avstanna. Således bör rekommendationer lägga mer fokus på att stimulera och uppmuntra till interaktion och medieanvändning under vägledning än att fokusera på skärmtider eller till och med skärmundvikande.

Samtidigt är det också viktigt att komma ihåg att den digitala medieteknologin inte utesluter andra viktiga delar av familjelivet och där det finns andra värden som är i fokus. Det handlar helt enkelt inte om att skapa rekommendationer som bygger på antingen eller, utan både och.

REFERENSER

Asplund, J. (1987). Det sociala livets elementära former. Göteborg: Korpen.

Bloome, D. & Green, J. (2015). 'The social and linguistic turns in studying language and literacy'. I J. Rowsell & K. Pahl (red). The Routledge handbook of literacy studies, s. 19–34. Abingdon, UK: Routledge.

Blum-Ross, A. & Livingstone, S. (2018). The Trouble with "Screen Time" Rules. I G. Mascheroni, C. Ponte A. Jorge (red). Digital parenting: The challenges for families in the digital age, yearbook 2018, s. 179-187. Nordicom, University of Gothenburg.

Buckingham, D. (2007). Beyond technology. Children's learning in the age of digital culture. Cambridge: Polity Press.

Buckingham, D. (2008). 'Children and media: a cultural studies approach'. I K. Drotner & S. Livingstone (red). The international handbook of children, media and culture, s. 219-236. London: Sage publications.

Burcu, I., Jones, I, Özdemir T.B. Alktebi, L & Bakir, E. (2019). 'Youtube and Young Children: Research, Concerns and New Directions'. I R. Brito & P. Dias (red). Children, Families and Technology in Today's Society, s. 81-92. CIED . Centro Interdisciplinar de Estudios Educacionais.

Chambers, D. (2020). Cultural ideals of home: the social dynamics of domestic space. Abingdon, Oxan: Routledge.

Chen, L. & Shi, J. (2019). 'Reducing harm from media: A meta-analysis of parental mediation'. Journalism & Mass Communication Quarterly, 96(1), s. 173-193.

Cohen, S. (1972). Folk Devils and Moral Panics. London: Paladin.

Couldry, N. & Hepp, A. (2016). The Mediated Construction of Reality. Cambridge: Polity Press

Furedi, F. (2006). Culture of fear revisited. London: Continuum.

Gillen, J., Cameron, C. A., Tapanya, S., Pinto, G., Hancock, R., Young, S. & Gamannossi, B. A. (2007). ''A day in the life': Advancing a methodology for the cultural study of development and learning in early childhood'. Early Child Development and Care, 177(2), s. 207-218.

Gillen, J., Matsumoto, M., Aliagas, C., Bar-lev, Y., Clark, A., Flewitt, R. S., Jorge, A., Kumpulainen, K., Marsh, J., Morgada, M., Pacheco, R., Poveda, D., Sairanen, H., Sandberg, H., Scott, F., Sjöberg, U., Sundin, E., Tigane, I. & Tomé, V. (2018). A day in the digital lives of children aged 0-3 (full report). DigiLitEY ISCH COST Action 1410 working group 1: digital literacy in homes and communities. ISBN: 978-0-902831-53-7.

Gillen, J., Aliagas, C., Bar Lev, Y., Flewitt, R., Jorge, A., Kumpulainen, K. & Tomé, V. (2019, March). A day in the digital lives of children aged 0-3: the tablet and TV: Working Group 1 symposium. In Reconceptualising early childhood literacies: an international conference.

Gauntlett, D. & Hill, A. (1999). TV living. Television, culture and everyday life. London: Routledge.

Holloway, D., Green, L. & Livingstone, S. (2013). Zero to eight. Young children and their internet use. EU Kids Online Network. London.

Hasebrink, U. & Hepp, A. (2018). 'Researching Transforming Communications in Times

of Deep Mediatization: A Figurational Approach'. I A. Breiter, A. Hepp & U. Hasebrink (red). Communicative Figurations – in Cross-Media Research, s. 15-48. London: MacMillan

Iordache, C., Mariën, I., & Baelden, D. (2017). 'Developing Digital Skills and Competences: A Quick-Scan Analysis of 13 Digital Literacy Models'. Italian Journal of Sociology of Education, 9(1), s. 6-30. doi: 10.14658/pupj-ijse-2017-1-2

James, A., Jenks, C. & Prout, A. (1999). Theorizing childhood. Cambridge: Polity Press

Kalmus, V., Sukk, M., & Soo, K. (2022). 'Towards more active parenting: Trends in parental mediation of children's internet use in European countries'. Children & Society, 36(5), s. 1026-1042.

Källström, Å. & Andersson Bruck, K. (2017). Etiska reflektioner i forskning med barn. Falkenberg: Gleerups Utbildning AB.

Lahikainen, A.R., Mälkiä, T & Repo, K. (red) (2017). Media, family interaction and the digitalization of childhood. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

Li, L., Quiñones, G. & Ridgway, A. (2017). 'A Wholeness Approach to Babies' and Toddlers' Learning and Development'. I L. Li, G. Quiñones & A. Ridgway (red). Studying babies and toddlers: Relationships in cultural contexts, s. 1-13. Singapore: Springer.

Livingstone, S. & Blum-Ross, A. (2020). Parenting for a digital future: How hopes and fears about technology shape children's lives. New York: Oxford University Press.

Livingstone, S., Ólafsson, K., Helsper, E. J., Lupiáñez-Villanueva, F., Veltri, G. A. & Folkvord, F. (2017). 'Maximizing opportunities and minimizing risks for children online: The role of digital skills in emerging strategies of parental mediation'. Journal of communication, 67(1), s. 82-105.

Martin, A. & Grudziecki, J. (2006). DigEuLit: Concepts and Tools for Digital Literacy Development. Innovation in Teaching and Learning in Information and Computer Sciences, 5:4, s. 249-267, DOI: 10.11120/ital.2006.05040249

Mascheroni, G., Ponte, C. & Jorge, A. (2018). Digital parenting: The challenges for families in the digital age, yearbook 2018. Göteborg; Nordicom.

McLuhan, M. (1964/2001). Media. Stockholm: Pocky/Bokförlaget Tranan.

McLuhan, M & McLuhan, E. (1988). Laws of Media. Toronto: Toronto University Press.

Morley, D. (1986). Family television: cultural power and domestic leisure. London: Comedia.

Naab, T. (2018). 'From media trusteeship to parental mediation: The parental development of parental mediation'. I G. Mascheroni, C. Ponte & A. Jorge (red). Digital parenting: The challenges for families in the digital age, yearbook 2018, s. 93-102. Göteborg; Nordicom,

Nichols, S. & Selim, N. (2022). 'Digitally mediated parenting: A review of the literature'. Societies, 12(2), 60, s. 1-15.

O´Conner, J, O., Fotakopoulou, K., Johnston, S., Kewalramani & Ludgate, S. (2023). 'Resisting Hyperreality? Talking to Young Children about YouTube and YouTube Kids.' Contemporary Issues in Early Chilhood 0 (0) s. 1-18.

Palmer, S. (2015). Toxic childhood: How the modern world is damaging our children and what we can do about it. London: Orion.

Postman, N. (1982). The Disappearance of Childhood. How TV is changing children's lives. New York: Delacorte Press.

Rechavi, T.B. (2009). 'A room for living: Private and public aspects in the experience of the living room'. Journal of Environmental Psychology, 29, s. 133–143.

Sandberg, H. & Gillen, J. (2021). 'Investigating the digital media engagements of very young children at home: Reflecting on methodology and ethics'. Communications, 46(3), s. 332-351.

Sandberg, H., Sjöberg, U. & Sundin, E. (2019). 'Negotiating and Resisting Digital Media in Young Children's Everyday Life'. I U. Carlsson (red). Understanding Media and Information Literacy (MIL) in the Digital Age, Göteborg: JMG, Göteborgs universitet, s. 119–126.

Sandberg, H., Sjöberg, U. & Sundin, E. (2021). 'Toddlers' digital media practices and everyday parental struggles: Interactions and meaning-making as digital media are domesticated'. Nordicom Review, 42 (4), s. 59-78.

Sandberg, H., Sundin, E. & Sjöberg, U. (2022). 'When ethnographic work turns into distant screen visits: A note on flexible inflexibility during the COVID-19 pandemic'. Contemporary Issues in Early Childhood, 23 (3), s. 361-365.

Scott, F. L. (2021). 'Family mediation of preschool children's digital media practices at home'. Learning, Media and Technology, 47(2), s. 235-250.

Sefton-Green, J., Marsh, J., Erstad, O. & Flewitt, R. (2016). Establishing a Research Agenda for the Digital Literacy Practices of Young Children. A White Paper for COST Action IS1410. http://digilitey.eu

Silverstone, R. (1994). Television and everyday life. London: Routledge.

Silverstone R., Hirsch, E. & Morley, D. (1992). 'Information and communication technologies and the moral economy of the household'. I R. Silverstone & E. Hirsch (red.). Consuming technologies. Media and information in domestic spaces, s.15-31. London: Routledge.

Skolverket (2018). Läroplan för förskolan (Lpfö18).

Taylor, C. (2004). Modern social imaginaries. Durhamn och London: Duke University Press.

UNESCO (2011). Media and information literacy. Curriculum for teachers, s.18-20. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971

United Nations (2021). *General Comment No. 25 (2021), on children's rights in relation to the digital environment.* https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-comment-no-25-2021-childrens-rights-relation

Weibull, L. & Wadbring, I. (2020). Massmedier: nya villkor för press, radio och TV i det digitala medielandskapet. Stockholm: Ekerlids.

World Health Organization (2019). Guidelines on physical activity, sedentary behaviour and sleep for children under 5 years of age. World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789241550536

Zaman, B., Nouwen, M., Vanattenhoven, J., De Ferrerre, E. & Looy, J. V. (2016). 'A qualitative inquiry into the contextualized parental mediation practices of young children's digital media use at home'. Journal of Broadcasting & Electronic Media, 60(1), s. 1-22.

FÖRFATTARPRESENTATIONER

Helena Sandberg är professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Institutionen för kommunikation och medier, Lunds universitet och projektledare för det VR-finansierade projektet (2018-01261), ”Små barns digitala vardagsliv” (DIGIKIDS Sweden). Hon har lång erfarenhet av mångvetenskaplig och multimetodologisk forskning om barn och digitala medier. Under perioden 2009–2017 ledde hon forskargruppen CAI@LU: Children Advertising and Internet, som undersökte barn och ungas interaktion med reklam på nätet. Hennes forskning är publicerad i t.ex. *Contemporary Issues in Early Childhood*, *Communication, The European Journal of Communication Research, Journal of Early Childhood Literacy*, *Nordicom Review*. Sandberg är sedan 2023 aktiv inom forskningsplattformen *Barns röst, rättigheter och utveckling: Morgondagens praktiker för en resilient barndom*, samt The Childhood, Law, and Policy Network, Queen Mary University of London.

helena.sandberg@kom.lu.se

Ulrika Sjöberg är professor i medie- och kommunikationsvetenskap vid Institutionen för konst, kultur och kommunikation (K3), Malmö universitet, och har deltagit som forskare i det VR-finansierade projektet (2018-01261), ”Små barns digitala vardagsliv” (DIGIKIDS Sweden). Under sina 20 år som medieforskare har hon deltagit i olika nationella och internationella forskningsprojekt med fokus på barns och ungdomars användning av olika medier kopplat exempelvis till migration, kriskommunikation och medie- och informationskunnighet. Sjöberg är föreståndare för miljön Barnets Bästa: Välfärdssektorers strategiska kommunikation med barn vid Malmö universitet.

ulrika.sjoberg@mau.se

Ebba Sundin är docent i medie- och kommunikationsvetenskap och verksam på Akademin för hälsa och välfärd, Högskolan i Halmstad och har deltagit som forskare i det VR-finansierade projektet (2018-01261) ”Små barns digitala vardagsliv” (DIGIKIDS Sweden). Hon har deltagit i flera projekt kring barn och nyheter, såväl nationella som internationella. För närvarande är Sundin aktiv i forskningsprogrammet *LeaDS (Learning in the Digital Society)* vid Högskolan i Halmstad.

ebba.sundin@hh.se

Dissertations from Media and Communication Studies Lund University

Lund Studies in Media and Communication (ISSN 1104-4330)

1 Lars Palm, *Övertalningsstrategier. Att välja budskap efter utgångsläge*
ISBN 9179662560 (1994)

2 Thorbjörn Broddason, *Television in Time. Research Images and Empirical Findings*
ISBN 9179663931 (1996)

3 Inger Lindholm, *Målgruppen och budskapet. En modell för målgruppsanpassning av trafiksäkerhetsbudskap till unga manliga trafikanter*
ISBN 917966430X (1997)

4 Åsa Thelander, *En resa till naturen på reklamens villkor*
ISBN 91-7267-125-4 (2002)

5 Ulrika Sjöberg, *Screen Rites: A study of Swedish young people's use and meaning-making of screen-based media in everyday life*
ISBN 91-7267-128-9 (2002)

6 Charlotte Simonsson, *Den kommunikativa utmaningen: En studie av kommunikationen mellan chef och medarbetare i en modern organisation*
ISBN 91-7267-131-9 (2002)

7 Mats Heide, *Intranät – en ny arena för kommunikation och lärande*
ISBN 91-7267-130-0 (2002)

8 Helena Sandberg, *Medier & fetma: En analys av vikt*
ISBN 91-7267-170-X (2004)

9 Michael Karlsson, *Nätjournalistik – En explorativ fallstudie av digitala mediers karaktärsdrag på fyra svenska nyhetssajter*
ISBN: 91-7267-212-9 (2006)

10 Jakob Svensson, *Kommunikation Medborgarskap och Deltagardemokrati – En studie av medborgarutskotten i Helsingborg*
ISBN 978-91-628-7512-1 (2008)

11 Malin Nilsson, *Att förklara människan – Diskurser i populärvetenskapliga tv-program*
ISBN 91-7267-296-X (2009)

12 Michael Krona, *Från orsak till verkan – Berättarstrategier i Sveriges Televisions inrikespolitiska nyhetsförmedling 1978–2005*
ISBN 978-91-628-7876-4 (2009)

13 Sara Hamquist, *Dagspress, sport och doping – Mediaskandaler i ett samtida Sverige*
ISBN 978-91-628-7979-2 (2009)

14 Inger Larsson, *Att bygga broar över kulturgränser – Om svenskars kommunikation med icke-svenskar*
ISBN 91-7267-312-5 (2010)

15 Marja Åkerström, *Den kosmetiska demokratin – En studie av den politiska diskursiva praktiken i Sjöbo och Ystad*
ISBN 91-7267-324-9 (2010)

16 Veselinka Möllerström, *Malmös omvandling från arbetarstad till kunskapsstad – En diskursanalytisk studie av Malmös förnyelse*
ISBN 978-91-7473-171-2 (2011)

17 Tina Askanius, *Radical Online Video – YouTube, video activism and social movement media practices*
ISBN 978-91-7473-393-8 (2012)

18 Susanna Magnusson, *Att säkerställa att vi är välkomna: om organisationers strategiska kommunikation och förtroendeskapande arbete i det mångkulturella samhället*
ISBN 978-91-7623-207-1 (2014)

19 Jacob Stenberg, *The Communicative State: political public relations & the rise of the innovation hype in Sweden*
ISBN 978-91-7623-737-3 (2016)

20 Joanna Doona, *Political comedy engagement: Genre work, political identity and cultural citizenship*
ISBN 978-91-7623-895-0 (2016)

21 Nils Holmberg, *Effects of online advertising on children's visual attention and task performance during free and goal-directed internet use*
ISBN 978-91-7753-052-7 (2016)

22 Carolina Martínez, *Targeting children online: Young internet users and producers in the commercial media environment*
ISBN 978-91-7753-012-1 (2017)